

KOROSKI FUŽINAR

ZGODOVINA
KULTURA
JUBILEJI
IZOBRAŽEVANJE
ZANIMIVOSTI

POKROVITELJI

OBČINA RAVNE - PREVALJE

Čečovje 12
2390 Ravne na Koroškem

OBČINA MEŽICA

Trg svobode 1
2392 Mežica

OBČINA
ČRNA
NA
KOROŠKEM

Center 101
2393 Črna
na Koroškem

*Bralcem, sodelavcem,
pokroviteljem in vsem
drugim prijateljem
Koroškega fužinarja
želimo srečno in
uspešno leto 1999.*

Uredništvo

Koroški fužinar je ustanovila Železarna Ravne leta 1951. Ta številka je izšla s pomočjo objavljenih pokroviteljev. Izdal in založil jo je Fužinar Ravne, d. o. o., Koroška 14, Ravne na Koroškem.

Uredništvo: glavna in odgovorna urednica mag. Andreja Čibron-Kodrin, tehnična urednica Jelka Jamšek. Lektoriranje: Miran Kodrin, prof.

Tel.: 0602 21 131, int. 6305 (urednica).

Fotografije so prispevali navedeni avtorji oziroma avtorji besedil in uredništvo oziroma arhiv Koroškega fužinarja.

Tisk: SŽ - ZIP center, d. o. o., Ravne na Koroškem.

Glasilo se po mnenju Ministrstva za informiranje (št. 23/128-92) šteje med proizvode, za katere se plačuje davek od prometa proizvodov po 5-odstotni prometni stopnji.

Ponatis prispevkov ni mogoč brez dovoljenja uredništva.

VSEBINA

OB JUBILEJU MESTA RAVNE NA KOROŠKEM	2	RAVENSKI GODBENIKI NAVDUŠILI NAŠE ZDOMCE V BERLINU	35
Mag. Karla Oder		Brane Širnik	
STOLETNICA ROJSTVA DR. FRANCA SUŠNIKA	4	PREVALJSKI GODBENIKI ZOPET ZLATI	36
Andreja Čibron-Kodrin		Barbara Gašper	
SUŠNIKOVE ŠENTURŠELJCE	8	OTROCI, KNJIGE IN BRANJE	38
Miran Kodrin		Aleksandra Rosc	
“NAJVEČJI UMETNIK JE ONI, KI V ČLOVEKU UPODOBI DUHA ZEMLJE” Ure slovenščine dr. Franca Sušnika v 7. razredu Gimnazije Ravne v šolskem letu 1951/1952	13	MENJAJ ZNANJE, NE SANJE! Borza znanja Slovenj Gradec se predstavlja	41
Marjan Kolar		Bernarda Mori-Rudolf	
70 LET ROJSTVA LEOPOLDA SUHODOLČANA	17	30 LET ORGANIZIRANOSTI DELOVNIH INVALIDOV V MEŽIŠKI DOLINI	43
Greta Jukič		Franc Černe	
SPOMINSKA SOBA LEOPOLDA SUHODOLČANA	20	SREČANJE S PRETEKLOSTJO Ob razstavi Leše v času premogovnika	48
Majda Kotnik-Verčko		Rudi Mlinar	
AVGUST KUCHAR - UREDNIK IN NOVINAR	22	UTRINKI IZ PRETEKLOSTI Pevsko društvo Guštanj iz leta 1912	50
Miroslav Osojnik		Včasih ni bilo poroke brez Guštanjkega godalnega kvinteta	53
VARNOSTNI INŽENIRJI SO USTANOVILI FUNDACIJO AVGUSTA KUCHARJA	24	Ervin Wlodyga	
Urednica		V MEŽICI STA BILA NEKDAJ DVA ŠUMCA	55
KNJIGE - OBJAVLJENE IN NEOBJAVLJENE Pogovor s pisateljem Marjanom Kolarjem ob njegovi 65-letnici	25	Štefan Lednik	
Marijan Mauko		ZVESTOBA, DOLGA POL STOLETJA Srečanje dolgoletnih članov PD Prevalje	59
MOZAIK ŽIVIH PODOB Predstavitev knjige Janeza Mrdavšiča Skozi Soteske	30	Andreja Čibron-Kodrin	
Tina Verovnik		PROSTOVOLJNO ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE V SLOVENIJI - KAKO NAPREJ?	60
ČUDOVITI SVET ORGELSKE GLASBE Predstavitev mladega umetnika Marka Motnika	33		
Rudi Mlinar			

OB JUBILEJU MESTA RAVNE NA KOROŠKEM

Mag. Karla Oder

V frančiškanskem samostanu v Gradcu hranijo listino iz leta 1248, na kateri je med podpisniki omenjeno tudi ime Gutenstein. Po do sedaj znanih raziskavah je to najstarejši znani zapis imena, s katerim so skozi stoletja imenovali trg ob sotočju potoka Suhe in reke Meže. Po uradnem preimenovanju in statusni spremembi leta 1952 je trg Guštanj postal mesto Ravne na Koroškem. Starejši prebivalci pa še danes radi rabijo prvo ime.

Praznovanju častitljivega jubileja mesta se je pridružil tudi Koroški muzej. Že spomladi je s fotografijami Toma Jeseničnika postavil na ogled Forma vivo, 30 jeklenih skulptur, ki so jih na sedmih mednarodnih simpozijih izdelali umetniki iz različnih držav sveta in so razmeščene v mestu Ravne in v drugih krajih Mežiške doline.

Občina Ravne - Prevalje je vrhunec praznovanja načrtovala v jesenskem času. V začetku oktobra je Koroški muzej v sodelovanju s Koroško osrednjo knjižnico in Pokrajinskim arhivom Maribor odprl razstavo Ob 750-letnici prve pisne omembe Guštanja, da bi javnost s pomočjo originalnih dokumentov in predmetov opozoril na nekatera pomembnejša dejstva iz bogate zgodovine mesta.

Izhodišče razstavi in njeni podobi, ki ji jo je nadel arhitekt Edi Koraca, je bila najstarejša listina, orumeneli

pergament s pečatom Ortskih, ki so ob bamberskih škofih gospodarili Guštanju. Leta 1281 so bamberski podelili grad v fevd Ulriku Vovbrškemu in njegovi ženi Agnezi. V 14. stoletju so gospodarili Guštanju plemiči iz rodu Schaumburg, Aufenstein in Žovnek, 1361 pa je postal deželnoknežji trg.

Ena pomembnejših gospodarskih dejavnosti srednjeveških trgov je bila trgovanje na sejmih. Guštanju je cesar podelil pravico do treh letnih sejmov. Na semanji dan je svoje delo opravljal deželski sodnik. Že leta 1317 je v trgu omenjeno deželsko sodišče.

V cerkvenoupravnem razvoju Guštanja je bila trška cerkev svetega Egidija, zgrajena že verjetno konec 13. stoletja, tako kot cerkev svetega Antona ob cesti proti Prevaljam, podružnica cerkve Devica Marija na Jezeru na Fari. Šele leta 1861 (začasno že od 1788 do 1795) je postala župna cerkev. Marijino cerkev so ob koncu preteklega stoletja povečali, jo razširili, v podružničnih cerkvah pa so se ohranile srednjeveške freske in rezbarije - delo slikarjev in rezbarjev s Koroške.

Splošno družbeno in politično dogajanje je v kolesje zgodovine ujelo tudi prostor in ljudi ob cesti Kotlje-Pliberk. Tu skozi so ob koncu 15. stoletja pustošili najprej Turki, za njimi pa še ogrska vojska kralja Matjaža.

Trg Guštanj (iz: Janez Vajkard Valvasor: Topographia Carinthiae, 1688)

Le dobrega pol stoletje pozneje je dvorec Gruenfels postal zatočišče protestantskega duhovnika in njegovih somišljenikov. Že leta 1570 so kmetje pod vrhom Plešivca začeli graditi cerkev svete Uršule, ki jo je leta 1602 posvetil škof Hren, ključna osebnost protireformacijskega gibanja na Slovenskem.

Kje so v drugi polovici 13. stoletja postavili prvi grad, nam danes še ni povsem znano. Tudi za spodnji grad, ki je omenjen v času Aufensteinskih, med leti 1333 in 1360, so še ugibanja. Dvorci, ki danes stojijo na

V trgu, danes starem mestnem jedru, so se zgodaj razvile različne obrtne dejavnosti, med katerimi je opazen krojaški ceh, ustanovljen leta 1749. Čevljarji, trgovci in gostilničarji so bili še pred drugo svetovno vojno med najštevilnejšimi. Trg pa je vse do danes ostal središče dogajanja.

Razvoj jeklarske industrije je v kraj privabil strokovnjake iz tujine in prebivalce sosednjih krajev. Številčna rast prebivalstva je vplivala na razvoj zdravstvene službe, šolstva in drugih dejavnosti. Potreba po športni aktivnosti in kulturem ustvarjanju je združila posameznike v številnih društvih, ki so ohranila kontinuiteto vse do danes.

Med vidnimi osebnostmi v zgodovini mesta je nedvomno dr. Franc Sušnik, štipendist Pilatove ustanove, ki jo je leta 1700 ustanovil župnik Gašper Pilat. Sušnik je s sodelavci ustvaril temelje za delovanje in razvoj gimnazije, knjižnice in muzeja v mestu Ravne na Koroškem.

Ustvarjalci zgodovine, ki jo je po letu 1945 na svoj način zaznamovala "Titova štafeta" in še bolj vojna za samostojno Slovenijo leta 1991, so posamezniki, znani in manj znani, delavci, kmetje, zdravniki, profesorji ... Delo človeških rok so stavbe in njihovi detajli. Nekaj teh je skozi oko objektivna videl fotograf Tomo Jeseničnik in jih sestavil v zanimiv kolaž iz leta 1998.

Skoraj osemstoletni razvoj mesta Ravne na Koroškem je Koroški muzej predstavil s pomočjo originalnih dokumentov, listin, fotografij in predmetov. Pokrajinski arhiv Maribor, Koroška osrednja knjižnica, Sokličev muzej in

Župnišče Prevalje so razstavo obogatili z originali, ki jih hranijo. Dokumentaren in zanimiv je nekajminuten film iz leta 1942, ki kaže podobo trga in bližnje okolice. Njegov lastnik, gospod Jože Borštner, je tako prijetno popestril predstavitev razvoja mesta in s tem razstavo, ki bo odprta do 15. januarja 1999.

Vabim vas, da si jo ogledate v Likovnem salonu, kjer je za vas odprta vsak dan, razen nedelj in praznikov, med 9. in 12. uro ter med 15. in 18. uro. Tu lahko dobite tudi knjigo, ki jo je ob tem jubileju izdala občina Ravne – Prevalje v sodelovanju s Koroškim muzejem. V njej so predstavljeni utrinki iz zgodovine mesta, njegov sedanji utrip in arhitektovo videnje urbanističnega razvoja mesta Ravne na Koroškem. Knjiga je opremljena z arhivskim fotografskim gradivom iz Koroškega muzeja in z umetniškimi posnetki mesta mojstra Toma Jeseničnika. Tudi knjigo je oblikoval arhitekt Edi Koraca.

Z razstave Ob 750-letnici prve pisne omembe Guštanja: glava sv. Janeza Krstnika iz cerkve sv. Janeza na Poljani, izdelek koroške rezbarske delavnice s konca 15. stoletja (last župnišča na Prevaljah) (Foto A. Č.)

terasah nad mestom in v njegovi okolici, so večinoma iz 16. stoletja. Grad Ravne, Streiteben, so sredi 16. stoletja zgradili Hebenstreiti. Njegovi lastniki so bili Sichteni, Schlangenbergi in od začetka 19. stoletja grofje Thurni, ki so mu nadeli današnjo podobo.

Grofje Thurni so že v 17. stoletju v Mežiški dolini pridobivali svinec in kovali železo v fužinah. Na Ravnah so po izgradnji železnice leta 1863 razvijali proizvodnjo kvalitetnih jekel, pri čemer je bil še posebno uspešen direktor Adolf Marischler. Kvalitetno in svetovno znano jeklo je tudi po drugi svetovni vojni predstavljalo jedro uspešnega razvoja.

Globoke rane so v razvoj mesta in življenje ljudi zarezale vojne. Posledica vojne na začetku 20. stoletja je nastanek Jugoslavije in s tem državne meje, ki je posegla v tkivo enotne Koroške, tako da je mesto Ravne odrezala od sodnega ter upravnega središča Pliberk in Velikovec. Čas nemške okupacije in fašističnega divjanja se je maja 1945 iztekel prav v tem delu Slovenije.

STOLETNICA ROJSTVA DR. FRANCA SUŠNIKA

**Na Prevaljah in Ravnah se je zvrstilo
kar nekaj prireditvev v spomin na tega velikega Korošca**

Andreja Čibron-Kodrin

KRATKA BIOGRAFIJA

Franc Sušnik se je rodil 14. 11. 1898 v Farni vasi 93 (Prevalje). V letih 1910 do 1916 je obiskoval gimnazijo v Celovcu. V prvi svetovni vojni je bil vodnik in podporočnik v avstro-ogrski vojski, po njej pa je sodeloval v Narodnem svetu za Mežiško dolino. V letih 1919 do 1922 je študiral germanistiko in jugoslovansko književnost, leta 1924 pa je doktoriral iz nemške književnosti. Najprej je poučeval na gimnaziji v Murski Soboti (1922 - 1924), potem leto dni na realki v Beogradu, od leta 1925 do 1941 pa je bil profesor oziroma ravnatelj na gimnazijah in učiteljskišči v Mariboru. Leta 1926 se je poročil s Tončko Plešivčnik. Med drugo svetovno vojno je bil zaprt v Celovcu, pozneje v Dachauu. Leta 1945 je prevzel ravnateljstvo Gimnazije na Ravnah (takrat še v Guštanju). Leta 1949 je zasnoval Študijsko knjižnico, leta 1953 pa je bil med soustanovitelji Delavskega muzeja na Ravnah. V letih od 1961 do 1979 je vodil Študijsko knjižnico. Umrl je 21. 2. 1980 v slovenjgraški bolnišnici.

NJEGOVE KNJIGE:

Prekmurski profili (1929), Jugoslovanska književnost (1930), Pregled svetovne literature (1936), In kaj so ljudje ko lesovi (1968), Opomnje (1978), Poglavlja iz svetovne književnosti (1984), Koroški zapisi (1994).

Dr. Franc Sušnik je tudi avtor knjižic Gimnazija Ravne na Koroškem (1951/52), Študijska knjižnica Ravne na Koroškem (1970), Študijska knjižnica. Studienbibliothek (1970) in Vorančeva pot (1977); mnogo njegovih prispevkov je raztresenih v različnih časopisih in revijah, bil je odmeven govornik in znan tudi kot pisec svojiskih napisov na najrazličnejših spominskih obeležjih v dolini ...

PRIREDITVE OB STOLETNICI ROJSTVA

Predstavitev knjige Dr. Franc Sušnik (1898-1998) in razstava o njegovem življenju in delu

Prireditvev je potekala 12. 11. 1998 v Koroški osrednji knjižnici, ki od leta 1983 nosi Sušnikovo ime. V spremljajočem programu je nastopil pevski zbor PD Lipa iz Velikovca. Dijaki ravenske gimnazije (Ajda Vasle, Blanka Tacer, Andrej Lojen, Jasna Potočnik in Tomaž Simetinger) so ob spremljavi flavtistke Vojke Močnik predstavili drobce iz Sušnikove literarne zapuščine. Recital je pripravil njihov mentor prof. Miran Kodrin. Slednji je skupaj z višjima knjižničarkama Darjo Molnar in Meto Boštjan ter bibliotekarko Simono Pandev-Šuler sodeloval tudi pri postavitvi razstave o Sušniku.

Razstava vsebuje, kot je povedala S. Pandev-Šuler, tri sklope. V knjižnici so zbrali večino likovnih upodobitev dr. Franca Sušnika. Največji poudarek so dali njegovi literarni in znanstveni dediščini ter odmevih nanjo (objave v časopisih, revijah, koledarjih, avtorska dela, ocene, objave v leksikonih, priznanja itd.) Zaradi sodelovanja Sušnikovih sorodnikov, ki so za razstavo prispevali nekaj njegovih predmetov in družinskih slik, (so) si obiskovalci lahko do konca decembra (ogledali) ogledajo tudi Sušnikovo pisalno mizo, palico, pipo ipd. ter spoznajo (spoznali) njegovo zasebno življenje. Bogata je bila tudi Sušnikova korespondenca; razstavljena so lahko bila - zaradi omejenosti prostora - le pisma javnosti bolj znanih Slovencev, nekaj posvetil Sušniku in njegova posvetila drugim ... Sicer pa so sodelavci knjižnice dr. Franca Sušnika predstavili kot pedagoga, knjižničarja in govornika. Razstavo sta oblikovali dipl. arhitektki Anita Potočnik-Slivnik in Blanka Kamnik.

Ravnateljica Koroške osrednje knjižnice in glavna urednica (v uredniškem odboru so bili še: profesorji Janez Mrdavšič, Silva Sešel in Franc Juričan ter Mirko Osojnik in Franc Fale) **Sušnikovega zbornika prof. Majda Kotnik-Verčko** je izčrpno predstavila knjigo, ki jo je izdala Koroška osrednja knjižnica, izšla pa je pri Založbi Voranc. Oblikovala jo je Blanka Kamnik, fotografije pa je prispeval Tomo Jeseničnik. Povzemamo nekaj njenih poudarkov.

"Naj knjiga trajneje dokazuje, da se v Koroški osrednji knjižnici spoštljivo in odgovorno spominjamo svojih začetkov in svojega ustanovitelja ter njegovega neprecenljivega deleža v preteklosti, sedanjosti in prihodnosti koroške krajine."

Knjiga je sestavljena iz 4 sklopov.

Prvega smo naslovlili

IZBOR DEL DR. FRANCA SUŠNIKA

Pri izbiri tekstov nas je vodila Pogačnikova misel o klenem bogastvu in moči Sušnikove besede: iz pisem in pogovorov z avtorji prispevkov pa smo vse bolj spoznavali, da se Sušnika spominjajo prav po njegovih odličnih govorih; še posebej v Mariboru. Prav govore je zelo natančno analiziral dr. Bruno Hartman. Sušnik je bil izjemno dober govornik, ki se je znal prilagoditi vrsti in ravni poslušalcev ter jih speljati v čar svoje besede.

Odločili smo se za naslednje govore:

Ob stoletnici Goethejeve smrti (Ta govor priča o Sušnikovem velikem literarnozgodovinskem znanju, predavanje je imel za mariborsko Ljudsko univerzo 22. marca 1932.);

Duhovne osnove naše narodne kulture (govor na Evharištičnem kongresu 7. in 8. septembra 1934 v Mariboru);

Najbolj je poslušalce prevzel z govorom, ki ga je imel na **Slomškovi proslavi** 26. novembra 1935 v nabito polni mariborski unionski dvorani, ko se je gibanje za Slomškovo beatifikacijo bližalo vrhuncu;

Koroški delež v slovenski književnosti - referat na republiškem zborovanju slovenskih slavistov v Črni leta 1964;

Ker je učenje umetnost - Sušnikov pogled na šolsko delo - diskusija, ki jo je pripravil kot ravnatelj ravenske gimnazije za novo šolsko leto 1955/56;

Spomini na soboško gimnazijo in

Ravenska gimnazija sta dokaj esejistično zasnovana sestavka, med katera smo uvrstili govor **Prežihovemu Vorancu v slovo**;

Cretje (malo znan tekst, ki dokazuje, kako živo je spremljal dogajanje v družbi).

Drugi sklop nosi naslov BESEDE O DR. SUŠNIKU

Na začetek smo uvrstili **grafološko ekspertizo Sušnikove pisave** (objavljena že v Fužinarju leta 1993, zanjo se je z dr. Antonom Trstenjakom domenil Janez Mrdavičič, še prej pa Bogdan Pogačnik).

Mirko Osojnik, nekdanji sodelavec in Sušnikov tajnik, je napisal za zbornik izčrpano biografijo.

Dr. Bruno Hartman je raziskal mariborska leta profesorja dr. Franca Sušnika. Mladi, še ne 27-letni germanist in slavist, doktor zagrebške univerze je v jeseni 1925. leta prišel v Maribor za srednješolskega profesorja in ostal v mestu vse do vdora nemške armade 1941, dobrih 15 let. Mariborsko obdobje v Sušnikovem življenju sicer ne pomeni viška njegove ustvarjalnosti, ga je pa pripravljalo na širokem razponu delovnih področij. Hartman natančno dokumentira tudi Sušnikovo delovanje v katoliških organizacijah. Natančno analizira tudi Sušnikove govore (ob različnih priložnostih, tudi ob praznikih na gimnaziji).

Sušnik se je v Mariboru izkazal tudi kot urednik **Našega doma**. Urejal je še **Slovensko stražo**.

Hartman prikaže tudi **Sušnikovo zagnanost za knjižničarstvo**, ki je v njem rasla od časov, ko je postal knjižničar mariborske Prosvetne zveze (1928).

Posebno skrb je Sušnik posvetil knjižnicam organizacij, ki so bile vključene v prosvetno zvezo, pisal je o knjižničarstvu, prirejal tečaje za 110 knjižnic, začel je uvajati tudi potujoče knjižnice. V mariborskih letih se je dr. Sušnik dobro razgledal po knjižničarstvu in njegovi organiziranosti. S temi izkušnjami je lahko po vojni začel na novo organizirati knjižničarstvo in knjižnice na Koroškem.

Hartman opozori na skoraj neznano dejstvo, da je bil Sušnik dve leti tudi **gledališki poročevalec ljubljanskega katoliškega dnevnika Slovenec o delovanju mariborskega narodnega gledališča**.

V mariborskih letih je Sušnik objavil 3 knjige: 1929 - **Premurski profili, umetniško in s premislekom ugledana**

Sušnikova
miza
iz
njegovega
"mariborskega
obdobja"

(Foto A. Č.)

podoba Prekmurja v določenem času. Že leta 1930 je izšla Jugoslovanska književnost. 1936. leta izide Pregled svetovne literature.

Za svoje kulturno delovanje je prejel dr. Sušnik kar kmalu državno odlikovanje - red sv. Save V. stopnje.

Proti koncu svojega mariborskega obdobja je Sušnik postal tudi aktivni politik. Bil je svetnik v mariborskem mestnem svetu, imenovan v vrsto komisij in odsekov, postal je član krajevnega šolskega odbora, član gledališkega sosveta, bil je tudi v kuratoriju Študijske knjižnice (univerzitetne) itd.

1941. je bil mobiliziran v poveljstvo mariborskega pehotnega odreda. Po zlomu jugoslovanske vojske se je umaknil pred nacisti na Prevalje.

Janez Mrdavšič - Sušnikov naslednik v Študijski knjižnici - je pisal o neugasljivi zvestobi in ljubezni dr. Franca Sušnika domačemu kraju.

Prof. dr. Janko Sušnik je obudil spomine na svojega očeta, na svojega ujca pa **Jože Lodrant**. (Oba prispevka sta sicer že bila objavljena.)

Dr. Vilko Novak nam je dovolil objaviti tekst o Sušniku in Prekmurju, posebej natančno se je posvetil Prekmurskim profilom (objavljen že v Stopinjah).

Dr. Valentin Inzko je označil Sušnika v srečanjih s Koroško čez mejo.

Lojze Kozar pa je Sušnika prikazal v svoji izkušnji na izpitu (ponatis iz Stopinj).

Skoraj neuresničljiva se je zdela možnost, da bo pisatelj **Zorko Simčič** napisal kaj za naš zbornik, in vendar smo prejeli odličan tekst, v katerem je Simčič označil Sušnikov odnos do dijaka z literarnimi ambicijami.

Tudi **prof. Stanko Janežič** je poslal zapis o svojem profesorju slovenščine na mariborski klasični gimnaziji.

Bogdan Pogačnik nam zaradi bolezni ni mogel ustreči z novim tekstom, a prav Profesor, povej! govori o velikem spoštovanju Sušnikove osebnosti.

V 3. sklopu smo zbrali

LITERARNE UPODOBITVE

Pisatelji **Marjan Kolar**, **Vinko Ošlak**, **Ignac Kamenik** in **Janez Mrdavšič** so nam prijazno dovolili objavo odlomkov iz del, kjer se pojavi Sušnik.

V 4. sklopu smo v obliki barvnih prilog zbrali

LIKOVNE UPODOBITVE.

Zbornik je zapolnil nekaj vrzeli v našem poznavanju Sušnika. Zagotovo se Korošci premalo zavedamo njegovega bibliotekarskega znanja, tudi njegovo delovanje v Mariboru je temeljito raziskano. Vsekakor pa je še kar nekaj profilov, ki jih bo treba prikazati.

Manjka nam temeljita zgodovinska raziskava z dokumenti iz arhivov in s podatki iz korespondence o povojnem obdobju, mogoče še bolj literarnozgodovinsko ovrednotenje njegovega dela. Tudi bibliografija ostaja nedokončana, in sicer iz objektivnih razlogov - gre namreč za dela, kjer je prav tako potrebno črpati vire v drugih knjižnicah oz. ustanovah. Vsa ta področja zahtevajo veliko več časa in denarja, kakor ga je bilo dano nam."

Slavnostna akademija na Prevaljah

Bila je 14. 11. 1998 v Druženem domu. Pred začetkom osrednje prireditve je skladatelj **Lojze Lebič** odkril doprni kip dr. Franca Sušnika, delo **Stanka Kolenca**. Predsednik Sveta KS Prevalje **Vlado Pori** pa je odkril spominsko ploščo (načrt zanjo je izdelal dipl. inž. **Andrej Lodrant**, tekst pa je napisal dr. **Janko Sušnik**), ki jo bodo pritrtili na Sušnikovo hišo. Napis se glasi: "V tej hiši je živel dr. phil. **Franc Sušnik**, pobudnik in prvi ravnatelj gimnazije ter študijske knjižnice na Ravnah, književnik in vzgojitelj. V težkih časih slovenske zgodovine pokončen mož, ki je ljudem v naročju Uršje gore odpiral okno v svet. Ob stoletnici rojstva 14. nov. 1998." V avli je bila tudi manjša razstava o delu dr. Franca Sušnika; pripravili so jo v Koroški osrednji knjižnici.

Slavnostna akademija, ki se je je udeležilo več kot 350 obiskovalcev, je potekala pod sloganom **Dr. Franc Sušnik (1898-1998) - zvest domu in rodu**. Na njej so s koroškimi ljudskimi pesmimi nastopili pravzaprav vsi pevski zbori in vokalne skupine s Prevalj: **MPZ Vres** (z dirigentko **Almire Rogina**), **Oktet TRO** (pod vodstvom **Danice Pokeršnik**), **Koroški kvintet** (pod vodstvom **Almire Rogina**), **Kvintet Ajda** (pod vodstvom **Marjana Berložnika**), **ŽPZ Karantanija** (pod vodstvom **Suzane Makič**), **MePZ DU** (pod vodstvom **Jožice Ovnič**), **Mladinski PZ Župnije Prevalje** (pod vodstvom **Marjana Berložnika**) in **Župnijski pevski zbor** (pod vodstvom **Jožka Kerta**).

Basbaritonist **Marko Fink** in pianistka **Nataša Valant** (oba iz Ljubljane) sta pokazala, kako zveni Sušnikovo besedilo **Vres** kot samospjev, ki ga je - posebej za to priložnost - uglasbil akademik **Lojze Lebič**.

Igralec in pesnik **Tone Kuntner** je prebiral odlomke iz Sušnikovih del in iz njegove korespondence - izbral jih je prof. **Tone Sušnik**.

Poudarek izredno bogate prireditve je bil na nastopih "imenitnih gostov", kot jih je označil uvodničar dr. med. **Janez Gorjanc**, ki so nanj obudili "vsak svoj spomin". Obiskovalci so se resnično počutili, kot da bi se srečali s Sušnikom.

Prizadevanje **KD Mohorjan** in ostalih **KD s Prevalj**, ki so pripravili Sušnikove dneve, je pohvalil tudi dr. **France Bernik**, predsednik **SAZU**, saj jim je v pismu "čestital za obuditev spomina na imenitnega rojaka".

Sušnikov sin Janko je razkril spomine na svojega očeta.

Pisatelj **Zorko Simčič** iz Ljubljane je povzel nekaj Sušnikovih naukov oziroma lekcij, ki jih še zdaj pomni. Sušnik je svojim učencem polagal na srce, da je jezik najdražja dota, ki smo jo dobili od staršev; da je treba gojiti ljubezen do resnice; da je treba rasti v življenju, vsak dan - kdor ne napreduje, nazaduje; da se je treba truditi, da nič dobrega ne nastane brez truda; da je lahko pionir novih dni le tisti, ki je dedič, kdor ima korenine v preteklosti in kdor pozna preteklo resnico; da se ljubezen do sveta začne z ljubeznijo do lastne rojstne hiše, kraja ... **Simčič** je mladim zaželel, naj bodo dediči tudi nepozabnega Sušnika.

Dr. Jožef Smej, mariborski pomožni škof, je v svojem zapisu (prebral ga je njegov odposlanec g. **Lesnika**) orisal Sušnikov odnos do vere. Maša mu je bila sožitje s Kristusom, somolitev in sotrpjenje z njim. Izpostavil je tudi znani Sušnikov govor na **Slomškovi** proslavi leta 1935.

Izvedeli smo tudi, da je škof Gregorij Rožman Sušniku rekel: "Ti imaš dar pesništva ..."

Dr. Reginald Vospernik, ravnatelj Zvezne Gimnazije za Slovence v Celovcu, je obudil spomine na srečanja z dr. Sušnikom. Poudaril je, da le-ta ni bil "nikoli krivičen do kulture soseda" ...

"Profesor, povej, kaj so pravila življenja" - nastop celovških in ravenskih dijakov ter predstavitev knjig, ki so izšle ob stoletnici

V uvodu v prireditve (18. 11. 1998 v Družbenem domu na Prevaljah) je povezovalc Janez Gorjanc prebral tudi pozdravno pismo predsednika republike Milana Kučana. Dokazuječ misel, ki jo je v pozdravnem pismu že za akademijo zapisal dr. France Bernik, da je "prav, da se tudi mlade generacije seznanijo s Sušnikovim delom", so imeli na sredini prireditvi glavno besedo dijaki Gimnazije Ravne in Zvezne gimnazije za Slovence iz Celovca. Prvi so ponovili recital iz Sušnikovih del in prebrali zgodbo iz Šenturšeljce (pridružila pa se jim je še pianistka Helena Buhvald), drugi pa so se predstavili s petjem in z muziciranjem (mešani zbor ter instrumentalni ansambel pod vodstvom mag. Romana Verdena; mešani mladinski zbor pod vodstvom mag. Stanka Polcerja).

Na prireditvi sta spregovorila tudi ravnatelja obeh ustanov. **Prof. Marjeta Borstner** je poudarila, da je Sušnikov duh stalni sopotnik gimnazijskega utripa; tudi vezi med gimnazijama, ki jih je rodilo prijateljstvo dr. Franca Sušnika in dr. Jožka Tischlerja, se od takrat niso pretgale - Sušnikova ideja enotne Koroške živi naprej v šolskem vsakdanu (športna srečanja, obiski dijakov, srečanja profesorskih zborov ...).

Tudi ravnatelj **dr. Reginald Vospernik** je spregovoril o sodelovanju, ki sedaj poteka pod "duhovnim pokroviteljstvom velikega moža" ...

V drugem delu prireditve je sledila predstavitev knjig, ki so izšle ob stoletnici Sušnikovega rojstva.

O **Zborniku** je bilo več besed v predprejšnjem poglavju, o **Šenturšeljcah** (ki jih je letos izdal in založil KD Mohorjan, uredil jih je prof. Tone Sušnik, za grafično opremo je poskrbela dipl. inž. arh. Anita Potočnik-Slivnik, slike so delo Antona Repnika, naslovnica pa akademskega kiparja in slikarja Andreja Grošlja) je v tem Fužinarju objavljen samostojen prispevek, zato namenimo nekaj več besed drugima dvema tiskoma.

Prof. Stanko Janežič je predstavil Sušnikov **Rožni venec**. Prvič je izšel leta 1938 pri Založbi in tiskarni sv. Cirila. Besedilo izhaja iz sv. pisma, tokratni ponatis pa vsebuje barvne fotografije slik Petra Markoviča iz bazilike v Brestanici (iz leta 1911). Knjižica (zdaj je izšla pri Slomškovi založbi) je velika 15 x 15 cm, ima pa v primerjavi s prvo več strani (z 32 na 48). "Sušnikovo besedilo za posamezno sliko je kratko in jedrnat, spoštljivo, prilagojeno svetemu pismu - ujema se s slikami domačega slikarja." Knjiga - spremno besedo sta napisala dr. Jožef Smej in prof. Tone Sušnik - je bila ob predstavitvi zaradi tehničnih težav še v tisku.

Prof. Ludvik Sočič, glavni in odgovorni urednik Prekmurske založbe, je spregovoril o **Prekmurskih profilih**. Prvič so izšli leta 1929 - ob 10-letnici priključitve Prekmurja k slovenskemu nacionalnemu ozemlju. Takrat jih je izdala Slovenska straža iz Maribora. V knjižici so zbrani podlistki, ki so leta 1924 izhajali v Slovincu. "To je

Skladatelj Lojze Lebič je odkril kip dr. Sušnika. (Foto Ocepek)

bil Sušnikov prvi večji literarni nastop v javnosti." Dr. Sušnik je v Murski Soboti preživel dve leti (1922-24), novo okolje je opazoval z distance in analitično. Po besedah Vilka Novaka so "Sušnikovi profili tista zvrst slovstvenega pisanja, ki jo imenujemo esej, to je oblika črtice, ki je pol pripovedna, pol informativna, ki duhovito in izvorno, kdaj tudi v humoristični in satirični, zbadljivi luči pretresa pereče dnevne politične, družbene, literarne dogodke".

V založbi so se za ponatis odločili zaradi "izobraževalnih tendenc" (knjižico želijo položiti na mizo mlajšim generacijam, tamkajšnja študijska knjižnica pa je imela doslej le en primerek). Nova izdaja Prekmurskih profilov je za 8 strani debelejša od prve, vsebuje pa tudi opombe prof. Metke Fujs in uvod dr. Vilka Novaka. Po Sočičevih besedah so Prekmurci dr. Sušniku iz globin srca hvaležni, da jim je postavil to čudovito ogledalo.

Sklepna beseda na Sušnikovih dnevih 1998, ki nameravajo postati tradicionalni, je pripadla **"motorju in duši praznovanja ob stoletnici rojstva dr. Sušnika"** - inž. Jožku Kertu, ki je z zadovoljstvom naštel vse, kar je literarnega, glasbenega in kiparskega nastalo ob praznovanju.

SUŠNIKOVE ŠENTURŠELJCE

Miran Kodrin

"ŠOPEK KOROŠKIH PROFILOV"

V letih 1940 in 1941 so v Kmečki ženi nepodpisane izhajale **Šenturšeljce**. Avtor svoje identitete ni prikriji niti s psevdonimom, kot je to storil v "skrivnem cvetu" (1) - dijaškem listu *Vzbudi se, Sloven!* (1915/16), kjer je bil kot pesnik in urednik **Radomirov**; kasneje je bil v časopisu *Naš dom*, ki ga je v letih 1927/29 tudi urejal, **Tone z Uršlje gore** in **Jože Ivartnik**; v številnih tiskih partizanskih tehnik je bil pesnik **Lenart**; po osvoboditvi pa **P. Ravenski**. Te štiri psevdonime si je izbral **dr. Franc Sušnik**. Kratko pripovedno prozo je objavjal že v dvajsetih in tridesetih letih v revijah in časopisih *Dom in svet*, *Slovenec* ter *Slovenska straža*, ki jo je leta 1936 tudi urejal.

Prozo v Kmečki ženi je zvrstno opredelil kot zgodbe z domačih hribov in jim dal skupni naslov **Šenturšeljce**. Izraz je v opombi razložil in prvi številki leta 1940 (najverjetneje) urednik - **"Šenturšeljce = rododendron; tako imenujejo okoli Uršlje gore to planinsko cvetje"**.

Ocenjevalci Sušnikovega literarnega dela so te njegove ubeseditve (vseh je 15) podobno kot dijaški rokopisni list skorajda spregledali. Večinoma so se osredotočili na bolj znane knjige: *Prekmurski profili* (1929). In kaj so ljudje ko lesovi (1968) in *Opomnje* (1978). **Stanko Kotnik** (2) je med drugim zapisal, da "se je (F. Sušnik, op. M. K.) začel vse bolj obračati k rodni deželici, nenehno jasneje čuteč, kako je do poslednjih vlakov svojega bitja nezadržno povezan z njo kakor antični Antej, brez česar si tvornega vraščanja v širše narodno občestvo ni mogel predstavljati. Je pa to pokrajino čas res tako svojevrstno zgnel, da ima odnos med njo in njenimi ljudmi skoraj enkratni značaj. **Nastajati so začeli koroški 'profil' - od 'Šenturšeljce', vedro-bridke Prevaljske legende ... pa do skic o preprostih koroških besednih oblikovalcih, kakor sta Jurij Krof in Blaž Mavrel." Tone Sušnik** (3) je opozoril: "V liričnem, rahlo otožnem tonu so črtice o

Koroški. V nekakšnem razširjenem anekdotskem stilu so napisane domačijske **Šenturšeljce** v Kmečki ženi." **Janez Mrdavšič** (4) je omenil: "Več domačnosti je velo iz šopka kratkih, humorno in z narečnimi izrazi obarvanih zgodb pod skupnim naslovom **Šenturšeljce**." **Bruno Hartman** (5) je napisal: "V sebi je dr. Sušnik zmeraj močneje čutil navezanost na domači kraj, na Koroško. Izpovedal jo je v vrsti 'zgodb iz domačih hribov' z ljubkim naslovom **Šenturšeljce**. (V Sušnikovem domačem narečju označuje beseda sleč ali rododendron. Navezuje se na Uršljo goro, kjer rododendron raste. Beseda, rabljena v množini, potemtakem pomeni šopek teh cvetic.) Napisal jih je za Kmečko ženo, strokovni list za kmečko gospodinjstvo. Avtor se je znal imenitno prilagoditi sprejemnikom (sprejemnicam) svoje literature. Kratke zgodbe so postavljene v kmečko okolje. Zasukane so anekdotično in so blago humorne. Osebe v njih niso pretirani originali, a so vendarle rahlo privzdignjeni nad ljudsko povprečje. Jezik v zgodbah je prijetno obarvan z besedami iz domačega koroškega narečja, tako da zveni blagolglasno tudi bralec iz drugih pokrajin. **Šenturšeljce** so literatura za ciljno bralstvo tik pred drugo svetovno vojno." V knjigi **Šenturšeljce** (1998) je v spremni besedi navedeno: "To so raztegnjene anekdote iz kmečkega življenja. **Duhovite in razigrane**." (6)

Doktor filoloških znanosti **Franc Sušnik** je zadrego glede poimenovanja kratke proze reševal podobno kot pred njim mnogi književniki - z vrstno oznako. Med številnimi izrazi se je odločil za morda najbolj nevtralnega - zgodba. Tako je lahko združil: podobe, slike in prizore iz resničnosti; prigode in pripetljaje iz vsakdanjega življenja; obraze in značaje obremenjenih ter prikrajšanih drugačnežev; bajže in storije o ljubezenskih afericah (sporih, prepirih ter neprijetnih zadevah).

Značilnosti teh Sušnikovih zgodb ter njegovega upovedovanja so: kratkost; skržnost dogajanja in pripovednih prizorov; osredotočenost na nevsakdanji dogodek, na dogajalni preobrat in na konec; neolepšanost in vedrost pripovedovanja; ostrost in jasnost karakterizacije; komičnost,

zabavnost, šaljivost, smešnost in redko posmehljiva robotost; pridigarska vzgojnost in poučnost ter slogovna in jezikovna izbrušenost.

Ker je **Franc Sušnik** dobro poznal literarno teorijo, je v **Šenturšeljcah** najbrž upošteval tako **Levstikove** nasvete (7), "da bi jako ustregel, kdor bi znal resnico zavijati v prijetne šale. Takemu delu pa gotovo ni kos, kdor ne ve, kako ljudstvo misli in govori, kaj ga razveseljuje, kaj žali, kakove so mu kreposti, kakove napake," kot tudi prvine mohorjank - slikovitih in zanimivih zgodb s tehtnim podukom ter z versko in narodno vzgojnostjo, ali kot je povzel **Matjaž Kmecl** (8): "Kratka zgodbica s primernim naukom večidel bolje opravi, kot dolgi nauki z golimi dolgočasnimi razlagami in dremotnimi umskimi dokazami" in "Resnica je, da se misli (ideje), ktere se razvijajo v okviru pripovedke, rajše bero in bolj primejo bralca, kakor suhoparne razprave in še tako lepi in pametni nauki."

V središču Sušnikove pozornosti je ena lastnost literarnih oseb - vrlina ali slabost. V zgodbah z osrednjim motivom snubljenja in ženitve je pisec ošvrknil snubčevno: bojzljivost in sramežljivost (**Ženin v kadunjah**); nezaupljivost in nejevoljnost (**Kako je Rogačnik po deklo šel pa ženo pripeljal**); zvičajnost, pretvarjanje in rivalstvo (**Na ogledih**); topoglavost - 'počasnost duha v besedah' (**Na izpraševanju**). V bajzah s prevladujočim motivom osramotitve pa je pisatelj pokaral: praznovernost in vrazevernost (**Zacoprana koza**); bahaštvo in nepopoljšljivost (**Kako se je Klančniku zmešalo**); lenobnost, postavljaštvo in blebetavost (**Orožne vaje z vilami**); nepremišljenost in zaletavost (**O kravi in nevesti**); skopost in izprijenost (**Ženinove hlače**); neprimernost (**Kaj se je pripetilo staremu učitelju Pongracu**); pobožnjakarstvo, besedljivost, pregorečnost in obrekljivost (**Kvatrnica v spovednici**). V starih z motivom spreobrnitve že v naslovu je kritiziral: bahaštvo in postavljaštvo (**Kako je zahomski organist spreobrnil Hribnika in Mrkača**) ter ošabnost, licemernost in čemernost (**Kako je Gradišnik svojo ženo spreobrnil**). V zgodbah z motivom pretepanja med zakoncema pa je na 'ogled postavil

robavtarstvo in nergaštvo (Pomagalo je) ter možovo neodločnost in ženino nesramnost (Kdo hlače nosi?).

Pisec v začetkih nikjer ne dolgozevi, takoj preide in medias res - v sredo stvari. V začetkih izpostavlja kontrastiranje, zanikanje in 'historiziranje', pozna tudi uvodni komentar. Najbolj neposreden je v zgodbi Kako se je ... (9): "Pisal se je Klančnik, ime mu je bilo Joza, bil pa je gostilničar pri Svetem Jakobu." Kontrastiranje je npr. prisotno v zgodbi Ženin ... (10): "Ravnjakov Tonč z Raven je bil res srečen. ... Ena reč pa ga je kazila: bil je nereden in strahopeten in se je ljudi bal." Zanikanje je npr. omenjeno v zgodbi Kako je zahomski ... (11): "Posebna svetnika Hribnik in Mrkač v Zahomcu nikoli nista bila." 'Historiziranje' oziroma časovna (ne)določnost je prisotna v zgodbah - Kako je Rogačnik ... (12): "Rogačnik v Podkrajju je bil že precej čez trideset let."; Na ogledih (13): "Tisti dan po Treh kraljih se je Javornik podal na ogled."; Kvatnica ... (14): "Je bila nekoč ženkica že bolj v letih ..." Zanimiv je začetek v godčevki Zacoprana koza. (15) Zaradi neverjetne zgodbe je bil potreben avtorjev uvodni komentar: "Ko se je ta zgodba dogodila, sta bili Črna in Bistra Bogu daleč za hrbtno. Takrat se je tu še marsikaj primerilo, kar bi se dandanes, ko so ljudje že bolj zviti in učeni, ne moglo več."

Dogajanja se hitro zapletajo in dosejajo vrh z osrednjim pripetljajem in se presenetljivo hitro končajo z domiselnim koncem. Ta lahko z začetkom tvori okvir: Ženin ... (16): "Bil je srečen s svojo Jerčko."; Na izpraševanju (17): "Jazovnikov Marka je bil čeden, ... le na enem kraju mu je malo manjkalo, namreč v glavi." in "Zakon je bil srečen, toda Liza je bila in je ostala glava pri hiši." Poduk pa je npr. izražen v koncu zgodbe Kako je Gradišnik ... (18): "Rozika je bila odslej pridna in krščanska mati in gospodinja, da je daleč naokoli ni bilo take. Gradišnik je ni mogel prehvaliti." pa tudi v zgodbi Kdo nosi hlače? (19): "Odsihmal Jerca svojega rajnega ni več ne v misel ne na jezik jemala in se je z vso dušo in z vsem srcem oklenila Lenca." Dve 'šenturšeljci' se končata z epilogo - Kako si ... (20): "Čez leto dni pa se je zibal v zibelki mlad Rogačnik in je s svojim krepkim glasom prepeval v nji svoj tadeum in druge hvalnice." ter Zacoprana koza (21): "Čez leto dni se je vsa reč razvedela in Šiman dolgo ni maral v Črno. Pozneje pa ga je v veseli

tovarišiji marsikak liter zastoj popil na račun svoje zacoprane koze.", ena pa s komentarjem - Kako je zahomski ... (22): "Tako je zahomski organist s svojimi orglami spreobrnil dva nevernika. Če bo le držalo tudi!"

Vse zgodbe se končajo srečno (razen Kvatnica ... , kjer osrednja oseba zaradi osramotitve in zasmehovanja sovaščanov umre), s spravo med partnerjema, s poroko, s predručajivijo literarnih oseb, samo nekaj likov se po osramotitvi delno spremenijo, eden pa se ne poboljša.

Že omenjeni M. Kmecl (23) je poučil: "Tudi 'zgodba' je ... sinonim za krajšo pripoved, kakršna bolj nejasno kakor jasno obstaja med anekdoti in novelo." Že kar prva zgodba, objavljena v Kmečki ženi, Kako je Gradišnik ... se bolj nagiba k noveli, saj ima sintetično kompozicijsko načelo - časovno, prostorsko in vzročno povezane pripetljaje (ženino upiranje skupni molitvi, prepir med zakoncema, ženin pobeg, njeno dopisovanje, zalezovanje moža, vrnitev), zgoščene v tri temeljne dogodke - povod za prepir, spor in sprava; dogajalni vrh - možovo ignoriranje žene; majhno število oseb - mož, žena; problemsko izpeljavo ideje - žena naj bo 'pridna in krščanska mati in gospodinja', pokorna bogu in možu; avtorjevo odločitev za zanimiv in dramatičen del snovi - zakonsko življenje, za pobeglo ženo se skoraj nihče ne zmeni, ne pomagajo niti posredovanja, tudi njuna soočenja (na sejmju in v cerkvi) ne rode sadov; vzporednosti - napoved v cerkvi; poglobljeno in zgoščeno kontrastno označevanje - on je "trden gruntar, dober kristjan, brihtna glava pa trda grča", ona je "tudi gruntarska, zdrava in močna, bogata in zdrta, ampak nos je malo previsoko vihala". V tej Sušnikovi zgodbi so še prvine pridige: eksempl (zglede) se pri njem udejanja v posameznem dogodku (anekdoti), npr. njuno srečanje v cerkvi - mož prepozna ženo, a se ne zmeni zanjo; žena skuša pritegniti pozornost, a on vzame klobuk in gre, ona pa za njim, vendar se vrne in se razjoče. Posamezne anekdote se pri Sušniku razvijajo v zgodbo. Pridigarska elementa sta še citat in emblem - molek. V isti anekdoti avtor posnema biblijski slog: "Zahvalim te, Gospod, da nisem takšna, kakor so drugi, ki obrekujejo in ljudem čast kradejo ..." (24) Smerni motiv je v besedilu molitev, saj ne le uokvirja, pač pa se pojavlja tudi v dogajalnem vrhu. Pomenljivo vlogo ima tudi kot tragikomično sredstvo. Ko se žena 'vključuje' v kolektivno molitev, dobiva kot odgovor samo refren - "Prosi za

nas!" Že v tej zgodbi je opazna ironija: "Pravzaprav pa je hotela Rozika možu danes pokazati, kako je v kratkem času postala že napol svetnica in da ne bo treba dolgo čakati, ko jo bodo že tudi iz Rima za sveto razglasili." (25) Sušnik je že s prvo vablivo in prepričljivo 'šenturšeljco' nevsiljivo deloval na voljo bralec.

Posebna odlika Sušnikovih zgodb pa je humor. S svojim smehom literarne osebe izražajo: sproščenost, razposajenost, igrivost, radoživost, porogljivost, nagajivost, navihanost, hudomušnost, šaljivost, privoščljivost, redkeje ironijo in sarkazem. Smejejo se: gospodar hlapcema, hčerka očetu, nevesta ženinu, potepuh krojaču, duhovnik ženinu, mož ženi, žena možu; smejeta se gosta krčmarju; smejejo se: vaščani, posli, pevci na koru, domači, sejmarji ... Kolektivni smeh je smeh sproščenosti: "Spat pa se Rutnikovim še ni mudilo. Smejali so se in šalili še dobro uro." (26) ali pa poroga: "Vsi posli ... so bili pokonci. Ko so čuli celo storijo o snubcu, smehu ni bilo ne konca ne kraja." (27); "Po cerkvi je zašumelo, ljudje so se ozirali, smejali in pokašljevali, pevci na koru so se od smeha grabili za kolena ..." (28); privoščljivosti: "Vsa sosesčina se je smejala." (29), "Nacestnik je stopil pred hišo. Tu se je začel muzati. Bolj ko je gledal kozo, bolj mu je šlo na smeh. Nazadnje mu je ušlo, da se je na glas zasmel." (30) in "Kot blisk je šlo med svati od ust do ust: 'Ženin nima hlače! Ženin nima hlače!' Vse se je režalo in krohotalo." ter se stopnjuje v neznosno moro: "Hujša kazen pa jo je čakala doma. Na vseh koncih in krajih so jo dražili, češ: 'No, kaj si kaj čula pri spovedi?' Urša se je toliko zježila, da je zbolela in do zadnjega ni več vstala ..." (31)

Mnogi ustvarjalci naslovu posvečajo posebno skrb, saj z njim vzpostavijo prvi stik z bralecem. Če je naslov Šenturšeljce nenavaden in deluje kot neznanka, ki s svojo skrivnostnostjo pritegne bralečovo pozornost, je podnaslov Zgodbe z domačih hribov bolj obvestilen in napoveduje dogajalni prostor. (Podobno je Ivan Tavčar zbirko novel Med gorami podnaslovlil Slike z loškega pogorja.) Z naslovom avtor vsebino in sporočilo strne, skrajša in zgosti v stavčni ali nestavčni obliki. Pri Sušniku zasledimo tudi t. i. dolgi naslov, ki je že kar kratka vsebina - Kako je Rogačnik po deklo šel pa ženo pripeljal. Nepopolnost informacije v vprašalnem naslovu - Kdo hlače nosi? omogoča napetost in pričakovanje. Podobno nedorečenost

izražajo oclvisniški naslov - Kako se je Klančniku zmešalo in predložni naslovi - Na izpraševanju, Na ogledih, O kravi in nevesti. Igrivost in komičnost pa nakazuje nenavaden naslov - Orožne vaje z vilami. V naslovih 'šenturšeljce' so izpostavljeni tudi primki osrednjih literarnih oseb: Gradišnik, Rogačnik, Hribnik, Mrkač, Pongrac, Klančnik; njihovi poklici: organist, učitelj. Predmeti, okrog katerih so nanizane pripovedi: kadunje, spovednica, vile, hlače so vključeni v razširjene imenske naslove. V naslovu je izražen še metatekstovni komentar, ki sodi v domeno subjekta literarnega dela. Kot take lahko prepoznamo naslove z vzgojnim namenom - Kako je Gradišnik svojo ženo spreobrnil, Kako je zahomski organist spreobrnil Hribnika in Mrkača, Pomagalo je in Kvatrnica v spovednici. Ker je Sušnik upošteval vse tri temeljne vloge naslovov: obvestilno, staljšico in reklamno-privobivalno, je z ustrežno izbiro besed v njih dosegel tudi prepričevalno učinkovitost.

K temu je veliko pripomoglo bogato besedišče. Poleg narečnih besed (npr. dečla, cekast, pošvigljati, pakelj) je Sušnik v zgodbi uvrščal pogovorne besede, tako slabšalne, grobe, ironične kot tudi šaljive in ljubkovalne. Te čustveno obarvane besede na eni strani izpovedujejo govorcevo naklonjenost in prisrčnost do sogovorcev, na drugi pa izražajo prezir in zaničevanje. Te druge so izrečene, kadar se osebami izjalovijo načrti, kadar jih kdo razočara, kadar so močno razburjene in kadar fizično agresijo nadomeščajo z verbalno npr. 'salament', 'žnidar preklemski', 'krota ti iglasta' (Ženinove hlače); 'salabolt', 'presneti terc', 'mojduncj' (Kdo hlače nosi); 'ti stari lump', 'še čuti noče ... o tvojem ribanu' (O kravi in nevesti); 'salabolska baba', 'ti kača jeruzalemska' (Pomagalo je); 'ti sedemkrat zasmojena buča' (Zacoprana koza).

Avtor je z vnašanjem nejezikovne komunikacije v besedila dodatno osvetlil značajske poteze likov: 'desetič je že prijel za kljuko', 'pobesil je oči', 'z rokami od zadrege ni vedel kaj početi' (Ženin v kadunjah); 'obirala je krajec svoje rute', 'klobuk mu je padel iz rok' (Kako je Rogačnik ...).

Opazno stilno sredstvo Sušnikovega pisanja je komparacija. Pomenljivo poudarjenost je dosegel z živalskimi primerami, saj je z njimi ironiziral in ponazoril odnose med ljudmi in izpostavil njihova trenutna razpoloženja oziroma odzive na določene, predvsem neprijetne zadeve. S primero 'rdeč kot kuhan rak' je izrazil zadrego literarnih oseb - taki so Ančka v zgodbi Kako se je Rogačnik ...; Hribnik in Mrkač v zgodbi Kako je zahomski organist ... S komparacijo 'bila je kakor lisica v pasti' je v zgodbi Kvatrnica v

spovednici podkrepil Uršino nemoč. Presenečenje pa je ponazoril s primerama 'sta napravila obraz kakor dva čuka' (Kako je zahomski ...) in nadzornik 'se je oziral kakor kukavica, ko se izleže v vrabčjem gnezdu' (Kaj se je pripetilo ...). Krojačevo zadrego v zgodbi Ženinove hlače je popestril s primero 'je kolovratil ko polit pes proti domu'. Markovo molčečo plašnost v zgodbi Na izpraševanju je predočil s primero 'je bil tih kakor riba'. Bolj ironizirajoče in negativno učinkujejo primere, ki izražajo neprijazen odnos do soljudi in nejevoljo prek jezze stopnjujejo v bes: 'ko gad je siknila v njega' (Jerica - Kdo hlače nosi); 'je rjul kakor medved', 'je sukal oči kakor popadljiv pes', 'jel je prhati in pihati kakor maček' (Klančnik - Kako se je Klančniku zmešalo); 'bil je sršast ko jež', 'ko bik, ki je podivjal, je odhitel v Šentjan, da bi krojača nasadil na roge' (Breznikov Franc - Ženinove hlače) in 'eni so vohali po hiši kakor miši' (snubci - Na ogledih). Pozitivno vrednost pa ima živalsko-živalska komparacija 'saj nisem bolj lisica kakor si ti lisjak', ki poleg nevestine in ženinove premetenosti opozarja tudi na njun enakopraven položaj (Tevej in Rozika - Na ogledih). Izrazito avtorski pa sta inovativni primeri 'moj konj ne gre ko aeroplan' (Na ogledih) in 'gospod nadzornik je zaspal kakor kralj Matjaž v Peci' (Kaj se je pripetilo ...).

Krnitev za enega ali več zlogov je skupna poteza moških in ženskih osebnih imen v Šenturšeljcah - Tonč, Tona, Treza, Barba, Urša, Tila in Liza izražajo tudi slabšalnost; Rozika, Jerčka, Micka pa ljubkovalnost. Domačjskost izpričujejo tudi imenovanja s pridevniško obliko prvega dela in z osebnim imenom na drugem mestu - Staneča Urša, Hribška Treza, Ladrača Barba, Macigojev Tevej, Jazovnikov Marka, Pristovska Liza, Podhovski Šiman, Črnčev Lenc. Tipično koroška so imena s pripomama -ej in -elj; Tevej, Jozelj, Kristelj, ki so hkrati tudi ljubkovalna imena. Pogosta je raba enodelnega imenovanja (s primkom ali hišnim imenom), ki mu je dodano še eno ali več podrobnejših določil po poklicu, položaju, kraju bivanja - Ravnjakov Tonč z Raven, Franc, stari volar, hlapec Miha, krojač Kristelj, učitelj Pongrac. Imenovanja poročenih žensk so tvorjena iz oblike za moški spol z dodajanjem pripom npr. -ica: Kogelnica, mlada Gradišnica, Klančnica, Močilnica, kar kaže na 'obrobni' položaj žensk v javnem življenju.

Sušnikove Šenturšeljce so živo zajete iz resničnosti, so prigode iz življenja po svoje obremenjenih in prikrajšanih ljudi. V središču teh

skrčenih zgodb je značaj, ki je predstavljen sočutno in rahlo ironično. Opazna je bližina ustnega pripovedovanja, obravnava folklorne snovi in motivov, ki izvirajo iz ljudskega spomina. Prenekatera 'šenturšeljca' je godčevka, šaljiva ljudska zgodba, polna situacijske in besedne komike ter navihane hudomušnosti.

Prežihov Voranc je o prozi svojega rojaka, objavljeni v Slovencu, v pismu dr. Francu Kotniku 11. septembra 1926 zapisal: "Sušnikove stvari ... so lepe iskricke, dražestne stvari. Nam, ki pišemo v kraju in miljeju, ki so Sušniku predmet njegovih slik, vzbudi vsaka vrstica njegovega lepega jezika topel utrip v srcu. Samo, da bi več pisal."

"GOVORICA CVETLIČIC"

Sušnik je v svojem literarnem opusu večkrat uporabil besedo Šenturšeljce. Nenavadno je, da je v anekdotičnem nizu z naslovom Šenturšeljce ni v besedilih niti enkrat zapisal. Ker je bil Sušniku "cvet prvinska umetnina" (32), lahko v poimenovanju šenturšeljce zasledujemo metaforične razsežnosti. Najprej jih je navezal na motiv Uršule. Janez Keber (33) je razložil: "Uršula je tudi ime svetnice, device in mučenke (god 21. oktobra). O njeni smrti govori napis iz 4. stoletja v cerkvi v Kölnu, ki je postavljena na čast sv. Uršuli. Po napisu je umrla skupaj z 11 deviškimi mučenkami, po legendi pa z 11.000 devicami, ki so jo spremljale." F. Sušnik (34) je na to legendo navezal, da je "Martin Plešivčnik ... ves otročji pripovedoval storijo o svoji gori in o Uršuli, kraljici: z enajst tavžent devicami je pribežala pred pesjani, in ko je na našo goro stopila, se ji je noga ugreznila v skalo: 'Todi so dobri ljudje,' je spoznala, 'še skale so mehke' - in je ostala. In ko je lesni mož videl ves krancelj devic, je pohlevno dejal: 'Kosmat sem in nisem za med nje.' Stacal je skrivaj k Šeserniku, ponoči je z njegovimi volmi zvozil vodo izpod Šimhorce in Vranjščice na nekrščeni pohorski kraj. Z zlato kepo je poplačal Šesernika, potem ga ni bilo več ...!" V pesmi Uršljegorski romar (35) je Tone z Uršlje gore predstavil svojo verzijo te legende; v članku Cretje (36) pa je združil več variant: "Včasih so bila tri jezera: dobrijsko, ravensko-prevaljsko in poljansko. Tu so bili vodni možje. Lovili so dekleta in jih vlačili v svoje kosmate postelje. Katerim je bilo za devišstvo kaj, te so zbežale pod plašč svete Uršule na Goro; enajst tavžent jih je že bilo, potem so jih domači pobje pobrali, le enajst jih je menda še

na gori in te so lesene. Zato je Uršlja gora poleti z roso ljubezni polita; to so šenturšeljce."

Ta motiv je sklenil (37): "Na Uršlji gori ni vode. Toda enkrat na leto se zasolzi gora v rdečih slapih šenturšeljce. Vsa je zardela od ljubezni. Tedaj zavrejo studenci njene krvi, ki napaja življenje teh ljudi pod Goro."

V zvezi s tem cvetjem je dvakrat enigmatično spregovoril o ljudeh, ki so jim vzeli nadzor nad sabo. Prvič (38): "V zavetju za vrhom je Prežihov dom, kakor košata mati sedi pred njim Uršlja gora in se ogrinja z vijoličastimi tenčicami jeseni in hotuljske domačije se ulegajo v zeleni baržun njenih nicin in v somraku tajijo vriske sle in življenja. Kdor se je rodil iz njenih nedrij, se je rodil brez srca; kajti srce mu je ostalo v gori. In ko si gora vsako leto odpre prsi, ji vzvetijo rdeče rože šenturšeljce iz krvi šenturšeljških src." in drugič (39): "Uršlja gora! Kdor se je rodil iz njenih nedrij, se je rodil brez srca v sebi; srce mu je ostalo v gori. To je skrivnost nje tihih, temnih samot, nje rdečih rož šenturšeljce, ki se rodijo iz srčne krvi."

Rože so morda simbol neuklonljivosti in vztrajanja (40): "In tako si naša Gora vsako leto odpre prsi, da vzvetijo šenturšeljce: iz stoterih naših src - ena iz Prežihovega, iz Jugovih dveh in Plešnikovih dveh in vsega venca padlih fantov naše železarnice." Šenturšeljce so tudi podoba estetske ubranosti, ali kot je zapisal Sušnik sam (41): "... cvetje je pesem in pesem prevzema z lepoto čustva, kakor jih prevzema z lepoto cvetje" in nadaljuje drugje (42): "Kar je v dolini premalo lepote, vsa je vzkipela v našo goro: v sinji baržun njenih lesov in v rdeče slapove šenturšeljce." Cvetlice so Sušniku tudi prispodobne žrtev vojnega nasilja (43): "... tedaj je Gora vzkipela v trpki lepoti; tam gori je bila svoboda, bridka svoboda, poroščena s krvavo roso, ko s slapovi šenturšeljce ..." Cvet je mogoče lahko skrit in skriven kraj zavesti, morda idol (44): "Na prisojnih preških kopicah pa že vasuje vigred - / in v naši Gori bodo zopet prekipela naša srca z rdečim plazom šenturšeljce: / Voranc, ali si ta Gora z našimi sreči Ti?"

In nenazadnje je z motivoma zatočišča in nostalgije šenturšeljce navezal na socialno problematiko. V Prevaljski storiji (45) te rože nudijo varno zavetje onemu, ki kljub težkim razmeram po propadu fužinarstva na Prevaljah ne more zapustiti rodne grude: "Urh ni šel z nami. Tiste dni, ko je bilo na Prevaljah veliko poslavljanje, se je pri Repniku napil in

se rotil, da mu nobenih bukclje ni več treba, niti Kolomonovih ne. Ob svitu je vstal s klopi, šel v Jankovec in si je klofeto ovenčal z rumenim ženiteljnom in dišečim volčinom, potem je krenil na Goro, se ozrl po zakajenem dolu, spustil dolg curek svoje vode nadenj in se zleknil v položno koševje brstečih šenturšeljce. Ves lep je bil svet pod njim; Urh ga je videl in je požrl grenki pljunek, da mu je crnil srce." Te iste cvetlice pa so 'krive', da so se mnogi, ki jih je 'razteplo po svetu', vrtili (46): "Tudi okoli Donawitza so gore. Tudi tam raste rododendron. Moj oče mu je vedel samo eno ime: šenturšeljce. Zanj je bil rododendron povsod po svetu 'šenturšeljce'. Tudi šenturšeljce so bile, ki mu niso dale ostati na tujem, ne njemu ne tolikim drugim izpod naše gore." Med takimi povratniki sta bila mnogo let pozneje tudi Lovro Kuhar in Franc Sušnik, ne pa tudi Vorančev brat dr. Alojz Kuhar, čeprav je vrnitev načrtoval. Mnogim Korošcem Sušnikova Gora vzbuja otoplo domotožje in hrepenenje po nečem, kar jim je bilo nekoč pri srcu.

Alojz Kuhar jo je v pismu bratu Avgustu takole opeval: "v razmrščene meglene lase zavita Uršlja gora", **Lojze Lebič** (47) pa je v besedilu Od blizu in daleč zapisal: "Misel na Koroško in dolino pod Uršljo in Peco pri meni ne razvodeni v razčustvovane slapove šenturšlje, v bridkost matrnika in podobnih domačjskih okrasij. Kako le, ko pa vsak dan živim stvaren, a značilno razdvojen koroški značaj."

Ob šenturšeljcah je Sušnik v svoja besedila nanizal še nekatera imena cvetlic. Za vsako razpoloženo, čustvo in situacijo je znal najti primere tudi iz rastlinskega sveta, s čimer je povečal občutek neizmerne pestrosti življenja. V mladostni poeziji je pogosto posegal po vrtnici, zanjo je uporabil tudi sopomenko gartroža. Med njegovimi rožicami so še makov cvet, cretje (rušje, pritikavi bor) in vres. V reviji Proteus (48) je natresenih nekaj lirčnih modrovanj o rožah: "Ostrožnik. Pogumnim pripada svet. Nagelj. Sanje moje sreče so bile kratke. Tavžentroža. Lepota in milina se v tebi združujeta. Žafran. Bodi trden in močan." Ob bok tej 'govorici cvetlic' gotovo sodi Sušnikova misel (49): "Vres je žilavo življenjski, skromen, nežno in drobno ubran (tudi slovenska pesem je taka)" in vsak verz pesmi z naslovom Vres.

"IME" ROŽE"

J Keber je v Leksikonu imen (50) zabeležil: "Preobrazba imen v besede, izraze ... je zanesljiv dokaz o živosti teh imen v določenem okolju." in "Eno od področij, kjer najdemo veliko besed in izrazov, povezanih z osebnimi imeni, so rastlinska imena." Avtor je takole razložil rože, poimenovane po svetnikih: roža sv. Antona je arnika (Arnica montana); roža sv. Janeza je šentjanževka (Hypericum perforatum) pa tudi šentjanževa roža, ivanovka, Ivanjska roža; roža sv. Florijana je cesarski tulipan (Fritularia imperialis); roža sv. Jurija je pomladanski zaspanček (Gentiana verna). Nadalje je omenil, da je Benediktova roža žegnana kopriva, v narečju imenovana benediktinka; da so narečni izrazi: za trobentico gregorščica, za šmarnice jurjevica, za kalužnico in za narciso jurjevka, za krizantemo katarinka, za marjetico katarinčica, micike, nežica in za kozjo brado vidovke, 'Kosmačeve' medvejke in kresničevje. (Kot zanimivost - pomladanskemu žefranu na Obirskem pravijo kraljmatjažev rože.) J. Keber (51) je še napisal: "Nosilci krščanskih, svetniških imen so bili svetniki in svetnice. Tem v čast so v Sloveniji zgradili mnogo cerkva. ... Najbolj viden znak ... krajevnih imen so začetni sv., Šent- ali S-, Š-." **Marko Snoj** (52) je razložil šent: "Prvi člen zloženik ... pogosto v krajevnih imenih ... Prevzeto po svrnem. sente 'svet', posvečen', kar je kakor različice sancte, sante, sant v enakem pomenu izposojeno iz lat. sanctus 'svet, posvečen'. To je prvotno trpni deležnik glagola sacire 'posvetiti.' in 'Prvi člen šent se je v hitrem govoru obrusil tudi v mnogih krajevnih imenih, npr. Šmihel, Šmarjeta." Člen šent imajo še naslednja poimenovanja: cvetlice - šentjakobov grint, šmarna meta, šmarice - 'Vorančeve' solzice; hruške - šentjakobščice, šentjakobice; trta - šentlovrenka; imena mesecev - šentlipovšček, šentlipušnik (maj), šentjanževce (junij), šentjakobnik (julij), šentjermejski mesec (avgust), šentmihejski mesec, šmihelščnik (september), sem sodi tudi šentjanžev - poletni praznik.

J. Keber (53) pa je zapisal, da "Uršula izhaja iz latinskega imena Ursula. To razlagajo kot manjšalnico iz latinske besede ursa v pomenu 'medvedka'... Uršula je tudi ime svetnice, ... V Sloveniji je 12 cerkva sv. Ursule. Po njej se imenuje Uršlja gora, pred vojno Urška gora v Karavankah." V opombah je dopisal, da se "po njej imenujejo cvetlice šenturšeljci in citiral brez navedbe avtorja Koledar

Mohorjeve družbe 1951, str. 58: "Toda enkrat na leto se zasolzi gora v rdečih slapih šenturšeljce." Po Uršuli pa niso poimenovane samo šenturšeljce - šenturšilce (54), (šent)uršeljce (55), uršulke (56), pač pa tudi vodeni česen, ki ima drugi imeni še svete Uršule roža in urhovic, ter črnika (*Nigella damascena*): v Beli krajini ji pravijo urške. (57)

"LJUBO CVETIJE!"

Doktor biologije Franc Sušnik ml. je v članku O cvetju na Gori (58) zabeležil: "Na severni strani prehaja gozd v področje skalnih sten, razpok in previsov, travnih melišč, obsežnih površin rododendrona (šenturšeljce) in ruševja." V diplomski nalogi (59) pa je isti avtor napisal: "Vsako leto, ko vzcvetijo te preproge šenturšeljce (Rhododendron hirsutum), zažari gora v vsej svoji lepoti. To je tako značilna podoba, da domačini Rhododendron res upravičeno imenujejo po tej gori kot njen svojski cvet."

V Oxfordovi enciklopediji (60) je zapisano, da je "sleč (azaleja) zimzelen ali listopaden grm ali drevo iz rodu Rhododendron, ki ga sestavlja kakih 500-600 vrst ... Sleči imajo velike cvetove različnih barv, od bele in rumene do rdeče in rožnate." Tone Wraber je v Proteusu (61) napisal: "Rhododendron (*Ericaceae*), sleč / rododendron, gr. ime za (rdečevenčni) oleander (*Nerium oleander*), od gr. rhodon = šipek / vrtnica, dendron = drevo; ital. botanik A. Cesalpino je v 16. stol. to ime prenesel na rod slečev." V knjižici Gorsko cvetje (62) pa je dlakavi sleč predstavil: "Do 1 m visok grm, ki se močno razrašča v kratke veje. Listi zimzeleni, jajčasti, po robu nekoliko narezljani, z dolgimi resastimi dlakami, na spodnji strani zeleni. Socvetje ima 3-10 tenkopeceljastih cvetov. Venec ljastozvonast, s peterokrpim robom, svetlo rdeč. Plod je glavica ... cveti julija in avgusta." H. de Wit (63) pa je sleč opredelil tako: "Danes ločimo samo divje rastočih vrst rododendrona več 1000. V glavnem se razlikujejo po rasti in obliki dlačice ali luske. Divje rastoča evropska sleča sta med drugimi še dlakasti sleč R. hirsutum, ki ima po robu srhokodlakave in po spodnji strani zelene liste, ter rjasti sleč ..." Wolfgang Lippert (64) pa je dlakavi sleč opisal: "Bogato zarasel grm z enakomerno olistanimi vejami. Listi ploščati, na obeh straneh zeleni, na robu kratko, široko nazobčani s štrlečimi dlakami. Venčni listi zrastle daleč navzgor, venec zvonast, svetlo

rdeč." Tomaž Petauer (65) pa je zbral pravi abecedni šopek sopomenk za dlakavi sleč: bljuvanec, burja, dlakava planinska roža, dlakavi dragomastnik, dlakavi ravš, dlakavi rododendron, gričevje, gričevnik, hudičele, kapelčovje, natekovje, planinski balzam, pljuvanec, ravš, ravšelj, ravšje, sleč, slečje, svloč, uršulke, vejicati sleč, žžjenpanj."

Janko Sušnik (66) je omenil, da je njegov oče, s tem, "da je za nagrobni napis naročil: Dr. phil. Franc Sušnik - v naročju Uršlje gore sporočil svojo vraščenost v svoj kraj." V pismu ucu in botru pa je Jože Lodrant (67) zapisal: "Poveljevanja utihnejo, pogrebci se razidejo. Kar je kdo napisal, le redki preberejo. Vres in šenturšeljce, ljubo Vam cvetje, pa se vsako v igred, v Góri (Uršlji) pa še v poletje, razcveta."

Opombe:

1. Stanko Kotnik: Naš dr. Franc Sušnik, Koroški fužinar, 1964, št. 5-7, str. 18-21.
2. Kotnik, str. 20.
3. Tone Sušnik: Življenje in delo dr. Franca Sušnika, Prevalje 1994, str. 96.
4. Janz Mrlavšič: O neugaslivi zvestobi in ljubezni dr. Franca Sušnika domačemu kraju. V: Zbornik ob stoletnici rojstva, Ravne na Koroškem: Voranc 1998, str. 95.
5. Bruno Hartman: Mariborska leta profesorja dr. Franca Sušnika. V: Sušnikov zbornik, 1998, str. 85.
6. Franc Sušnik: Šenturšeljce, Prevalje 1998, str. 3.
7. Fran Levstik: Popotovanje iz Litije do Čateža. V: Kratka proza slovenskega realizma, Ljubljana: DZS, 1994, Zbirka Klasje, str. 70-71.
8. Matjaž Kmecl: Mala literarna teorija, Založba Borec 1976, str. 298.
9. Sušnik, str. 51.
10. Sušnik, str. 4.
11. Sušnik, str. 10.
12. Sušnik, str. 21.
13. Sušnik, str. 55.
14. Sušnik, str. 12.
15. Sušnik, str. 37.
16. Sušnik, str. 8.
17. Sušnik, str. 34, 36.
18. Sušnik, str. 20.
19. Sušnik, str. 47.
20. Sušnik, str. 26.
21. Sušnik, str. 41.
22. Sušnik, str. 11.
23. Kmecl, str. 224.
24. Sušnik, str. 18.
25. Sušnik, str. 18.
26. Sušnik, str. 6.
27. Sušnik, str. 8.
28. Sušnik, str. 11.
29. Sušnik, str. 22.
30. Sušnik, str. 38.
31. Sušnik, str. 16.
32. Franc Sušnik: Zakaj Vres? V: Vres Prevalje, Prevalje 1972, str. 4.
33. Janez Keber: Leksikon imen, Celje: Mohorjeva družba 1988, str. 273.
34. Franc Sušnik: Naša gora, Koroški fužinar, 1952, št. 7-9, str. 2-3.
35. Franc Sušnik (Tone z Uršlje gore): Uršljegorski romar, Naš dom, 1926.
36. Franc Sušnik: Slovenski zbornik 1954, št. 2, str. 39.
37. Franc Sušnik: Prežihov Voranc. V: Kolektar Mohorjeve družbe 1951, Celje, str. 58.
38. Franc Sušnik: Mežiška dolina. V: Zbornik koroških pesni 1948, str. 11.
39. Franc Sušnik: Postali bomo mesto, Koroški fužinar, 1951, št. 1-2, str. 7-8.
40. Franc Sušnik: Postali bomo mesto, Koroški fužinar 1953, št. 1, str. 7.
41. Sušnik, Zakaj Vres?, str. 4.
42. Sušnik, Naša gora, str. 3.
43. Sušnik, Naša gora, str. 3.
44. Franc Sušnik: Govor ob smrti Prežihovega Voranca, Nova obzorja 1950, št. 3, str. 131.
45. Franc Sušnik: Prevaljska storija, Koroški fužinar, 1952, št. 4-6, str. 17-18.
46. Franc Sušnik: Prežihova gora, Planinski vestnik, 1957, št. 10, str. 549.
47. Lojze Lebič: Od blizu in daleč. V: Zgod(b)ovina gimnazije, 1995, str. 23.
48. J. Kurillo: "Govorica cvetic" in Tomaž Pir: Proteus 1966/67, št. 1, str. 191.
49. Sušnik: Zakaj Vres?, str. 4.
50. Keber, str. 53, 61.
51. Keber, str. 46-47.
52. Marko Snaj: Slovenski etimološki slovar, Ljubljana: Mladinska knjiga 1997, str. 631, 639.
53. Keber, str. 373.
54. Lebič, str. 23.
55. Tone Sušnik: Dr. Alojz Kuhar - rod in življenje. V: Zbornik o dr. Alojzu Kuharju, Ljubljana: Studia Slovenica 1993, str. 13.
56. Tomaž Petauer: Leksikon rastlinskih bogastev, Tehniška založba Slovenije 1993, str. 497.
57. Keber, str. 371, 276.
58. Franc Sušnik ml.: O cvetju na Gori. V: Tabor koroških planincev na Peševcu 1954, str. 8.
59. Franc Sušnik ml.: Vegetacija in flora Uršlje gore (diplomska naloga 1955), str. 27.
60. Malcolm Coe: Enciklopedija žive narave, DZS 1995, str. 272.
61. Tone Wraber: Latinska imena v rastlinoslovju (17), Proteus, 1995, št. 8, str. 373.
62. Tone Wraber: Gorsko cvetje I, Mladinska knjiga 1967.
63. H. C. D. de Wit: Rastlinski svet - semenoke, Mladinska knjiga 1978, str. 255.
64. Wolfgang Lippert: Alpsko cvetje, Cankarjeva založba 1990, str. 150.
65. Petauer, str. 497.
66. Janko Sušnik: Spomini na očeta, Naša občina, maj 1998, str. 6-7.
67. Jože Lodrant: Franc Sušnik. V: Mohorjev kolektar 1981, Mohorjeva družba Celje, 1980, str. 86-87.

"NAJVEČJI UMETNIK JE ONI, KI V ČLOVEKU UPODOBI DUHA ZEMLJE"

Ure slovenščine dr. Franca Sušnika
v 7. razredu Gimnazije Ravne v šolskem letu 1951/1952

Marjan Kolar

DOBRA POLOVICA ČASA ZA SLOVENSKO KNJIŽEVNOST

To, da nas je slovenščino dva semestra poučeval ravnatelj gimnazije, ki je bil poleg tega doktor literarnih znanosti in avtor knjige o svetovni književnosti, je bila za nas velika čast. Seveda smo si vse, kar nam je povedal, zvesto zabeležili, kakor smo ga pač dohajali in razumeli.

Moji takratni zapiski obsegajo 32 str. formata A 4, na vsako sem stlačil 35 do 40 vrstic. Začnejo se jeseni 1951 s temeljnimi pojmi o besedni umetnosti: metafora, metonimija, emfaza, oksimoron. Nato že zabičajo:

Postavi vsako delo v čas in prostor. Karakteriziraj pisatelja in njegova najvažnejša dela. Referat: Turgenjev, Očetje in sinovi. Potem obravnavajo Levčevo uredniško delo pri Slovenski Matici in tako naprej v trajnem prepletu slovenskega z evropskim, literarnega z zgodovinskim vse do pomladi 1952, ko se končajo z naturalizmom in moderno s sopotniki v 20. letih 20. stoletja.

Razpored snovi v zapiskih je približno tak:

2,5 str. o krajevni zgodovini (dve leti pred izidom Mohoričeve Industrializacije Mežiške doline), 1 str. srbski realisti, 1 str. hrvaški realisti, 2,5 str. slovenska narečja, 1 str. slovensko pravorečje, 2,5 str. svetovna drama, 0,5 str. Cankarjeva Zbrana dela.

Slovenska književnost obsega dobro polovico.

Dr. Franc Sušnik

MED NEMŠKIMI KLASIKI IN SOVJETSKIM SOCREALIZMOM

Takrat so knjige na gimnaziji sicer bile, a jih tudi ni bilo. Študijska knjižnica je šele nastajala. Dopoldne je bil v celem gradu pouk, popoldne se je razred spremenil v bralnico. Na knjižnih policah je stalo največ v enolično zeleno platno vezanih klasikov v nemščini: Goethe, Schiller, Lessing, Herder. Med prevodi je prednjačila sovjetska književnost:

Katajev, Jaz, sin delovnega ljudstva; Ostrovski, Kako se je kalilo jeklo; A. Tolstoj, Trnova pot, Kruh; Gladkov, Cement, Kako je človek postal velikan; Gorbato, Neukročeni; Gorki, Moje univerze; Fadejev, Mlada garda, Veliki tekoči trak.

Od zahodne književnosti so takrat prevajali predvsem kritike kapitalizma: Dickensa, Multatulija, Dinastijo smrti, Državljana Toma Paina.

Bil je praznik, ko je izšla Erazmova Hvalnica norosti ter Svet humorja in satire. Še večji praznik pa je bil, kadar nam je Sušnik prebral odlomek iz kakšne novitete. Dva pomnim: Vercorsovo novelo Molčanje morja iz zbirke Oči in svetloba in Kocbekovo Črna orhideja iz Strahu in poguma.

MNOGO GLOBLJE IN ŠIRŠE OD UČNEGA NAČRTA

Takrat veljavna metodična načela so za pouk književnosti priporočala:

1. Oznako dobe, 2. Pregled evropskih družbenih, gospodarskih, političnih in kulturnih razmer, 3. Pregled literarnega dogajanja pri drugih narodih, 4. Pregled domačih družbenih in kulturnih razmer, označitev domače literarne struje, 5. Pregled življenja in dela posameznih pesnikov in pisateljev, 6. Pomen dela v okviru dobe in pomen za današnji čas.

Po učnem načrtu bi morali obdelati čas od leta 1881 do 1918, torej realizem, formalizem in epigonstvo, naturalizem, moderno in književnost ob njej. Pri Sušniku smo obravnavali vse to, zraven pa smo segali še v antiko in v renesanso, preleteli razvoj drame od starih Grkov do Ibsena in Čehova ter nanizali romanopisje od epov do Balzaca in Gorkega. Sušnik si prostora in časa nikoli ni dovolil omejevati.

KNJIŽEVNOST KOT ZBIR AFORIZMOV

Ure predavanj, literarnih sprehodov in širokih prikazov posameznih dob so bile vselej požlahtnjene z lapidarnimi oznakami, ki so se zarezale v spomin. Npr.:

Kersnik - slovenski Turgenjev.

Friderik Baraga - Indijancem Trubar.

Einspielerji iz Sveč pri Sv. Jakobu - vodilna dinastija koroških Slovencev.

Horac - slovit satirik antike.

Lukian - v slovo antiki se zakrohoče njihovim idealom in bogovom.

Boccaccio - Dekameron. Mračni, temni srednji vek je dal mesenost Boccaccia.

Machiavelli, Il principe. Cilj opravičuje sredstva.

Judovstvo je dalo dve veliki podobi: Ahasverja in Mesijo.

Rimbaud - božanska baraba, največji francoski simbolist.

Baudelaire - Cvetke zla, satanist.

Josip Murn, Vlahi - ena najlepših slovenskih pesmi.

Srečko Kosovel - največji pesnik med obema vojnama. Ekstaza smrti - zamaknjenje v smrt.

Kajuh vzbuja kljub nedognanosti forme močno doživljanje.

Davorin Trstenjak - pojem za romantično slovansko navdušenost.

Miha Vošnjak - prvi slovenski zadrugar.

Anton Debeljak - znamenit stikač po svetovni literaturi.

Božidar Borko - priznan kritik v dnevnem časopisju.

Murnik - literat, ki se je izživljal v zbadljivkah.

Milčinski - duhovit humorist, do velike družbene satire se ni povzpел.

Medved: "Oče dela sode, jaz pa ode".

Delavci: "Kaj nam mar narodnost, dajte nam kruh."

"KRATKOST JE SESTRA TALENTA"

Zoznakami umetnikov so se seveda prepletale tudi oznake literarnih obdobij in prikaz pomembnih del. Na takšnih opornikih je bilo laže graditi znanje, jedmate definicije pa so bile kažipotni v goščavi podatkov. Npr.:

Dekadenco - struja propadanja. Vzdušje dekadence - porogljivost.

Igriva čustva duše ureja duh.

Feljton - muha enodnevnica v zafkrljivem tonu.

Reportaža - nizka literarna zvrst. Realno podaja dogodke.

Dr. Franc Sušnik je bil tudi prvi ravnatelj Gimnazije Ravne, ki je v prvih povojnih letih imela prostore v dvorcu grofov Thurnov, kjer je bil tudi dijaški dom.

Na posnetku je današnji izgled ravenskega gradu, v njem pa domuje Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem. (Foto A. Č.)

Novela je kratka, enotna, zanimiva zgodba v lahkotnem slogu v živahno napeti pripovedi (zadržuje napetost).

Positivizem - to, kar lahko dokažemo po logičnih zakonih.

Fatalizem - misel, da je vse usojeno (kismet - islam).

Larpurlartizem - umetniška struja, ki se umika družbeni stvarnosti.

Slovani o Romanih: "Latini su stare varalice."

Hipolit Taine - teoretik naturalizma. Človek je sad družbe, dobe in rodu. Literarno delo je kritična anketa o človeku.

Darwin je oplodil teorijo naturalizma, Taine jo je formiral, Zola jo je uresničil.

Za Zolaja je roman znanstveno delo.

Umetnina je izrezek iz prirode, gledan subjektivno. Pri tem klasicist gleda skozi mlečno steklo, romantik skozi barvno, naturalist skozi prozorno.

Henrik Ibsen je s svojimi dramami prezračil človeško družbo.

Anton Čehov - nežen lirik, ki se epično izživlja v novelah. Svojevrsten dramatik. Odkriva v majhnih dogodkih skrite vzmeti. "Kratkost je sestra talenta."

Richard Wagner, skladatelj. Hotel je združiti vse umetniške panoge in dati Germanom nov kult: zunanji sijaj, umetniško izražanje, bogoslužje.

Prežihov Voranc - Požganica starega sveta, ustvarjanje novne. Jazbina. V tem romanu je junak ljudski kolektiv. Razredna borba že izpodriva nacionalno.

Razumeti pisatelja - razumeti dobo in okolje, iz katerega je izšel.

Največji umetnik je oni, ki v človeku upodobi duha zemlje.

ZGODOVINA DOMAČIH KRAJEV IN SLOVENSKA NAREČJA

Namесто da bi v duhu tedanjega časa teoretiziral o zlu izkoriščevalskega kapitalizma, nam je Sušnik preprosto govoril o razvoju industrije v Meziški dolini. Začel je s svincem v Peci in s fužinami v Čmi, nadaljeval je z rastjo železarne na Prevaljah in premogovnika na Lešah.

Obdobje stotih let nam je razčlenil s 56 letnicami o vzponu in propadu podjetij v domačih krajih, o številu delavcev in proizvodnji vse do zloma Prevalj in likvidacije Leš. Zvedeli smo, kdaj je Mežica dobila pošto in Dravograd most čez Dravo, kdaj je stekla železnica proti Celovcu in kdaj od Dravograda do Velenja. Tudi o bratski skladnici smo si zapisali in o stavki leških rudarjev.

Veliko časa si je vzel Sušnik tudi za narečja s posebnim poudarkom na koroških: "Vsaka vas ima svoj glas." Dialekte ločijo besedni zaklad, poudarek glede na nastajanje, različne barve vokalov, različne artikulacijske nianse, različen ritem in tempo govora, različni sta intonacija in melodija.

Po Ramovševih Dialektih je naštel 7 dialektičnih baz, vsaka baza ima vrsto narečij, ki se naprej delijo v govore.

Koroške oznake za strani neba:
sever - na prenicnem,

jug - na punešnem,
vzhod - na zjutrnem,
zahod - na večernem.

BLIŠČ IN TEGOBNOST SUŠNIKOVEGA NAČINA POUČEVANJA

Sušnik ne samo, da je ogromno vedel (in torej tudi povedal), ampak je bil (kot smo videli zgoraj) tudi izjemen stilist. Stavek ali dva sta mu pogosto bila dovolj, da je označil pisatelja. Sijajno je prikazal sorodnosti med pojavi, jih povezal in naslikal. Probleme in obdobja je predložil nazorno kot zlepa ne kdo drug. Suvereno je obvladoval zemljepis in kulturno zgodovino. Vedel je, kako so ljudje v kakšnem času živeli, se oblačili, potovali, delali, se zabavali. To je bil bleščeči del njegovih ur.

Tegobe pa so se neizogibno začele pri spraševanju. V svojih zapiskih sem naštel nad 500 imen pisateljev, pesnikov, politikov in naslovov literarnih del. Kako naj ubog, polizobražen osemnajstletnik iz vse te silovite grmade sijajno podanih dejstev sestavi lasten pogled na snov? Kako naj odgovori na vprašanja bodisi pred tablo ali jih razčleni v domači ali šolski nalogi? Nespodobno bi bilo kot papiga ponavljati Sušnikove imenitne definicije, nemogoče pa je bilo ustvariti lastne. Torej so bile ure slovenščine neizogibno sestavljene iz virtuosnih predavanj in jecljavih spraševanj.

Vendar je Sušnik kot izkušen pedagog predvidel pomoč tudi za to tegobo. Najprej je pri vsaki šolski nalogi pustil vratca odprta tudi za "pridne mravljice", ki se v visokih sferah besedne umetnosti niso znašle. Njihovi naslovi so bili takšni:

22. XI. 1951

a) Realizem "Mačkovih očetov"

b) Motivi Aškerčevih pesmi

c) "Ljubim jih s hrupom in šumom ta velika mesta - skoznje v svobodo, skoznje v bodočnost gre cesta." (Župančič, Duma)

8. I. 1952

a) Doživetja ob novih knjigah preteklega leta

b) Med listi in revijami

c) Podobe iz Tavčarjevih del

6. III. 1952

a) Od Reke do Senja (lit. popotovanje)

b) Pokrajina hrvaških realistov

25. III. 1952

Vzporedba po izbiri:

a) Prežihov Voranc, "Zadnji Volodej" - Ferdo Kozak, "Primer Tomaža Goloba"

b) Kette - Murn

8. V. 1952

a) Ivan Cankar, "Martin Kačur" - žrtev družbenih razmer

b) "Martin Kačur" - prva srečanja v Blatnem dolu

3. VI. 1952

Fran Ksaver Meško

Nato pa je (res šele na pomlad, a ne prepozno) vso obdelano snov združil v vrsto konkretnih tem. Kdor jih je preučil, je dobil pozitivno oceno. Vse gradivo, obravnavano v enem šolskem letu, je bilo tako zgoščeno v 26 naslovov z dodatnimi podnaslovi. Nekaj primerov:

Realizem v evropskem slovstvu, Janko Kersnik, Ivan Tavčar, Anton Aškerc, Srbski realisti, Dalmacija v romanu, Pokrajine hrvaških realistov, Proletariat se uveljavi, Zofka Kvedrova, Dramatika Etbina Kristana, Fran Milčinski, F. S. Finžgar, F. K. Meško, Romani o slovenski davnini, Kette, Murn, Cankar s štirimi podnaslovi, Oton Župančič, Vladimir Nazor, Branislav Nušič, Borisav Stanković, Glavni obrisi slovenskih narečij.

DRAGOCEN SPOMIN

Sušnik je pouk slovenščine brez pomisleka uporabljal tudi za "domovinsko vzgojo" v lepem smislu. Omenjal in poudarjal je vse, kar je bilo koroško, čeprav morda v slovenskem merilu ne zelo pomembno. Tako smo ob svetovni in slovenski književnosti spoznavali tudi domačo koroško.

Dijake je učil uporabljati pamet ne samo z "literarnimi popotovanji" kot metodo pouka, ampak tudi s primerjavami, ki naj bi pokazale tako podobnosti kot razlike, npr.: Kersnik - Turgenjev, Prežihova Jamnica - Reymontovi Kmetje.

Dodajal je rozine, kadarkoli se mu je testo za pogačo zazdelo prerodo. Ne da bi žalil Marxa, je preprosto povedal, da je izrek: Nič človeškega mi ni tuje, pač latinski. S kratko etimologijo je razložil strokovni termin (mos - moris - moraliteta). Predstavil je poljudno revijo Obzornik, navrgel slovniški aksiom.

Potprežljivo je npr. poslušal dijaka, ki je odgovarjal na postavljeno vprašanje, in ga v premorih, ki jih je delal, poskušal spodbujati:

"Dobro ... dobro." Nazadnje pa je odrezal: "Toda to je slabo."

Tako je Sušnikov slog poučevanja književnosti rasel iz tal določene dežele kot dragocen dar, ponujen ljudem, da ga uporabijo, se ob njem očistijo, obogatijo, oplemenitijo človeško in narodno.

V gimnazijskem času so me slovenščino poučevali sami dobri profesorji, a po 46 letih so se mi ohranili le zapisi Sušnikovih ur.

70 LET ROJSTVA LEOPOLDA SUHODOLČANA

“Želim si preprosto ohraniti svoj
otroški svet ...
Ne želim, da bi na ta svet
legla pozaba ...”

Greta Jukič

To so nekje zapisane besede Leopolda Suhodolčana, pisatelja, pedagoga, ki ga je življenjska pot po študiju na Pedagoški akademiji v Ljubljani zanesla na Prevalje.

Kmalu je postal ravnatelj prevaljske osnovne šole, našel pa je tudi dosti časa za družbeno in kulturno delo.

Ob obletnicah se navadno ustavimo in vsaj trenutek ali več posvetimo slavljenču, spomnimo se na njegovo ustvarjalno delo, če gre za umetnika, na spomine, ki nas vežejo nanj, in tudi na to, ali smo dovolj spoštljivo ohranili trajen spomin nanj.

10. avgusta 1998 je minilo 70 let od rojstva pisatelja Leopolda Suhodolčana. S svojim bivanjem je zaznamoval Koroško, njegovo umetniško nadarjenost in izrazno moč pa potrjujejo številne nagrade,

Na tiskovni konferenci ob izidu Koroških pripovedk in Živalskih novic: David Tasič, Marija Suhodolčan-Dolenc in Primož Suhodolčan

Prevalje so mu s starodavnimi delavskimi bloki, z Breganthausom, opuščeni rudniki premoga in živimi zgodbami o že zdavnaj opuščeni valjarni železniških tirnic in z Mohorjevo družbo nudile veliko snovi za njegovo literarno ustvarjanje. Prevalje so postale njegov dom, od tu je pozneje odhajal v Ljubljano, a Prevaljam je ostajal zvest.

Času je usojeno minevanje, drobce lepote v vsej široki stvarnosti pa je vredno rešiti pred pozabo.

predvsem pa številni ponatisi njegovih literarnih del, ki bodo preživeli čas.

V pisateljev spomin je bilo v septembru kar nekaj prireditev:

- otvoritev spominske sobe v Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika na Ravnah,
- Krojačkov dan na Prevaljah,
- tiskovna konferenca ob izidu njegove zadnje knjige Koroške pripovedke, ki jo je za tisk pripravila Marija Suhodolčan-Dolenc,

- izšla je tudi priloga Vigredi, literarnega glasila Osnovne šole Franja Goloba Prevalje, "Ne želim, da bi na ta svet legla pozaba" pod mentorstvom Ive Potočnik,

- na že prej omenjeni tiskovni konferenci pa je David Tasič, urednik založbe Karantanija, predstavil zadnjo knjigo Primoža Suhodolčana Živalske novice,

- gledališki krožek Osnovne šole Franja Goloba Prevalje uprizarja igrico Levi in desni klovn ali srečanje s Suhodolčanovimi junaki.

Trajen pomnik si je postavil pisatelj sam s svojimi literarnimi deli in z idejo o bralni znački.

KROJAČKOV DAN

Bevkov rojstni dan 17. september že dolgo velja za uradni začetek branja za bralno značko, ko po slovenskih osnovnih šolah začnejo z branjem za bralno značko. In ta dan smo letos na Prevaljah obeležili s spominom na pisatelja Leopolda Suhodolčana, nekdanjega ravnatelja prevaljske osnovne šole, ki je bil skupaj s prof. Stankom Kotnikom pobudnik branja za bralno značko.

Na Prevaljah se je rodila bralna značka, zato se nam je zdel ta dan več kot primeren, da vsakoletna Jesenska srečanja na Prevaljah obogatimo s Krojačkovim dnevom v spomin na pisatelja Leopolda Suhodolčana ob njegovi 70-letnici. Praznovali so predvsem mladi, saj je z njimi živel in še živi skozi vsa svoja literarna dela, zapustil jim je največ.

Z likovne delavnice na Krojačkovem dnevnu

Otroški svet je pisatelju vedno predstavljal ustvarjalni navdih. "Odnosi otrok in žival, otrok in stvar se nenehno poigravajo v meni ...," je nekje zapisal.

Praznovanju na Prevaljah so se pridružili tudi učenci iz osnovnih šol Črna, Mežica in Ravne s svojimi mentorji in najmlajši iz vrta Zgornji kraj in vrta Pod gonjami s starši.

Pekarska delavnica na Krojačkovem dnevnu

Na otvoritvi
Suhodolčanove sobe
so nastopili tudi
učenci
prevaljske OŠ.
Naslov njihove točke:
Srečanje s
Suhodolčanovimi
junaki.

(Foto Ocepek)

Bilo je ustvarjalno, živahno in zelo zanimivo. Dopoldan je minil v številnih slikarskih, literarnih, šiviljskih, kiparskih, pekarskih, novinarskih, oblikovalskih in pripovedovalskih delavnicah po razredih, popoldne pa so skupine iz šol in vrtcev pod vodstvom svojih mentorjev ustvarjale v slikarskih delavnicah v šoli. Z gotovostjo lahko trdim, da ni učenca, ki ne bi prebral katerega od Suhodolčanovih del - kot lep uvod v branje za bralno značko in pisateljev spomin.

Škoda, da nam jo je zagodel dež, saj smo načrtovali kar nekaj zanimivih športnih delavnic in ustvarjalnih kotičkov na šolskem dvorišču. V delavnicah je nastalo veliko lepih likovnih upodobitev krojačkov Hlačkov, Petrov Nosov, Cepecepetavčkov, Naočnikov in Očalnikov ... Vsa ta dela bodo krasila prevaljsko šolo v pisateljev spomin in v spomin na prvi Krojačkov dan.

Skrbno smo se pripravljali na ta dan, želeli smo, da bo pisatelju v čast in spomin in da otroci v ustvarjalnih delavnicah zaživijo z junaki iz pisateljevih mladinskih del in jih vzamejo za svoje.

Prvi Krojačkov dan ne bo zadnji, saj smo sklenili, da bo Krojačkov dan, dan otroškega veselja odslej vsako leto ob Jesenskih srečanjih na Prevaljah. Naj bo to spomin na Leopolda Suhodolčana, nanj gotovo ne bo legla pozaba.

SPOMINJANJE NA PISATELJA POLDETA SUHODOLČANA

Kristina Brenkova

(Ponatis dela besedila,
objavljenega v prilogi literarnega glasila Vigred)

Zdaj pa še dogodivščina v zvezi s Poldetom in prvim natisom Prežihovih Solzic z barvnimi podobami. Ko so Solzice prvič natisnili, je zanje narisal črno-bele risbe naš slikar France Mihelič.

Voranc je tisto leto, 1949, ležal težko bolan v stari ljubljanski bolnišnici. Nesla sem mu knjižico Solzice. V drhteče roke je vzel mehko vezano knjižico, jo prelistal, nato me je tiho pogledal in rekel: "Mislim sem, da bodo barvne podobe."

Bilo mi je težko pri srcu in rekla sem mu: "Če se bom priborila do tja, da ti bom sama uredila Solzice, bodo v tvoji knjigi barvne podobe."

Bil je Polde Suhodolčan, ki mi je pomagal, da so Solzice izšle z barvnimi podobami. Takrat je Polde za eno samo leto postal urednik Cicibana. Takoj je našel rešitev: za deset števil Cicibana je izbral iz Vorančevih zgodb najprimernejši tekst in na drugo stran je določil podobo v barvah. Hvala, dragi Polde, sem mislila in tudi rekla.

"Zdaj boš imela štiribarvne podobe za knjigo Solzice. Nihče ti ne bo mogel reči, da je barvni tisk predrag. Štiribarvne filme boš imela v rokah," me je potroštal.

Solzice so se uvrstile med najboljše knjige v naši mladinski literaturi. Prevajali so jih v mnogo jezikov, še v več kot Martina Krpana. Bile so natisnjene v mikavnem formatu in v tiskarni so z velikim strokovnim znanjem in ljubeznijo natisnile v ponatiskovali knjigo v trdni vezavi.

Živopisne, mile podobe v bleščečih barvah modrega koroškega neba, zelenih hribov in prelepih cvetočih ajdovih njiv bi bile tudi Vorancu všeč: "To pa to!" bi rekel po koroško. A Voranca takrat ni bilo več med nami.

Napisala sem mu na ono stran neodposlano pisemce: "Vidiš, Voranc, mlad koroški pisatelj mi je pomagal, da je knjiga s takimi podobami opremljena, kot so ti všeč. Voranc, oglej si podobe mojstra slikarja Milana Bizovičarja. Obljubila sem in ti veš, da nikoli ne prelomim dane besede! Zahvaliva se Poldetu Suhodolčanu, da z barvnimi podobami opremljeno knjigo otroci našega sveta v svojih jezikih bero tvoje iz srca spomina iztrgane zgodbe o otroštvu koroškega šolarja."

Prežih in Polde molčita tam na oni strani. Nobene besede ne spregovorita. Mi pa vemo, da bodo njune natisnane besede še dolgo živele in govorile svojim bralkam in bralcem.

PREDSTAVITEV PISATELJEVEGA ŽIVLJENJA IN DELA

Spominska soba Leopolda Suhodolčana

Majda Kotnik-Verčko

Koroška osrednja knjižnica želi s stalno zbirko njegovih del, izvirnih izdaj, ponatisov in prevodov predstaviti pisateljevo življenje in delo širši javnosti ter ohraniti povezanost z njegovimi bralci. Koroška krajina se je Suhodolčanu že oddolžila z uvedbo Suhodolčanove bralne značke, podelila mu je zlato Vorančevo plaketo in po njem poimenovala mladinski oddelek študijske knjižnice - Pionirsko knjižnico.

S postavitvijo pisateljeve spominske sobe pa želimo znova opozoriti na delež naše pokrajine v slovenski literaturi. Leopold Suhodolčan je v svojem obsežnem pisateljskem delu prispeval pomemben delež v zakladnico mladinske književnosti.

Suhodolčanova življenjska zgodba je skoraj tako razgibana, kot so razgibane njegove knjige. Pisateljevo otroštvo so zaznamovale številne selitve zaradi očetove službe.

Rodil se je 10. avgusta 1928 v čevljarskih Žireh. Blizu je potekala krivična jugoslovansko-italijanska meja. Njegov oče je bil finančni stražnik, neke vrste

carinik. Na žirovskem koncu je dobil svoje prve škornje, tam je v mizarski delavnici svojega starega očeta poskusil narediti prvi lesen zaboj, pa se mu je pripetila nesreča; tam je mali Polde s starim atom "čebelcal", kakor sta imenovala imenitne ure, prebite pred čebelnjakom. Vse to, in še marsikaj drugega, povzema v avtobiografskih zgodbah Mornar na kolesu.

Družina se je morala preseliti, ko so očeta premestili na jugoslovansko-avstrijsko mejo na Plač pri Svečini. Plač je bil samotni kraj, premogel je le tri hiše. Prav ti samotni kraji so se Suhodolčanu za vse življenje vtisnili v spomin. Na Plaču je zvedel, da ga je mama namenila za krojača ali trgovca, sam pa se je odločil, da bo postal zdravnik.

Ko je končal štiri razrede osnovne šole, so se spet selili - v Šentilj v Slovenskih goricah. V prvem letu po vojni je začel študirati na učiteljskišči v Mariboru in postal učitelj. Svojo pedagoško pot je začel v Radljah ob Dravi, po enem letu je prišel poučevati na Prevalje. Želja po nadaljnjem izobraževanju ga je pripeljala na

V Spominski sobi Leopolda Suhodolčana so zbrani: vse originalne izdaje njegovih del, ponovne izdaje (razen nekaj povsem enakih ponatisov) in dosegljivi prevodi (tudi v kitajskem jeziku). Obiskovalec spozna še eno plat Suhodolčanove ustvarjalnosti - slikarstvo; na steni namreč visi njegov akvarel. Na mizici stoji pisateljov pisalni stroj, na ogled pa so še družinske fotografije in originalne ilustracije Marjanca Jemec-Božič (Hi, konjiček) in Jelke Reichman (Dvanajst slonov). *(Foto A. Č.)*

Pedagoško fakulteto v Ljubljani, po diplomi iz slovenskega in nemškega jezika se je vrnil na prevaljsko šolo, kjer je bil pedagog in kar sedemnajst let ravnatelj.

Koroška mu je postala dom. Ni naključje, da si je za dom izbral Prevalje - bogata literarna in kulturna tradicija Fare se je nadaljevala tudi v Suhodolčanovi novi hiši, zgrajeni poleg Šteklrove domačije, iz katere izvira žena Marija. Njuna hiša je gostila mnoge znane slovenske pisatelje, soustvarjala je žlahtno kulturniško vzdušje Prevalj in vse Mežiške doline.

Suhodolčan je bil vsestranski ustvarjalec. Čeprav mu je delo v šoli omogočalo nenehen stik z mladino, je s svojimi mladimi bralci ustvarjal še tesnejše vezi; dopisoval si je z njimi, jih obiskoval po slovenskih šolah in odgovarjal na njihova vprašanja, urejal zanje revijo Kurirček, bil soustanovitelj in soorganizator pomembne kulturne akcije bralnih značk, ki se je od leta 1961 s Prevalj razširila po vsej Sloveniji.

Ob intenzivnem pisateljskem delu se je vseskozi razdal tudi v domačem kraju, kjer je bil daljše obdobje predsednik Sveta za kulturo občine Ravne na Koroškem.

Nikakor ne smemo pozabiti na njegovo uredniško delo: leta 1974 je postal urednik revije Kurirček, od leta 1977 je bil glavni in odgovorni urednik založbe Borec v Ljubljani, bil je tudi član založniških svetov Mladinske knjige, Obzorij in Državne založbe Slovenije ter podpredsednik Društva slovenskih pisateljev.

Njegovo največje in najodgovornejše poslanstvo je bila knjiga, pisateljstvo. V literarno javnost je vstopil dokaj pozno, pri šestindvajsetih letih pa je njegova ustvarjalnost izbruhnila. Pri literarnih zgodovinarjih velja Suhodolčan za izjemno vsestransko pisateljsko osebnost - njegovo pisateljsko delo je raznovrstno po zvrsteh in temah. Pisal je kratke zgodbe, povesti, radijske in televizijske igre ter romane, slovenska literarna kritika pa ga je ovrednotila predvsem kot uspešnega mladinskega pisatelja.

Suhodolčanovo pripovedno delo je izjemno obsežno: 10 del za odrasle, 6 gledaliških iger, 16 radijskih in 2 televizijski igri, mladini je namenjenih kar 41 knjig, ki so izšle v 84-ih izdajah, 19 gledaliških in lutkovnih iger ter 14 radijskih iger.

Marija Suhodolčan je leta 1980 izdelala Bibliografijo, ki jo je izdala in založila Koroška osrednja knjižnica, izčrpno bibliografijo je dopolnila že leta 1987, leta 1990 pa je pripravila bibliografijo Suhodolčanovih del za mladino (izšlo v *Otrok in knjiga*, 1990). Za pisateljevo 70-letnico je sestavila novo, dopolnjeno in razširjeno bibliografijo, ki jo Knjižnica v sodelovanju z založbo Karantanija pripravlja za tisk. Iz natančnega popisa je razvidno, da je avtor v časopisju, zbornikih in knjigah objavil več kot 700 leposlovnih prispevkov in različnih člankov. Njegova dela je prevajalo 50 prevajalcev, ilustriralo jih je več kot 60 slikarjev. O njem in njegovih delih je več kot 250 piscev napisalo nad 600 prispevkov.

Marija Suhodolčan-Dolenc skrbno hrani in ureja možovo zapuščino, rokopise, korespondenco in njegova likovna dela. Prizadeva si za ohranjanje in oživljanje spomina na pisatelja, ki ga postavljamo ob pomembna imena slovenskih pripovednikov. Nedvomno je bil v samem vrhu sodobnega slovenskega mladinskega pripovedništva.

V naši zavesti živijo nepozabni literarni junaki iz Suhodolčanovih pripovedi: Krojaček Hlaček, Mornar na kolesu, Deček na črnem konju, Skriti dnevnik, Rdeči lev, Rumena podmornica, Velikan in pajac, Naočnik in Očalnik, Moj prijatelj Jumbo, Veliki in mali kapitan, Dvanajst slonov, Peter Nos, Piko dinozaver ...

O svojem ustvarjanju je Suhodolčan zapisal v razmišljanju ČRTE MOJEGA ŽIVLJENJA: "... je sedem osnovnih črt, ki so pomembno zaznamovale moje življenje in s tem seveda tudi literarno ustvarjanje", to so igra, narava in živali, samota, strahovi, humor, vlaki, vojna in branje. "Vse te črte se med sabo povezujejo in prepletajo, ... čutim, kako so me kljub vsem bridkostim, razočaranjem in temnim spoznanjem hrabrile, poganjale skozi življenje in delo s fantazijo, z naravnim človeškim optimizmom in s humorjem."

Za svoje delo je prejel več nagrad, med njimi Levstikovo in Kajuhovo, Trubarjevo plaketo, zlato Vorančevo plaketo in številna druga priznanja.

Za odrasle bralce je pisal sodobnejšo realistično prozo, v kateri je upodabljal življenje v malem mestu; zunanji okvir mu je bila Koroška (roman *Svetlice*, zbirke novel *Dobrijska balada*, roman *Bog ljubezni*). V romanu *Najdaljša noč* se je lotil vojne tematike, iz sodobnega življenja je nastal ljubezenski roman *Trenutki in leta*, iz zapuščine je bil izdan roman *Snežno znamenje*. Prijatelji, bralci in pisateljski kolegi se ga spominjajo kot tople in preproste osebnosti. Bil je poln življenja, izžareval je veliko človeško toplino in humanizem. Umrl je 8. februarja 1980, na višku ustvarjalne moči.

Prizadevanja za ureditev pisateljeve spominske sobe so se začela že pred dvema letoma. Spreminjale so se prve zamisli, samo razmišljanja in počasi dobivale celotno podobo. **Zahvaljujem se g. županu in Občini Ravne - Prevalje, ki je omogočila uresničitev zamisli, spoštovani gospe Mariji Suhodolčan-Dolenc za darovane knjige in drugo gradivo, za ure in ure dela za bibliografijo, prevaljski osnovni šoli, še posebej spoštovani gospe Greti Jukič, ki je gonilna sila ohranjanja spomina na ravnatelja in sopobudnika kulturne akcije bralnih značk, spoštovani Aniti Potočnik - oblikovalki spominske sobe, in vsem v knjižnici, ki so pomagali uresničevati zamisli.**

Troje nas je omejevalo: prostor, ki ga je bilo treba vključiti v nastajajoči koncept obnove knjižnice oz. gradu, množina gradiva in denarna sredstva.

Op. ur.: *Del govora ob otvoritvi Spominske sobe Leopolda Suhodolčana, ki je bila 30. 9. 1998 v Koroški osrednji knjižnici Ravne na Koroškem.*

KUHARJEVIM DNEVOM OB ROB

Avgust Kuhar – urednik in novinar

Miroslav Osojnik

Avgust Kuhar - prvi urednik Koroškega fužinarja

Avgust Kuhar, brat pisatelja Lovra Kuharja-Prežihovega Voranca, se je rodil 23. avgusta 1906 pri Prežihu. Takrat so bili starši še najemniki v stari kmečki hiši pri Prežihu. Kuharji so bili znana in spoštovana družina. Čeprav so bili na gruntu le najemniki, je ime po zemlji in domačiji veljalo le za starša in za vse štiri Prežihove fante. Ker pa so se starši na tem gruntu tudi ustalili, saj so 1911. leta odkupili Prežihovo bajto, se je po tedanji šegi tudi otrok več kot upravičeno oprijelo ime te domačije. Avgust je bil torej Prežihov Gustelj, njegov bolj znani starejši brat Lovro Kuhar pa si je to domače ime kasneje vzel tudi za svoj pisateljski psevdonim. Dr. Anton Trstenjak v svojem prispevku na simpoziju² omenja, da mu je Avgust Kuhar sam pripovedoval, da ni rad študiral, četudi ga je brat Alojz po končani nižji gimnaziji pripravil do tega, da je po diplomi na elektrotehniškem odseku tehniške srednje šole v Ljubljani jeseni 1929. leta odšel v Francijo, se dobro naučil jezika in poskusil študirati. Dr. Franc Sušnik³ ugotavlja, da

V Kotljah so od 17. do 25. oktobra letos potekali Kuharjevi dnevi. Hotuljci so se ob tej priložnosti spomnili tudi Avgusta Kuharja, najmlajšega izmed štirih Kuharjevih sinov. Na Rimskem Vreclu so v sredo, 21. oktobra, o Avgustu Kuharju govorili organizator večera Janko Torej, pisatelj in Kuharjev uredniški naslednik Marjan Kolar, metalurški strokovnjak in kulturni delavec Mitja Šipek in Miroslav Osojnik. Obujanje spominov je odkrilo prenekatero zanimivo podrobnost iz življenja in dela širši javnosti manj znanega Kuharja. Znana koroška novinarka¹ je v Dnevniku zapisala, da je uredništvo Enciklopedije Slovenije storilo napako, saj je "gladko prezrlo Avgusta Kuharja – najmlajši izmed štirih Kuharjevih bratov je bil strokovnjak in razumnik".

je bil v Franciji "inženir-stažist" in hkrati študent. V Parizu je dokončal tudi žurnalistični tečaj, potem pa je moral iti služiti vojaški rok. Po tem seveda ni bilo več časa ne za Francijo ne za študij kjerkoli drugje. Že oktobra 1935 se je zaposlil v železarni na Jesenicah, ostal tu petnajst let in na študijskih potovanjih po Avstriji, Češki, Poljski in Nemčiji pridobil bogate izkušnje s področja racionalizatorstva. Organiziral je industrijsko šolo, vzpostavil referat za delovno varnost in urejal jeseniški Tovarniški vestnik. Po osvoboditvi je leta 1946 napisal publikacijo Male obratne izboljšave, zasnoval jeseniški tehniški muzej in strokovno knjižnico, ki jo je sam tudi vodil. S tako bogatimi izkušnjami je leta 1951 prišel na Ravne na Koroškem in se dejavno vključil v nadaljnjo obnovo in uspešno duhovno in materialno rast domačega kraja.

V ravenski železarni je bil sekretar podjetja, njen duhovni propagandist, vodja njene higienske in tehnične varnostne službe. Bil je tudi eden najbolj zaslužnih ljudi pri ustanavljanju tehniškega muzeja na Ravnah, ki je iz

Delavskega muzeja v teh letih prerasel v Koroški muzej. Na Ravnah je Avgust Kuhar napisal tudi pionirski deli Delovna vamost (1954) in Racionalizacija (1955). Največ svoje pozitivne energije in volje pa je vložil v urejevanje Koroškega fužinarja. Prva in druga številka Koroškega fužinarja sta izšli skupaj 29. novembra 1951. Publikacijo, ki je imela takrat podnaslov Glasilo guštanjskih železarjev, je začel izdajati upravni odbor Železarne Guštanj, urejeval pa jo je uredniški odbor, ki v tej, pa tudi v vseh naslednjih številkah, ni bil poimensko imenovan. Že v naslednji številki, torej v številki 1–3 za leto 1952, pa smo v kolofonu (sklepu glasila) izvedeli, da je odgovorni urednik novega "fabriškega" lista Avgust Kuhar-Prežihov Gustl. Že dokaj hiter pregled objavljenih prispevkov prvih dveh števil nas zlahka prepriča, da so skoraj vsi članki avtorizirani, le nekaj jih je brez navedbe avtorja ali njegovih inicialk. Takoj lahko torej zaslutimo, da stoji za temi besedili Avgust Kuhar, saj skoraj vse nepodpisane vrstice izražajo njegov včasih napol šegav, napol resen in večkrat tudi dokaj oster pogled na nekatere plati "fabriškega" ali družabnega življenja. Kazalo, ki ga je urednik izdal ob sklepu devetega letnika Fužinarja, nas o tem prepriča, saj je prvi nepodpisani članek označen z zvezdico in z naslednjo razlago pod robom: "Sestavki, kjer ni označen avtor niti z inicialkami, so večidel prispevek uredništva." Kratko in jednato uredniško zasnovo glasila pa je urednik (v svojem imenu ali v imenu uredništva) razgrnil že v prvi številki Fužinarja v članku Naš list na strani 19: "Prvič od obstoja našega naselja in imena je sedaj izšel v Guštanju tudi že lastni list. Izdaja ga upravni odbor železarne. Guštanj ni toliko zaostal, kakor je oddaljen, in ne tako nezanimiv, kakor je tih, da ne bi mogel biti tudi kraj za izdajanje lastnega glasila. To smo sedaj že dokazali. Kaj bi govorili več, razlagali in utemeljevali. 'Koroški fužinar' je tu in se utemeljuje sam. Rodil ga je napredek kraja, rodile so ga potrebe; oddaljenost in tišino smo prerastli. V Guštanju je bilo zadnja leta mnogo investiranega, mnogo za delavnost in mnogo za napredek življenjskega standarda. Doživljamo redek primer hitrega in vsestranskega napredka nekega kraja. V bistvu so te investicije padle na vredna tla, vredne tradicije, zato so tudi padle. Vsekakor pa smo se ob teh investicijah znašli v nekoliko drugačnem okolju. Prinesle so nam dodatne dolžnosti in pojavile so se nove potrebe.

Dolžnosti niso nikoli preveč simpatične, v našem primeru pa je to izjema. Edinstveno hitro gradimo, edinstveno hitro rastemo in že kar komaj lovimo sapo. To se pravi, da bomo postali v nekaj letih odlična tovarna in odlično mesto. Da pa bomo tudi odlični tovarnarji in pravi meščani, je ob investicijah vzporedna skrb in dolžnost. Torej dolžnost za podvig samega sebe.

Naš list nas bo STROKOVNO IZOBRAŽEVAL, nas bo VZPODBUJAL in DRUŽIL v prizadevanju za IZBOLJŠANJE KAKOVOSTI NAŠIH IZDELKOV. Postati moramo mojstri dela. Poleg stroke bomo objavljali vse, kar je ZNAČAJNO in VELIKO, kar je KREPOSTNO in LEPO; vse ono pa, kar je odvratno in nelepo, bomo zavračali in nadomestili z boljšim. Z naših strani bo dihala NAŠA KOROŠKA DEŽELA in NAŠA DOMOVINA.

Vsi, ki že delajo na tem polju, bodo imeli v našem 'Fužinarju' pomoč."

Tako jasnega in hkrati zelo širokega uredniškega koncepta skoraj ni treba posebej razlagati. Avgust Kuhar ga

je s preprostimi, a lepimi besedami v imenu uredništva najlepše utemeljil in se ga tudi držal.

Na prvem mestu mu je bila torej STROKA. Za pisce strokovnih člankov je že v prvih številkah pridobil številne ugledne inženirje in tehnike ravenske železarne. Na drugem mestu je bilo uredniku vse, kar je ZNAČAJNO in VELIKO, in, kar je KREPOSTNO in LEPO. Pod ta izredno širok uredniški okvir je lahko gospod Kuhar uvrščal pomembne in zanimive članke iz naše sedanosti, pa tudi iz pretekle in polpretekle kulturne in tehniške zgodovine. Avgust Kuhar je snoval svoj list široko. Ni videl le Raven na Koroškem, ampak je rade volje uvrstil v izbor lista tudi vse, kar je bilo pomembnega v vsej Mežiški dolini in krajini pa tudi v zamejski Koroški. V ta sklop je seveda urednik lahko uvrstil tudi:

vse prispevke s tematiko iz narodnoosvobodilnega boja; vse jubilejne in spominske članke o bolj ali manj znanih koroških obrazih; prispevke s področja športa in planinstva; prispevke s področja gradbeništva in stanovanjske problematike; prispevke s področja zdravstva; prispevke s področja samoupravljanja in političnega življenja; različne kronike z našega območja. V vsaki številki je bil tudi kotichek za literaturo.

Na tretjem mestu sta bili uredniku NAŠA KOROŠKA DEŽELA in NAŠA DOMOVINA. Za ta vsebinski sklop je v glavnem iskal in izbiral prispevke sam; tu se je torej dokazal (četudi nikoli podpisan!) tudi kot avtor. Avtorsko se je Avgust Kuhar uveljavljal v Fužinarju na dveh področjih: kot pisec skoraj praviloma krajših prispevkov in kot sestavljavec bistrih in duhovitih podnaslovov k objavljenim fotografijam iz koroške preteklosti in sedanosti. Kot pisec prispevkov je imel rdečo nit vodiljo naravnano v glavnem v dve smeri. Pisal je predvsem o kulturnih dosežkih in načrtih kraja in doline. Kot inženir varstva pri delu pa je zelo rad tudi v glasilu opozarjal na delovno disciplino, na zavest, inovatorstvo, na delo zdravstvene službe ter poštenje in previdnost pri delu. Kot avtor bistrih ter duhovitih pa tudi lepih komentarjev oziroma podnapisov k objavljenim fotografijam se nam je gospod Kuhar vtisnil najgloblje v spomin. Za njegove podnapise skorajda že velja pravilo, da to nikakor niso le goli podnapisi, ampak je z globljim besedilom dal vsaki objavljeni fotografiji dodatno težo in pomen. Avgust Kuhar je urejal svoj časopis, svojega Koroškega fužinarja, do prezgodnje smrti leta 1964. Urejal ga je vzorno, z velikim občutkom za to, kaj mora izbrati in ponuditi v branje, da bodo preprosti ljudje pa tudi izobraženci radi segli po domačem glasilu.

Po osnovni izobrazbi je bil urednik Kuhar res iz tehniške stroke, bil pa je izredno bister mož in dober psiholog, pa je zato hitro ugotovil, da morajo s Fužinarjevih strani dihati predvsem znani domači obrazi, kmetje in domača pokrajina s svojimi starosvetnostmi med Peco in Uršljo goro vse do obronkov Pohorja, kajti tudi od tam so se ljudje vozili na "siht" v ravensko "fabriko", vmes pa lahko v vsaki številki nasuje tudi prgiščice bolj zahtevnih strokovnih besedil, vezanih na železarno, le-te pa omili z značilnimi zanimivimi fotografijami iz obratov železarne in mežiškega rudnika. To ali nekaj podobnega je za vsako številko izbral iz sedanosti. Vsaka številka pa je vsebovala tudi precej člankov iz naše zgodovine, med te članke pa je urednik natresel že zdavnaj minule obraze nekdanjih muzikantov, ljubiteljskih igralcev in pevcev, telovadcev in odbojkarjev Sokola, prvih fabriških delavcev, leških in

mežiških knapov, starih kmečkih in delavskih porok, birm in krstov, pa tudi padlih borcev, spomenikov in znamenj, cerkev in kapelic ...

Recepta za to, kako je uredniku uspelo, da je več kot uspešno povezal zelo strokovne članke na eni strani, zgodovinske, leposlovne in umetnostne razprave na sredi in bolj preprosta sporočila pišočih sodelavcev v uspešno številko, ne morem izdati, ker ga, preprosto, ne vem. Menda je bila res urednikova pozitivna energija tista, ki je mehčala bolj trde stvari (morda z efektnimi naslovi in podnaslovi), malce po koroško naredila premehke prispevke bolj grobe, vmes pa nasula koroška tihožitja ter guštanske, hotuljske, prevajlske, mežiške in črnjanske obraze iz sedanjih in izpred davno minulih let. S primernimi podnapisi, ki so nosili v sebi globoke misli, pa so te fotografije iz sedanjih in preteklih časov skoraj z magično močjo pritegnile pozornost svojih bralcev. Kakorkoli že, vsa stvar je delovala in ljudje so radi segali po Koroškem fužinarju in ga hitro sprejeli za svojega.

V štirinajstih letih uspešnega urednikovanja se je nabralo Avgustu Kuharju več sto, morda tudi prek tisoč takih globokih misli. Ni in ne more biti namen tega skromnega prispevka, da bi skušal natančneje pregledati, analizirati ter kakorkoli ovrednotiti Kuharjevo uredniško in novinarsko delo. Za to je preprosto premalo časa in prostora. Skušal sem predstaviti zgolj bežen vpogled v uredniško in novinarsko snovanje in delovanje človeka, ki je imel poleg drugih stvari, za katere je bil izučen strokovnjak, tudi izreden posluš za lepo besedo ter za življenje domačih ljudi in utrip krajev med Peco in Uršljo goro. Zavedal pa se je tudi, da je treba delovnemu človeku ponuditi poleg materialnih dobrin tudi duhovno hrano. S tem svojim vedenjem in prirojenim občutkom za pravo mero je zaigral na prave strune in rezultati njegovega dela so bili jasni že s samim dejstvom, da je bila v tistih letih vsaka številka Fužinarja hitro razgrabljena. Kuharjev svojski uredniški koncept, ki bi morda marsikaterega urednika podobnega tovarniškega glasila pokopal, je njemu stoodstotno uspeval.

Za sklep pa malo seštevajmo: Če eno številko Fužinarja, ki je obsegala povprečno 40 do 50 strani velikega formata, prestavimo na format knjižne izdaje, dobimo pri eni številki 160–200 strani. Štiri številke letno pomenijo od 540 do 800 strani debelo knjigo. V štirinajstih letih urednikovanja nam je torej Avgust Kuhar zapustil tiskano dediščino, ki šteje približno 13 debelih knjig. In četudi nimamo dovolj časa za poglobljene analize in razprave, nam gospoda Kuharja kot urednika in novinarja že zgolj to dejstvo postavlja v tako luč, da moramo brez zadržka pritrditi tistim, ki pravijo, da je bil tudi najmlajši Vorančev brat izredno dejaven in ploden tudi na kulturno-informativnem področju, saj vemo, da je zahtevno in nevhvaležno uredniško delo opravljal ob svojem rednem delu v železarni, torej izključno ali vsaj v veliki večini volontersko. Avgust Kuhar pa je imel to svoje delo nedvomno rad in je bil nanj navezan morda celo bolj kot na tisto delo, za katerega je prejemal v železarni plačo.

Taki so torej drobci iz Kuharjevega snovanja in delovanja, ki sem jih v naglici "napaberkoval" in zaslutil med vrsticami njegovih besedil v prvih letnikih sedaj že porumenelih strani glasila, ki ga je urejal štirinajst let, od leta 1951 do 1964. Naj bo ta skromen prispevek Hotuljcem spodbuda, da se bo morda kakšen domač študent slavistike ali diplomiran slavist lotil tega zanimivega problema in

uredniško in novinarsko delo Avgusta Kuharja raziskal v vseh njegovih razsežnostih.

¹ Zlatka Strgar: Uredništvo Enciklopedije Slovenije je gladko prezrlo Avgusta Kuharja: Korošcem je dal zelo veliko. Dnevnik, 28. 10. 1998, str. 15.

² Dr. Anton Trstenjak: Dr. Alojz Kuhar – izredni Slovenec. Simpozij o dr. Alojzu Kuharju, Rimski Vrelec, 25. 10. 1992. V: Zbornik o dr. Alojzu Kuharju, Kotlje 1993, str. 41.

³ Dr. Franc Sušnik: Avgust Kuhar (23. avgusta 1906-17. oktobra 1964). V: In kaj so ljudje ko' lesovi, Ravne na Koroškem 1968, str. 45.

VARNOSTNI INŽENIRJI SO USTANOVILI FUNDACIJO AVGUSTA KUCHARJA

Zveza društev varnostnih inženirjev in tehnikov Slovenije (ZDVIS) je 30. 5. 1996 na redni skupščini ustanovila **Fundacijo Avgusta Kuharja**. Le-ta s pomočjo donatorjev podeljuje nagrade za izjemne dosežke stroke varnosti in zdravja pri delu ter priznanja za dolgoletno aktivno delo v strokovnih društvih varnostnih inženirjev. Nagrade in priznanja so v ZDVIS poimenovali po Avgustu Kuharju (23. 8. 1906 - 17. 10. 1964), starosti slovenskih varnostnih inženirjev. Z ustanovitvijo Fundacije Avgusta Kuharja se je stroka, v kateri je "Prežihov Gustl" na Slovenskem oral ledino, tudi na tak način (čeprav z zamudo), oddolžila vsestranskemu strokovnjaku. (Glej npr. članek *Marjana Kolarja: Avgust Kuhar - strokovnjak in urednik v Koroškem fužinarju*, št. 2, 1994, str. 6, 7.) Ni odveč poudarek, da si uprava Fundacije prizadeva, da bi se nagrada Avgusta Kuharja zaradi visokih strokovnih standardov v Sloveniji uvrstila med najbolj spoštovane nagrade za izjemne dosežke na področju posameznih strok.

Cilj podeljevanja te nagrade je v javnosti krepiti zavest o pomenu strokovnega varovanja zdravja na delovnem mestu in s tem o pomenu stroke varstva pri delu oziroma, kot se začne imenovati po zgledih iz EZ, stroke varnosti in zdravja pri delu.

Prvič so nagrado in štiri priznanja Avgusta Kuharja podelili 19. 11. 1997 v Novi Gorici, drugič pa 24. 11. 1998 na Ravnah na Koroškem.

Lanskemu nagrajencu varnostnemu inženirju **Viljemu Strašku** (Tuba embalaža iz Ljubljane) se je zdaj pridružil inž. **Janez Šterbal** (Talun Kidričevo). Število lanskih prejemnikov priznanj Avgusta Kuharja se je povečalo še za pet. Med njimi je tudi **Franc Čegovnik**, varnostni inženir (sedaj upokojenec), ki je v letih od 1973 do 1991 vodil Službo za varstvo pri delu v Železarni Ravne.

Več o Fundaciji Avgusta Kuharja in o podelitvi letošnje nagrade ter priznanj najdete v januarski številki Informativnega fužinarja.

Urednica

KNJIGE - OBJAVLJENE IN NEOBJAVLJENE

Pogovor s pisateljem Marjanom Kolarjem ob njegovi 65-letnici

Marijan Mauko

Marjan Kolar (Foto Marijan Mauko)

OSAMELEC

“Predzadnjič ste imeli javni nastop skupaj s pesnikom Hermanom Voglom v letu njegove smrti (1989) v Titovem domu na Ravnah. Potem ne več vse do 24. julija letos na Večeru ob treski v Mežici. Če bi vas npr. povabila na pogovor katera od koroških šol, ali bi se odzvali?”

“Literarne nastope po šolah sofinancira Ministrstvo za šolstvo in šport RS, šolam pa je na voljo seznam članov Društva slovenskih pisateljev, ki so pristali na javne nastope. Na tem seznamu sem tudi jaz.”

“Ali bi si lahko mislili, da se bo sredi sezone dopustov v Mežici zbralo na literarnem večeru toliko ljudi?”

“Nikakor ne, zato sem bil prijetno presenečen. Lepo so se odzvali mojim besedilom. Vam pa hvala za priložnost, da sem lahko za en večer razstavil svoje knjige in prevode. Slednjih sicer na Koroškem ni mogoče videti.”

“Kot dijak ste v črtici *Osamelec* napisali, da je ljudstvo čreda, ki slepo sledi vodnikom, svoboda pa da je lep nič. Kakšen je bil odziv?”

“Moje pisateljevanje se je res začelo tako. Leta 1951 so na ravenski gimnaziji v glasilu *Nova brazda* (tipkali smo ga v 3 - 4 izvodih) razpisali natečaj. Ta naj bi med dijaki spodbudil leposlovno dejavnost. Na njem

sem dobil prvo nagrado za črtico - esej *Osamelec*.

V normalnih časih to besedilo ne bi vzbudilo posebne pozornosti. Gre pač za mladostno viharništvo, ki sestopa iz sveta knjig v svet realnosti in se s to realnostjo težko sprijazni. Nekaj citatov:

“Glej, ta plitvina ljudi me mori. Ta predanost večnemu, na videz nespremenljivemu toku življenja ljudi, ki se cenijo za aktiviste. To večno izpolnjevanje večnih življenjskih obrazcev - brez preudarka. ...

... Iščemo si ideale in pljuvamo na ideale drugih, ustvarjamo si božanstva, teptamo jih in drugi jih teptajo nam - kaj čudnega torej, da ni nihče srečen?

Svoboda - lep nič - ideal.

Kakor da so misleci pozabili na večne, podedovane živalske lastnosti človeka, ki ga delajo sužnja sebi in drugim. ...

... Mladim so vzeli boga - glej, tudi jaz ga pišem z malo. Drzno so porušili močne moralne opore. Vzeli so - kaj pa so dali? Malo ali nič. Vero v človeka - malikovanje. Blagor jim, ki to morejo - jaz ne morem. ..."

Ampak pri nas leta 1951 niso bili normalni časi. Boljševizem je cvetel. Goli otok je bil poln jetnikov, špiclji so vohljali za notranjimi sovražniki in politično sumljive ljudi so zapirali.

Analizirali so gimnazijska glasila in z žugajočim prstom kazali na idejne napake na tej in oni šoli. Nič čudnega torej; politični aktivisti so se zagnali tudi v *Osamelca*: žalitev delavcev, žalitev NOB, skratka - škandal.

In zgodila se je čudna reč: besedilo, ki ni nič posebnega, se je v takšni luči začelo spreminjati. Seveda ne v državi sovražen dokument, ker to pač niti ni hotelo biti, ampak v nekakšen lakmusov papir, ki je jasno pokazal bedo enoumnega mišljenja ljudi, ki so verjeli slepo, 'enosmerno', čeprav to ni lastnost nobenega človeka, pokazal je bedo časa, ki je takšen aktivizem spodbujal, indirektno pa je obtožil tudi nauk, ki je tak sprevržen vzorec vedenja izdelal in vzdrževal.

Zaradi podobnih besedil so metali dijake iz šol v Mariboru, Celju, Ljubljani. Po zaslugi profesorjev, ki so mi prisodili nagrado, se meni ni zgodilo nič takega. Smel sem maturirati, a dobil sem pač svoj dosje, ki me je spremljal ter se polnil ves čas jugosocializma."

OD RAZSTAVE DO SAMOMORA V NEBESIH

"Izdali ste dve zbirki kratke proze, od teh ena vsebuje humoreske in satire. Se torej štujete tudi za humorista?"

"Humoreske predstavljajo samo slabo dvanajstino mojega dela, zato nikakor nisem humorist. Toda pojdiva po vrsti.

Osamelec me je kljub burni reakciji (ali prav zaradi nje) opogumil za nadaljnje pisanje. Svoje črtice sem pošiljal vsem literarnim revijam, vendar mi jih je na začetku objavljala samo mariborski *Svit* - ne zelo ugledna revijica formata A 5, ki jo je urejal pesnik Slavko Jug, v njem pa so sodelovali v glavnem mariborski literati, a tudi ljubljanski (med sodelavci najdete med drugimi Petra Božiča, Smiljana Rozmana, Janeza Menarta in Daneta Zajca)."

"Marjan Kolar - esejist?"

"pisal sem prozo in eseje ter se vključil v polemiko, ki je pripomogla k temu, da je Svit leta 1954 ugasnil. Nosil sem članke na Slovenski poročevalec in Ljudsko pravico ter se (študent!) kregal

z uredniki, ki niso hoteli objaviti odgovorov na napade. (Citat iz enega mojih člankov: 'Ne maramo resnic v vitrini. Naj se ideal ne zdrobi, če ga malo močneje primeš z roko. Ne verjamemo polituri imen. ... Marksizem ni eksotična žival, ki bi znali z njo ravhati le redki posamezniki.')

"V študentskih letih torej nastaja vaš prvenec?"

"Nabralo se je kratke proze za zbirko, ki je ostala le v tipkopisu. Imenoval sem jo RAZSTAVA. Ta naslov sem izbral zato, ker sem posamezne črtice naslovil po slikarskih tehnikah: Tuš, Tempera, Akvarel, Olje. Zagovarjal sem namreč stališče:

vsakdanje življenje ne pozna zgodb. Zgodbe so le pisateljske izmišljije, medtem ko je življenje sestavljeno iz dolgočasnega ponavljanja rutinskih opravil, ki si sledijo od rojstva do smrti. Zato je upravičen le leposlovni prikaz posameznih tipičnih stanj - izrezov; od tod torej ideja o besednih skicah ali slikah. (Nekaj sem se zgledoval pri ameriškem pisatelju Dos Passosu.)"

"Kaj ste storili z zbirko?"

"Zbirko, ki je obsegala nad 200 strani in vsebovala kvalitetno zelo različna besedila (med njimi tudi povsem reportažna), sta zavrnila (če se prav spomnim) dve založbi. Star sem bil 26 let, pisal pa sem že osem let, in sem bil pred izbiro:

ali trmasto vztrajati pri svoji teoriji (ki jo je pri nas razen mene zagovarjal komaj še kdo) ali pa pristati na kompromis. Iz zbirke sem izločil večino spornih tekstov (nekatero sem kasneje porabil drugje), nekaj pa sem jih po zgledu filmov zmontiral v novo celoto in tako je nastala, leta 1961 pa izšla moja prva knjiga kratke proze PRAZNO NEBO."

"Prvenec, ki ga človek lahko vzame v roke."

"To mi je dalo samozavest in napočilo je zelo plodno obdobje. Napisal sem osnutek za povest o koncentracijskem taborišču z naslovom PSI PRIVATNO, ki sem jo kasneje razširil in naslovil RJAVA TEMA. Kljub ugodnim recenzijam ni izšla in nekaj iz nje sem porabil skoraj 20 let kasneje. Napisal sem kratek roman PRIMER PROFESORJA KLASINCA, v katerem sem v tehniki detektivke raziskal vprašanje, zakaj se zelo izobražen človek ponižuje pred lokalnimi politikami. Tega niti nisem kam poslal, saj sem se ga kmalu lotil na drugačen način."

"In potem?"

"potem je napočilo kratko obdobje humoresk in satir. Ko sem jih pisal, sem se zelo zabaval. Osnovni postopek pri nekaterih (ki pa obenem daje glavni humorni učinek) je, da se delam, kakor da globoko verjamem v vse politične parole, ki so jih v 60. letih dnevno objavljali časopisi, ljudje pa smo jih kot

papige ponavljali. Takšnih zafrkljivih zgodb se je nabralo za zbirko SAMOMOR V NEBESIH (izšla leta 1964)."

"Bili ste stari 28 let."

"Nekaj teh zgodb sem že prej objavil v revijah, od vseh pa ima najbolj zanimivo zgodovino satira Revolucij ne bo več. Najprej sem jo namreč napisal kot radijsko igro za natečaj. Tam je bila po prvem obvestilu najprej sprejeta, nato pa zavržena. Potem sem jo predelal v prozo in jo objavil v Naši sodobnosti. Opazil jo je direktor Mestnega gledališča ljubljanskega Lojze Filipič in me povabil, naj jo drammatiziram. To mi seveda ni bilo težko in kot enodejanka je bila vključena v satirični kabaret MALA ŽEHATA, ki je doživela precej uspeha z gostovanji po Sloveniji.

Po tistem sem napisal vsega samo še pet humoresk. Čeprav sem se znašel v antologiji slovenskega humorja ENOLONČNICA in sem torej na tem področju v določenem času nekaj prispeval, ponavljam, da se med humoriste ne prištevam."

IŠČI POLDAN

"Roman Išči poldan vam je prinesel nagrade in vas uveljavil."

"Vsak pisatelj si želi napisati roman in tudi jaz nisem bil izjema. Kot sem že omenil, so prvi poskusi spodleteli. Sem pa še zmeraj verjel (to v veliki meri velja predvsem za moje satire, seveda pa tudi za publicistiko) v takrat veljavno doktrino, da je namreč pisateljeva prva dolžnost držati družbi ogledalo. Tako so nas učili v šoli, tako smo mi učili druge in ker se je ta nauk skladal z marksistično ideologijo, se je zdelo, da bo veljal na veke.

Seveda sem si jaz družbeno kritičnost razlagal po svoje, kako, pa sem pokazal v romanu IŠČI POLDAN. Čeprav še nisem slikal delavskega okolja, je vendarle iz opisov ljudi v besedilu razvidno, da med njimi ni junakov, da industrijsko mesto ne hrumi od delovnega poleta, da ne drhti od ustvarjalnosti in ne kuje novih likov. Pri pisanju sem še vedno izhajal iz svojega dotedanjega prepričanja, da se namreč okrog nas ne dogajajo nobene velike stvari, sem pa, nasprotno, zaradi različnih osebnih izkušenj (med drugim bivanje v bolnišnicah in zdraviliščih) začel pri sebi pisati Življenje z veliko začetnico in tudi delovni naslov se je prvotno glasil SVETO SIVO ŽIVLJENJE.

Zavedal sem se, da bi bilo z umetniškega stališča bolje, če bi imel roman le enega glavnega junaka, a se mi je zdelo, da bi bil v takem primeru za tisti čas "prehud", preveč rezek in obtožujoč, predvsem pa najbrž ne bi mogel iziti. Tako je moral biti eden od dveh glavnih junakov bolan aktivist. In zato sem končno namesto fatalističnega naslova izbral bolj optimističnega - IŠČI POLDAN.

Kratkoročno sem imel prav, saj mi je roman prinesel celo dve nagradi, najprej pri založbi Obzorja Prežihovo, nato pa še nagrado Prešernovega sklada za leto 1968. Dolgoročno nisem imel prav, saj sta dva podobna junaka oblikovna šibkost. Vseeno pa vsebuje roman marsikatera prepričljiva poglavja. Je dokument časa in moj prvi vrh."

Z ANTOLOGIJAMI NA EVROPSKI VZHOD

"Katera črtica vam je pri srcu?"

"Človek včasih sam težko presodi stvari, ki so mu blizu. Vedel sem, da je črtica *Nepravilni trikotnik* iz zbirke PRAZNO NEBO dobra, toda bolj sem jo začel ceniti, ko se je pojavila najprej v srbski antologiji slovenske proze SAVREMENA SLOVENAČKA PRIPOVETKA leta 1966, potem v ruski antologiji jugoslovanske proze POSLEDNJAJA VYSOTA leta 1970 in nazadnje še v turški CAGDAS YUGOSLAV HIKAYELERA ANTOLOJISI leta 1975.

Ker je doživela tak odmev zaradi svoje visoke etike, naj povem o njej nekaj besed.

Preprost možak obišče predsednika občine in ga prosi za nasvet oziroma pomoč. Njegovi sestri samohranilki je namreč umrl otrok, štiriletna punčka, in zdaj je ne more nobena stvar potolažiti, nič ji ne vrne več smisla in vere v življenje. K predsedniku je prišel zato, ker župnikov v naši deželi ni več (a tudi, če bi bili, najbrž ne bi šel k njim).

Poanta: Predsednik ne ve odgovora na vprašanje o človekovih duševnih stiskah, ne zna potolažiti nesrečnega, noče se vživeti v človeško bedo ob srečanju s smrtjo. Očitno ne pri nas ne vzhodno od nas. (Takrat nam Kardelj še ni povedal, da človeku sreče ne moreta dati ne država ne partija.)

V vzhodnonemški antologiji *Moderne jugoslawische Prosa* leta 1969 je bila objavljena moja novela *Študija glave*, kasneje pa še po ena humoreska v bolgarščini in črtica v makedonščini."

"V tej antologiji sem prebral, da Marjan Kolar stoji trdno na tleh. Kako pa živijo vaša besedila v šolskih berilih?"

"Kot anekdoto naj omenim, da je bil *Nepravilni trikotnik* v srbsčini ponatisnjen tudi v KNJIGI PRIPOVEDAKA MLADIH JUGOSLOVENSkih PISACA - Lektira za 8. razred osnovne šole leta 1978."

"Kaj pa doma?"

"V slovenskih šolskih berilih bi moje črtice zaman iskali."

VMESNI ČAS POVESTI

“Napisali ste tudi roman o delavcih pa mladinsko povest. Kako da so vas pritegnile tako različne zvrsti?”

“Bil sem menda edini slovenski pisatelj, ki je bil zaposlen kot urednik tovarniškega časopisa in novinar. To in vzdušje v Železarni Ravne me je nekako prisililo, da sem leta 1970 napisal in leto kasneje izdal daljšo novelo ali kratek roman iz življenja delavcev SEZUJ SE, KADAR STOPIŠ V MOŠEJO. (Noben literarni kritik še ni ugotovil, da je ta naslov povzet z zadnje strani Karl Mayeve Karavane sužnjev!)

V knjigi sem prikazal jeklarja pri delu in v prostem času, njegove korenine ter njegov čustveni in miselni domet. Za samoupravljanje v tem svetu velikih naporov in majhnih radosti ni bilo prostora, prej simpatije za stavko.

Eno od sporočil mojega teksta je bilo, da je samoupravljanje zunaj življenjske realnosti težakov (ni pa seveda bilo edino). Bili smo družba, ki je imela na vsakem koraku polna usta fraz o delavcih, a zares ni hotel v nakazane teme zagristi nihče, resnično življenje delavcev ni zanimalo nikogar, ne literarnih zgodovinarjev ne sociologov. Le kak študent je iz knjige citiral:

‘Nobena roka ne naredi otroka, naredi ga roža, ki visi od moža.’

Potem se me je dvajset let po polemikah s Svitom spomnil Miško Kranjec, takrat glavni človek Prešernove družbe, in me povabil, naj napišem kaj zanje. Ustregel sem z dovolj spodobno napisano, a ne zelo pomembno povestjo SNEŽNE VERIGE.

Anekdotična: Ko sem Kranjcu sporočil, da sem besedilo sicer končal, da pa mi do norme manjka okoli 30 strani, je odvrnil:

‘Pa malo zapletite!’

Nasvet sem ubogal in knjiga je izšla v redni zbirki Prešernove družbe leta 1973.”

“Tako torej ustvarjate?”

“Zame je pisanje romanov (po svoje tudi kratke proze) zelo resno delo, ki pomeni po eni strani suhoparno in pridnostno zbiranje potrebnega gradiva, po drugi pa hlastne zapise videnj možnih junakov v akciji ali hudi trpnosti, da nazadnje iz obojega zraste neki verjeten in prepričljiv svet, obljuden z verjetnimi ljudmi, pisanje povesti pa je mnogo bolj prijazno, lahko tudi zabavno opravilo.

Povest mora teči, se mora zapletati, ne sme povedati vsega vnaprej, malo mora biti napeta, junaki morajo premagovati ovire in na koncu se mora vse izteči v nasmeh in zadovoljstvo. In še: česar človek ne more rešiti v življenju, z lahkoto opravi v povesti.”

IZ PISATELJEVE BIOGRAFIJE IN BIBLIOGRAFIJE

MARJAN KOLAR, rojen v Slovenj Gradcu 6. 10. 1933 v uradniški (železničarski) družini kot najmlajši od štirih otrok.

Otroštvo, mladost in šolanje: Mislinja, Nemčija (izgnanska taborišča), Slovenj Gradec, Gimnazija Ravne, bolnišnice in zdravilišče, študij germanistike in slavistike na FF v Ljubljani.

Zaposlitev: knjižničar v Študijski knjižnici Ravne, novinar in urednik v Železarni Ravne.

Literarno delo: ROMANI

- Išči poldan (1967)
- Sezuj se, kadar stopiš v mošejo (1971)
- Zvezde in križi (1979)
- Zimski kres (čaka na objavo)

POVESTI

- Sledovi medalj (1967)
- Snežne verige (1973)
- Posterji na begu (podlistek v PIL 1979-1980)

ZBIRKE KRATKE PROZE

- Prazno nebo (1961)
- Samomor v nebesih (1964)
- Sami domači obrazi (čaka na objavo)

IGRE

- Revolucij ne bo več - enodejanka. Skupaj z deli drugih avtorjev kot satirični kabaret Mala žeha v MGL 1962/63.
- Soteska junakov - radijska igra za mladino (1966)
- Ura - radijska igra za mladino (1969)
- Posterji na begu - radijska igra za mladino (1996)
- Robinzonova zastava - radijska igra za odrasle (čaka na izvedbo)

NAGRADE

- Nagrada Prešernovega sklada za roman Išči poldan leta 1968 in
- Prežihova nagrada Založbe Obzorja Maribor za isto delo.

PREVODI

- v antologiji slovenske proze v srbsčini
- v antologijah jugoslovanske proze v ruščini, nemščini, turščini in srbsčini
- v časnikih v bolgarščini in makedonščini

Primerjaj oznako v Enciklopediji Slovenije 5, Ljubljana, Mladinska knjiga 1991, str. 193.

“Ste tudi mladinski pisatelj?”

“Napisal sem mladinski povesti SLEDOVI MEDALJ (1967) in POSTERJI NA BEGU (v PIL 1979/80), med mladinske pisatelje pa se zato ne štejem.”

ODNOS DO NOB - ZVEZDE IN KRIŽI

“Precej ste pisali o NOB, sodelovali ste na natečajih ...”

“Za uvod k svojemu najboljšemu delu, romanu o družini v 2. svetovni vojni ZVEZDE IN KRIŽI (izšel leta 1979), moram povedati nekaj o svojem odnosu do NOB.

Starejši brat je pozimi 1941/42 odšel v partizane. Bil je ujet, preživel je zapore in Dachau. Nemci so zato našo družino izselili in kot otrok sem tudi sam izkusil nekaj taborišč. Tako me je vojni čas trajno zaznamoval in to se je nujno poznalo tudi v mojem pisanju.

Bil sem reden gost mariborskega Festivala Kurirček, udeležil sem se več natečajev za kratko prozo na temo NOB in prejel tri nagrade. Redno sem sodeloval na literarnih nastopih po kasarnah in osnovnih šolah v Mariboru in okolici.”

“Tako ste se kalili za svoj ‘veliki tekst’?”

“Daljše besedilo o taborišču sem že omenil, torej sem bil po šestih objavljenih knjigah pripravljen na svoj ‘veliki tekst’ ne samo snovno in vsebinsko, ampak tudi pisateljsko. Ni me motilo, da je v Sloveniji do takrat izšlo že mnogo knjig na temo vojna in NOB.

Ljudje v stiskah in upanjih so mi pomembnejši od prizorišč. Odnosi med njimi - fanta do dekleta, moža do žene, očeta in matere do otrok so važnejši od zgodbe, vendar ti odnosi zaradi vojnega časa dobivajo dodatne razsežnosti, so kdaj bolj topli, a kdaj spet bolj odurni. Vojna je neznanska moč, ki jim oblikuje usode, vendar so tudi ljudje drug drugemu usoda.”

“Bogatila se je tudi vaša pisava?”

“Jezik v Zvezdah in križih se precej razlikuje od jezika v prejšnjih delih. Zelo je gost, umika se klišejem in poskuša biti inovativen. Onemogoča lagodno sprehajanje po besedilu ter poziva k pozornemu branju tudi s svojo skladno stavka, ki marsikje odstopa od privajene.”

“Kaj pa recepcija romana? Kako ga je sprejela javnost?”

“Zvezde in križi niso bili deležni posebne pozornosti. Težišče se je že premaknilo na besedila, ki so prikazovala domobransko plat vojne. Ta roman štejem za svoj drugi vrh.”

“No, med 2. svetovno vojno v Meziški, Mislinjski in Dravski dolini pač ni bilo domobrancev.”

ZIMSKI KRES IN SAMI DOMAČI OBRAZI

“Ker že 19 let niste izdali nobene knjige, je bilo za marsikoga presenečenje, ko ste maja letos v Mladini objavili črtico Pastirjeva molitev. Torej še ustvarjate?”

“Od izida moje zadnje knjige je res minil čas cele generacije, ljudje me ne poznajo več in to lahko vzbudi vtis, kakor da sem kot pisatelj že umrl. No, to seveda ne drži.

V teh letih sem pisal manj intenzivno, a sem vseeno po časopisih in radiu objavil nekaj kratke proze, priredil Posterje na begu kot radijsko igro za otroke (1996) ter pilil novi roman, ki sem ga dokončal na začetku letošnjega leta. Naslovil sem ga ZIMSKI KRES. V njem sem se spet vrnil v vojni čas. Popisujem prvih devet mesecev okupacije v hribovski vasi ter spreminjanje ljudi pod pritiski raznarodovanja. Veliko pozornosti sem namenil vlogi vere v hudih časih. Knjiga še čaka na presojo recenzentov založbe in ne vem, kdaj bo izšla.”

“Radi se udeležujete natečajev.”

“Še zmeraj sodelujem na njih. Ker so anonimni, člani žirij pa večinoma mlajši strokovnjaki, je zadoščenje tem večje, če uspem, saj to pomeni, da še imam kaj povedati. Letos se je npr. moje besedilo na radiu uvrstilo med 4 odkupljena, na natečaj pa je prispelo nad 200 črtic.”

“Če bi našli sponzorja, kaj bi lahko ponudili?”

“Kratke proze se mi je nabralo za novo zbirko, ki bi ji morda dal naslov SAMI DOMAČI OBRAZI. Tu je še povest POSTERJI NA BEGU, ki ji založbe sicer priznavajo umetniško vrednost, komercialne pa žal ne in se je zato branijo. Če prištejem še ZIMSKI KRES, roman, ki še čaka na založbi, bi ta hip imel za objavo tri nove knjige.

Ker nimam smisla za komercialno in tudi mecenov ne, raje ne razmišljam o tem.”

“Gospod Kolar, hvala za pogovor z vednostjo, da se vašega publicističnega in novinarskega dela nisva niti dotaknila. Ob jubileju iskrene čestitke.”

MOZAIK ŽIVIH PODOB

Predstavitev knjige Janeza Mrdavšiča Skozi soteske

Tina Verovnik

O AVTORJU

Ime Janez Mrdavšič Korošcem verjetno vzbuja različne podobe - malo starejšim od mene podobo profesorja slovenščine na ravenski gimnaziji, meni in mojim sovrstnikom podobo ravnatelja Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika, bolj domače pod imenom Študijska knjižnica, vsem pa kot neutrudnega kulturnika, raziskovalca Prežihovega dela, avtorja črtic Utrujeno otroštvo, ki smo jih brali že v mladih letih, in pisca številnih drugih prispevkov - predvsem o Koroški in za njo.

Rodil se je leta 1928 v Javorju v številni rudarsko-kmečki družini. Pet razredov osnovne šole je obiskoval v Črni, v letu 1940/41 pa je začel hoditi v prvi razred meščanske šole v Mežici. Komaj začeto šolanje je prekinila okupacija, že julija 1941 pa so Nemci skupaj z drugimi zavednimi Korošci tudi vso njegovo družino izselili v Srbijo, kjer so Mrdavšičevi v mali šumadijski vasi Cernici preživeli štiri dolga leta okupacije. Svobode niso doživeli vsi: babica je umrla že kmalu po prihodu v izgnanstvo, brata Rudija so na begu v partizane ujeli in ubili četniki, malo pred koncem vojne je umrl še najmlajši Stanko. Po vrnitvi v Javorje se je Janez vpisal v nižjo gimnazijo, jo uspešno končal in svoje šolanje nadaljeval na višji gimnaziji, nato pa na Univerzi v Ljubljani, kjer je študiral slavistiko. Po diplomi leta 1956 se je vrnil na gimnazijo na Ravne, tokrat kot profesor, in skoraj dvaindvajset let navduševal mlade rodove nad domačim jezikom in literaturo. Leta 1979 je na številna prigovarjanja prevzel dela in naloge ravnatelja Koroške osrednje knjižnice, kasneje poimenovane po še enem vidnem Korošču, dr. Francu Sušniku. Ves ta čas je delal tudi v najrazličnejših kulturnih organizacijah in društvih, se ukvarjal z raziskovanjem Prežihovega življenja in dela ter leposlovno ustvarjal. Prvi plod slednjega je bila zbirka črtic za mladino Utrujeno otroštvo, ki je leta 1975 izšla v zbirki Sinji galeb, lani je založba ČZP Voranc z Raven na Koroškem izdala njegovo drugo leposlovno delo, roman Skozi soteske.

Podoba naslovne strani knjige

O ROMANU

Roman Skozi soteske je zasnovan kot prvi del avtobiografske trilogije. Skozi pripoved spremljamo odraščanje Matevža Lipnika, tretjeosebne pripovedovalca, ki ga zlahka identificiramo s piscem samim, če poznamo njegovo življenjsko pot. Zgodba nam približa čas tik pred drugo svetovno vojno, njen začetek, štiri leta izgnanstva družine zavednih Slovencev ter prva povojna leta. Ta prerez skozi zgodovinsko pomemben čas se morda v celoti težko povezuje s sodobnim bralcem in z njegovimi izkušnjami, kot ugotavlja **Miran Kodrin** v spremnem eseu na zavihku knjige, vendar pa menim, da je tekst aktualen prav zaradi

problematike, ki se je posredno loteva - položaja Slovencev na državni (ne pa tudi etnični) meji, torej na obrobju, ki pa, paradoksalno, v vrtincu vojne dobi osrednji pomen. Človekova narodna identiteta, njena nedotakljivost in spoštovanje ter cenjenje drugačnosti še danes niso vrednote, ki bi jim brez pomisleka prideli pozitiven predznak. Pisec nam skozi svojo pripoved nevsiljivo sporoča, da se v sedeminpetdesetih letih, kolikor jih je preteklo od trenutka, ko se knjiga začne, stvari niso kaj prida spremenile, le mehanizmi, ki jih uravnavajo, so postali bolj prefinjeni in netransparentni - proti nevidnemu sovražniku pa se je najtežje boriti.

pripovedovanj prestrašenih domačinov šele po osvoboditvi. Tudi najmlajši, Andrej, ugasne pred vrnitvijo družine v Javorje. Julija 1945 se končno lahko vrnejo med gore, o katerih so sanjali dolga štiri leta, in Matevž se na pobudo bivše sošolke vpiše v tečaj za zamudnike na Poljanah, ki kmalu preraste v nižjo gimnazijo. Svojo moč najde v domačem jeziku in književnosti in se po uspešno končani nižji gimnaziji vpiše še v višjo. To je tudi obdobje novih preizkušenj, ki bi morda bolj sodile že v drugi del trilogije: odločitev za vztrajanje na svoji ideološko neopredeljeni poti, prvi literarni uspehi, očetova dolgotrajna bolezen in smrt, prva ljubezen, brigadirska

Javorje -
pisateljev
rodni kraj

(Foto M. K.)

Fabula romana je v bistvu literarizirana biografija pisca in njegove družine. Začne se v času, prežetem s slutnjo vojne, ko se osnovnošolec Matevž na pobudo odločnejšega sošolca in po posvetu s starši odloči šolo v domačem Javorju zamenjati za meščansko šolo v Bistri, ki bi mu odprla več možnosti za nadaljnje življenje. Oče in mati, preprost knap in kmečka gospodinja, se že na začetku knjige izkažeta za tankočutna in bistrourna človeka, ki nekoliko nesamozavestnemu sinu stojita ob strani in ga vzpodbujata na poti, ki takrat za kmečke otroke ni bila ravno običajna. Še pred koncem drugega razreda šole v Bistri - mimogrede naj omenim, da je avtor "prava imena oseb nadomestil z izmišljenimi", ki pa so še vedno nezmotljivo koroška, medtem ko je avtentičnim zemljepisnim imenom le zamenjal lokacije - pade severna meja in v Mežiško dolino se privaliijo trume nemških vojakov. Lipnikove kmalu po okupaciji ovadi javorški nemčur Repuh, ker se niso hoteli opredeliti ne za Nemce ne za Vindišarje, temveč vztrajajo pri svojem slovenstvu. Skupaj s številnimi drugimi pregnanci jih z vlakom odpeljejo v Šumadijo, kjer jim zatočišče ponudijo vaščani Dobovine. Prvotni optimizem in močno upanje na skorajšnjo vrnitev počasi gasijo družinske tragedije. Najprej umre babica Marija, katere edina želja je bila, da bi bila pokopana v Javorju. Brata Roka na begu v partizane ulovi četniška črna trojka, se več dni izživlja nad njim, nato pa vse sledi za njim izginejo in domači zgodbo njegovih zadnjih dni sestavijo iz drobcev

gradnja nove gimnazijske stavbe ter za konec uspešno opravljena matura in odločitev za nadaljevanje šolanja.

"Besedilo je sicer pisano realistično, vendar je ponekod prepleteno z elementi magičnosti (pogoste so sanje, ki simbolizirajo pripovedovalčeve želje, ter ponekod preraščajo že v blodnje)", notranjimi monologi in s poetičnimi občutji, ki se odlikavajo predvsem v opisih narave. Ta je polepotena, skozi lirske odslikave pokrajine je čutiti močno nostalgijo, ki jo je avtor sam priznal v enem od intervjujev: "... In kdor z občutkom hodi skozi to pokrajino in pozna to zlitost nekdanje kmečke arhitekture s to pokrajino, pa celih posestev pa prepletanja gozdov in travnikov, cest in poti, tistega seveda prime nekaj nostalgije. Za tistimi stezicami, ki so včasih bile, pa jih zdaj marsikje ni več." (Edi Prošt: Vsega se ne da uresničiti, Preprih 3/1, 1993, 7)

Avtor je v fabulo bolj ali manj spretno vpletel številna razmišljanja mladega človeka o svetu in življenju nasploh ter njegove poti skozi soteske - tiste ta prave, ki jih je zgornji konec Mežiške doline poln, pa tudi številne s časom pogojene in čisto osebne. Posebej opazen je prizor, ko Matevž razmišlja o človeški minljivosti, možnosti posmrtnega življenja in nepredstavljenosti neskončnosti, pa ga intenzivnost doživetja dobesedno izstrelji v nezavest. Njegovi pogledi se oblikujejo tudi skozi pogovore z družinskimi člani in v gimnazijskih letih s profesorji, skozi njihove refleksije in spoznanja. Vendar ravno

zaradi tega, ker je v teh prizorih vsa teža na vsebini pogovora, dialogi ne delujejo vedno čisto življenjsko - začnejo se brez posebnega uvoda, osebe se stvari takoj lotijo "in medias res". Zaradi tega tudi nekatere osebe

Cerkev
sv. Jošta
v
Zgornjem
Javorju

(Foto A. Č.)

intuitivno niso najbolj prepričljive; težko si namreč predstavljam preprostega človeka (pa z besedo "preprosti" nočem nikogar žaliti ali mu pripisovati manjvrednost v kakršnemkoli smislu, le sintagma se mi zdi že precej ustaljena in nevtralna), ki bi z izbranimi besedami in izpiljenimi stavčnimi strukturami načel pogovor o že kar čisto filozofskih razsežnostih našega bivanja.

Težnja za jezikovno dovršenostjo tudi sicer včasih kar malo moti tok branja. Zdi se, da je avtor najbolj "pilil" tiste dele, ki so bolj reflektivni (opisi narave, razmišljanja, čustvovanja, sanje), medtem ko se je drugje prepustil pripovedi in ji pustil svobodneje zadihati. Ti bolj pripovedni deli teksta vsebujejo tudi najbolj dodelane in najpretresljivejše prizore v knjigi, ki bi morda še bolj polno zaživel v predelavi v krajše prozne oblike. Naj jih nekaj naštejemo: poslavljanje domačih od živine pred odhodom v izgnanstvo - oče se potihoma pomenkuje s kravo in jo objema okoli vratu, domači pes pa se cvileč skriva v drvarnico in zavrača slovo; spontano prepevanje pesmi "Mav čez izaro" v zbirnem taborišču, s čimer taboriščniki premagujejo grozo pred polnočnimi kriki sotrpina, ki ga Nemci mučijo v kleti zgradbe; množice ljudi ob progi in na ljubljanski železniški postaji, ki bodrijo prestrašene izgnance na njihovi poti v neznanu; jadikovanje dobovinskih vaščank ob krsti Lipnikove babice, ko ob občutenju skupne nesrečne usode domačinke prestopijo meje svojega kulturnega kroga in objokujejo tujko druge vere; pretresljivo sestavljanje drobcev Rokove zgodbe, ki jo Matevž išče pri mlinarju Milošu in tetki Stojani; preizkus znanja materinščine, ki ga mora Matevž opraviti še isti dan, ko se gre po vrnitvi v Slovenijo pozanimat za nadaljevanje šolanja - ker naj ne bi smel zamuditi niti

minute več, ga profesor Močilnik dobesedno potisne v razred, kjer pravkar pišejo spis z naslovom Moj rodni kraj, in na papir mu privre dolgoletno hrepenenje po domači zemlji, ki gane celo profesorja in učence, vajene pretresljivih zgodb pravkar končane vojne.

Knjiga za sabo pusti mozaik živih podob, domačih predvsem koroškim bralcem, ki jim tekst zveni domače tudi zaradi uporabe nekaterih narečnih besed in skladijskih konstrukcij, ki so sicer skrbno oblikovane znotraj norme knjižnega jezika, a z mnogo variabilnosti, ki jo ta še dopušča. Odprt konec romana pa napoveduje obljubljeni nadaljevanje pripovedi o usodi koroškega intelektualca - to pa je še ena tem, ki je vredna in potrebna obdelave, tudi literarne.

O KNJIGI

Ze nekaj časa je slovenskim založnikom jasno, da je treba za to, da knjiga res pride do tako željenih bralcev, temeljito poskrbeti. Eden od dejavnikov, ki odločajo o (ne)uspehu prodaje, pa je tudi celostno oblikovanje knjige, saj so prvi vtisi pri kupcu, ki je bolj omahljive narave, še kako pomembni. Knjiga *Skozi soteske* je prijetna že na prvi pogled in otip. Na pogled zato, ker jo krasi fotografija **Toma Jeseničnika**, koroškega fotografa, ki je tudi za notranjo opremo prispeval odlične pokrajinske fotografije - "te izražajo liriska doživetja, kakor jih je zaslutil ob branju in jih poiskal v naravi". (**Tone Turičnik**, *Skozi soteske*, *Prepih* 7/18, 1997, 23) Na otip pa zato, ker iz gladke motno črne podlage platnic dobesedno izstopa odlomek z začetka knjige, izpisan s pisateljevo pisavo. Ob bežnem listanju se nam vtis samo še utrdi, pa ne samo zaradi že omenjenih fotografij, ki knjigo delajo domačo, koroškim bralcem že kar domačijsko, temveč tudi zaradi posrečeno izbrane tipografije črk in preglednega členjenja besedila.

Oblikovanje **Blanke Kamnik** je torej dobra popotnica tisoč izvodom knjige, za slovenski trg že kar drzno visoki nakladi, ki sicer pri slovenski beletristiki dosega kvečjemu skromnih petsto izvodov. Koliko bo knjiga predrila meje Koroške, je sicer vprašljivo, bo pa s svojo jezikovno in krajinsko specifično zagotovo naletela na naklonjenost pri domačem bralstvu.

LITERATURA

Janez Mrdavšič: *Skozi soteske*. Ravne na Koroškem: ČZP Voranc, 1997.

Miran Kodrin: *Iskanje bližin v izkoreninjenem času*. (V: Janez Mrdavšič: *Skozi soteske*. Ravne na Koroškem: ČZP Voranc, 1997.)

Tone Turičnik: *Skozi soteske*. *Prepih* 7/18 (1997), 23.

Edi Prošt: *Vsega se ne da uresničiti*. *Prepih* 3/1 (1993), 6-7.

Miroslav Osojnik: *Janez Mrdavšič - šestdesetletnik*. *Koroški fužinar* 38/4 (1988), 53-54.

Prof. Janez Mrdavšič je novembra praznoval 70. rojstni dan. Ob jubileju mu iz uredništva čestitamo tudi v imenu bralcev in mu želimo zdravja, zadovoljstva in še mnogo ustvarjalnega nemira.

Uredništvo Koroškega fužinarja

Marko Motnik
na koncertu zgodnje baročne glasbe v Šoštanju

ČUDOVITI SVET ORGELSKE GLASBE

Predstavitev mladega umetnika Marka Motnika

Rudi Mlinar

Kako usodna so včasih naključja za človekovo življenje, se zaveda le malo ljudi, četudi niso niti tako redka, kot se zdi.

Če bi ljudje pravilno razumeli številna majhna znamenja, ki jih pred njih postavlja življenje, bi se to mnogokrat zasukalo popolnoma v drugo smer. Meni povabilo na koncert mladega orglavca Marka Motnika z Leš najbrž ni spremenilo življenja, mi je pa v suši idej dalo v roke temo za ta članek.

Sprva sem misel, da bi pisal o mladem umetniku, ki je življenje posvetil glasbi, skoraj opustil. O glasbi vem malo, o tovrstni še manj; potem pa sem spoznal, da so taki, kot sem jaz, pravzaprav v večini in da ni najbolj pomembna glasbena izobrazba, pač pa je pomembno srce, ki jo poskuša razumeti.

Tako sem torej sklenil, da bom pokukal za zastor, ki me je - to vem sedaj - predolgo ločeval od tovrstne glasbe; da bom prisluhnil Marku na njegovem prvem samostojnem koncertu v farni cerkvi na Prevaljah. Tako sem bil 20. junija 1998 zvečer med žal maloštevilno publiko v cerkvi. Žal predvsem iz dveh razlogov: prvič, ker je bil koncert izpeljan odlično (to je potrdil tudi naš dolgi aplavz); drugič, ker so bili prostovoljni prispevki obiskovalcev namenjeni obnovi dveh gotskih cerkva na Lešah.

S to lepo gesto je Marko pokazal, da je kljub bivanju v širnem svetu, natančneje na Dunaju, kjer študira orgle v razredu profesorja dr. Rudolfa Scholza, še vedno s srcem v svoji rojstni vasi. Orgle so pod njegovimi prsti zapele z vso močjo in nežno zadržtele, pod oboki cerkve so zazveneli toni ter nas vodili skozi čudoviti svet glasbe, ki jo "navadni smrtniki" slišimo precej redko.

Vendar sem po svojih izkušnjah ugotovil, da je treba taki glasbi le odpreti srce in se ji prepustiti. S koncerta sem odhajal nekako pomirjen in duhovno bogatejši.

Prepričan sem, da so glasbo tako doživeli tudi mnogi drugi poslušalci. To je tudi namen glasbe in razlog za prihodnji obisk, saj to prav gotovo ni bil Markov zadnji koncert v domačem kraju.

Marko je star komaj dvaindvajset let. Je šele na začetku, v to sem prepričan, bogate in uspešne glasbene poti.

Dan po koncertu sva z Markom malo poklepetala. Obujala sva spomine na njegove prve korake, ko je še z Leš začel hoditi v glasbeno šolo k uram klavirja. Učila ga je gospa Dorica Rebernik. Spominjam se (in on tudi), da je bilo včasih kar težko oditi po pouku na Ravne, medtem ko so se njegovi vrstniki podili za žogo na šolskem dvorišču ali pa šli na vaje dramskega krožka. Tja je dve sezoni hodil tudi Marko, dokler je počasi, a vztrajno spoznaval, da ga belo-črne tipke klavirja vedno bolj privlačijo in mu jemljejo čas, da ga je zmanjkovalo za druge dejavnosti.

Kako je napredoval v šestih letih v glasbeni šoli, se Marko še danes rad spominja, saj, kot je povedal, so z znanjem prihajali uspehi; z njimi pa tudi ljubezen do dela in želja po še večjih dosežkih.

Ker pa sem na začetku omenil naključja, naj omenim le tisto, ki je Marka popeljalo na pot orglavca. V prevaljski farni cerkvi so tisti čas dobili nove orgle in gospod župnik mu je omogočil zaigrati na njih. Kmalu je lahko že spremljal cerkvene pevce.

Odločitev, ki je temu sledila, je bila logična. V drugem letniku gimnazije je potem nadaljeval glasbeno izpopolnjevanje v Velenju pri mag. Emi Zapušek. V tistem obdobju je že spoznal, da bo glasba in da bodo orgle njegova poklicna izbira. Odločitev po gimnaziji je bila sprejeta. Dunaj.

Vendar ta odločitev ni tako preprosta - za vpis na eno izmed najboljših tovrstnih šol, kar Visoka šola za glasbo in upodabljajočo umetnost na Dunaju gotovo je, je treba

pred tem trdo delati. Že vpis na šolo, kamor prihajajo študenti s celega sveta, je za mnoge previsoka ovira, zato se na študij vpiše vsako leto le peščica prijavljenih. V oddelek klavirja, mi je povedal Marko, se vsako leto prijavi okrog dvesto kandidatov, sprejmejo pa jih le dvajset. Za oddelek orgel je konkurenca sicer malo manj huda, a še vedno zelo selektivna. Kdor je sprejet, že nosi v sebi zametke bodočega umetnika. Da pa se to potem uresniči, je treba osem let študija, osem let garanja in nešteti ur v predavalnicah in za inštrumentom. Ob vsem tem je treba biti tudi nadarjen, saj ti nadarjenosti za glasbo ne more nadomestiti noben študij; z njo se je treba roditi.

Marko je letos končal tretji letnik in ko sem se ob podatku, da ga čaka še pet let študija, malce začudil, mi je pojasnil, da je tako dolga doba šolanja nujna, saj je treba poleg pridobivanja znanja tudi duševno dozoreti, za kar je potreben predvsem čas.

Kako pa mineva en dan študija na šoli? Nič drugače kot v ostalih visokih šolah, mi je zatrdil, le da je mnogo manj teoretičnega dela, ki ga imajo na teden okrog dvajset ur, veliko pa je vaj na inštrumentu. Tu pa si več ali manj prepuščen sebi in svoji želji po napredovanju. Nihče te v igranje ne sili, a vsi vedo, da je treba za dobro igranje pač garati, da bližnjic do obvladovanja inštrumenta ni. Pogovorni jezik na šoli je nemščina. Zatrdil mi je, da se je v treh letih zelo dobro naučil, zato mu ne dela več nobenih težav, je pa bilo v začetku, zlasti prve mesece, kar hudo. A ko enkrat padeš v takšno reko, moraš pač plavati, saj druge rešitve ni. Pač - vrnitev domov, a na kaj takega vsaj on ni pomislil.

Dunaj je res prestolnica glasbe in mešanica narodov, kjer je mogoče srečati ljudi s celega sveta. To je tudi mesto, kjer ni pomembno, od kod si, ampak, kaj znaš, in po tem te cenijo ter vrednotijo. Je pa to tudi zelo drago mesto. Da se lahko prebiješ skozi študij, potrebuješ kar precej denarja. Že iz Prešernovih in Levstikovih časov namreč velja rek: "Kdor hoče iti na Dunaj, mora pustiti trebuh zunaj."

Marko dobiva - kot nadarjeni študent - Zoisovo štipendijo, nekaj pa si že prisluži tudi sam z igranjem, a vse to bi bilo še vedno premalo, če mu ne bi denarno pomagala še starša. Le tako si lahko v popoldanskem času ogleda tudi kakšno prireditev, posluša kakšen koncert, ker jih je na Dunaju, ki slovi kot glasbeno mesto, seveda v izobilju.

Skratka, vse se vrti več ali manj okrog glasbe, zato je umetnost najti pravo mero, da je življenje še normalno. Marko se tega zaveda, saj je videl ljudi, ki so v preveliki vnemi in žeji po uspehu "potonili". Igranje zahteva veliko ljubezni in veselja, ob tem je treba občutiti srečo in z njo pride zanos ter oblikuje tisto majhno in hkrati odločilno razliko, ki loči umetnika od vrhunškega instrumentalista. Slednji sicer do popolnosti obvlada igranje, a mu manjkata prav zanos in občutenje glasbe, ki ju potem preljuje v igro. Prav prepletenost vsega tega, pravilen pristop k študiju in igranju, je tista velika življenjska umetnost, za katero ne izveš v nobenem učbeniku, moraš jo iskati v sebi, v svojem srcu.

Zdi se, da se Marko tega zaveda in da zori v pravi zlahtni sad. Inštrument, njegov so orgle, je specifičen in vsak zase je več ali manj unikatno delo, saj dveh popolnoma enakih orgel ne bi mogli najti. To zahteva od orglavca veliko mero prilagajanja in spretnosti - tako orglam kot tudi prostoru, v katerem so postavljene. Ne vem sicer, ali razmišljam prav, a občutek imam, da pianist, ki sede za vrhunski klavir, ve, kaj bo zazvenelo,

ko pritisne na tipko; Marko pa za pripravo na koncert porabi kar precej več časa. To je po eni strani obremenitev, po drugi pa zopet draž in mik, ki ju Marko začuti vsakič, ko se znajde za še nepoznanimi orglami.

Četudi ni niti na polovici študija, se je koroški orglavcev na tekmovanjih že dokazal. Tako je bil prvi na tekmovanju v Ljubljani leta 1994. Na evropskem tekmovanju orglavcev je dobil diplomu, lani v Mariboru pa je prejel drugo nagrado. Tekmovanj se mora udeleževati, ker le tako lahko preveri, koliko je napredoval in kaj naj še naredi za doseganje ciljev. Če se nekdo tako zapiše glasbi, kakor se ji je Marko, potem je to edini način, da lahko pokaže svoje znanje, svoj napredek in da za ves ogromen trud, ki ga je moral vložiti v delo in učenje, dobi tako materialno kakor tudi moralno plačilo.

Cerkev sv. Ane na Lešah - njeni obnovi in popravilom cerkve sv. Volbenka je Marko Motnik namenil prostovoljne prispevke obiskovalcev svojega letošnjega koncerta na Prevaljah. (Foto A. Č.)

Mlademu umetniku lahko le zaželimo pravo mero poslušanja, ljubezni in vztrajnosti na poti skozi življenje, zapisano glasbi. Da bi tudi v prihodnje izpod tipk orgel zveneli tako jasni in prodorni toni, da bi dosegel vse, kar si želi, oziroma, kar si je začrtal za svoj cilj. Predvsem pa, da bi znal vsa naključja, ki mu jih bo postavila na pot usoda, pravilno razumeti, kot je to znal razumeti tedaj, ko je v prevaljski cerkvi prvič sedel za orgle.

Njegova pot, sicer šele kratka, a že zdaj uspešna, je tudi spodbuda vsem, ki ta hip morebiti še s strahom in z dvomom sedajo za klavir ali katerikoli drugi inštrument, da je mogoče s pravilnim odnosom, talentom, predvsem pa s pridnostjo doseči "zvezde".

Le nekaj se je treba zavedati ob vsem tem: da je segati k zvezdam pravica in dolžnost slehernega med nami, vendar pa jih doseže le malo izmed nas. Tisti, ki jim je to dano, ob tem nikakor ne smejo pozabiti, da jih ne smejo imeti le zase, da zvezde sijajo tudi za vse tiste, ki jih nikoli ne bomo dosegli, zato pa je dolžnost tistih, ki jim to uspe, da jih približajo tudi nam. Marko nam jih skozi svojo glasbo lahko približa, nam jih lahko vsadi v srca in iskreno želim, da tega ne bi nikoli pozabil.

RAVENSKI GODBENIKI NAVDUŠILI NAŠE ZDOMCE V BERLINU

Brane Širnik

Po nekaj zaporednih tekmovalnih sezonah smo si godbeniki zaželeli nekoliko predaha, stran od tekmovalnih odrov, ocenjevanj in strogih sodniških ušes. Sklenili smo, da letošnjo pomlad zaključimo v nekoliko bolj sproščnem vzdušju, zato je povabilo iz Nemčije prišlo kot naročeno. Gospod župnik Izidor Pečovnik-Dori nas je junija povabil k zdomcem v Berlin. V tem nemškem mestu živi danes približno 2.000 Slovencev. Velika večina jih je povezana tudi zaradi izjemne predanosti in požrtvovalnosti gospoda Dorija, ki ga Slovenci daleč od doma še zdaleč ne cenijo zgolj kot dušnega pastirja. Zaradi njega jim nikoli ni dolgčas.

V njihovi večnamenski dvorani, ki sprejme okoli 200 obiskovalcev, so nastopile že številne kulturno-umetniške skupine iz Slovenije, vendar po besedah prirediteljev tako številne in kakovostne skupine do sedaj še niso gostili. Presenečeni smo bili nad zelo toplim in prijaznim sprejemom ter nad veliko povezanostjo in prisrčnostjo Slovencev vseh starosti, ki se v teh prostorih ne družijo le zaradi zadovoljevanja svojih duhovnih potreb, temveč se tukaj srečujejo, si svetujejo, skupaj praznujejo, gledajo televizijo, berejo in si pomagajo med seboj.

Po koncertu je bilo družabno srečanje.

spustila z odra. Zdomcem smo prikazali presek našega dela – od malce resnejše in romantične filmske glasbe ter gospel songov do vročih španskih in latinskoameriških ritmov. Seveda nismo pozabili na slovensko pesem ter na narodno-zabavne viže. Poslušalci nikakor niso mogli razumeti, da je pihalna godba sposobna odigrati tako raznolik in kakovosten program. Mnogi smo morali po nastopu vedno znova razlagati, da ima naš orkester na Koroškem že zelo dolgo tradicijo in da se nenazadnje lahko pohvalimo tudi s številnimi mednarodnimi uspehi.

Očarani prireditelji, ki so svoje navdušenje izkazali s

prisrčno
gostoljubnostjo, ter
sedemdeset
godbenikov, med
katerimi ni manjkala niti
harmonika, pa smo
konec večera naredili
resnično nepozaben –
zlahka bi prepričal in
ogrel srce še tako
nevtralnega
obiskovalca. Šele daleč
od doma se človek ob
domači pesmi
pravzaprav zave svojih
korenin. Gospodu
Izidorju Pečovniku
uspeva z minimalnimi
sredstvi ter s predanimi
in z nesebičnimi ljudmi

resnično nemogoče. Prav zaradi takšnih doživetij je vredno vztrajati na številnih vajah ter nastopih v mrazu in vročini, saj te pogreje spoznanje, da ljubiteljska kultura vendarle ni namenjena le sama sebi, temveč je dostopna in cenjena med ljudmi – še najbolj med tistimi, ki domovino nosijo le v svojih srcih. In kako prisrčen je lahko šestletni kratkohačnik, ki na kratko prigovarjanje na hitrico zabrunda: "Mau čez izaro, mau čez gmajnico", in že v naslednjem trenutku izgine za vogalom, kjer se podi za žogo, žlobudra in se prereka preostala mladež – v slovenskem jeziku, lahko občutiš le, če si zraven!

Godbeniki pred dvorcem Sanssouci v Potsdamu

Ob zaključku šolskega in veroučnega leta je pri njih še posebej svečano, saj se v klubskih prostorih zbere veliko ljudi. Tu se g. župnik zahvali mladini in drugim, ki so celo leto nesebično skrbeli, da je bilo njihovo druženje in skupno življenje še toliko prijetnejše. To svečano vzdušje pa smo po slovesni maši popestrili tudi ravenski godbeniki z izjemno domiselnim in pestrim programom. S svojim že poznanim duhovitim šarmom je za povezovanje programa poskrbel kar naš Srečko, polna dvorana glasbeno izredno tankočutnega občinstva, med katerim so bili nekateri profesionalni glasbeniki, pa nas po uro in pol dolgem koncertu z burnimi aplavzi nikakor ni

Prevaljski godbeniki zopet **ZLATI**

Barbara Gašper

Nastop Pihalnega orkestra Prevalje na 18. tekmovanju slovenskih godb maja letos v Krškem

Sklad RS za ljubiteljske kulturne dejavnosti je letos razpisal tekmovanje pihalnih orkestrrov Slovenije v II. težavnostni kategoriji, ki je potekalo 30. in 31. maja 1998 v Krškem.

Na letošnjem tekmovanju je sodelovalo 18 pihalnih orkestrrov iz celotne Slovenije. Koroško sta dobro zastopala pihalna orkestra iz Slovenj Gradca in Prevalj, nastopili pa so tudi naši bližnji sosjedje: Pihalni orkester Muta.

Kot je za takšno tekmovanje običajno, mora vsak orkester poleg skladbe za ogrevanje in skladbe po lastni izbiri odigrati tudi obvezno skladbo, ki jo predpiše komisija. Tokrat so izbrali skladbo v petih stavkih: Lirična suita skladatelja Čende Šedlbauerja, kot obvezni del pa so bili določeni 1., 3. in 5. stavek. Način igranja, uglašenost, tehnično izpopolnjenost, harmoničnost orkestra, dinamiko ... je budno spremljala stroga mednarodna komisija v sestavi:

predsednik Tomaž Habe, člani Ivan Marin, Vinko Štručl, Franc Rizmal in član iz Madžarske Arpad Balazs ter tajnik Vladimir Brlek.

Naš orkester - KD Pihalni orkester Prevalje je po lanskem nenadejanem uspehu v Sežani, kjer smo osvojili Zlato listino v III. težavnostni kategoriji, sklenil začeto pot nadaljevati. Tokrat smo bili na vrsti v nedeljo in lahko rečem, da je bila to za nas "zlata" nedelja. Pod taktirko Marka Kavtičnika smo poleg že omenjene obvezne skladbe zaigrali še: za ogrevanje in preizkušanje akustičnosti dvorane posrečeno priredbo Johana de Meija: Moja Afrika (orig.: Out of Africa) in po lastni izbiri skladbo J. Swearingena: Kjer teče reka (orig.: Where The River Flows) v treh stavkih: The Big Opening, Bring Back My Child in Kt-scho-ke-man. S to skladbo, ki vključuje vse zvrsti, od svečane himne, koračnice, umirjene balade do galopa smo bili izjemno prepričljivi. Kako tudi ne, saj takšne razgibane in živahne priredbe igramo z velikim veseljem in zanosom, če pa lahko vmes še zapojemo,

še toliko boljše. Predvsem v drugem stavku, kjer se prepletajo umirjen solo klarineta in flavte, petje polovice orkestra in nežna spremljava preostalih, smo se tako raznežili, da so se še komisiji orosile oči.

Na rezultate smo vsi nestrpnost čakali in napetost v dvorani je iz minute v minuto naraščala. Med objavljanjem točk je bilo na obrazih godbenikov videti veselje in navdušenje, marsikateri pa se je tudi žalostno skremžil od razočaranja. Strah me je bilo, kakšni bodo naši obrazi. Toda vsa zaskrbljenost, negotovost in strah so bili odveč, saj smo kmalu zaslišali naše ime: "... Prejeli so ...zlato listino." Vzklikanju, objemanju, ploskanju, pretakanju solz sreče ... ni in ni bilo konca. Napovedovalkin komentar je bil samo: "Kdo ve, kdaj bodo danes Prevaljčani prispeli domov ..." Bili smo neizmerno veseli, srečni, vznemirjeni, navdušeni ... občutki so bili čudoviti, enkratni in ne da se jih zliti na majhen kos papirja. Naš trud je bil poplačan. Vsi petki in nedeljski dopoldnevi, ki smo jih prebili v naši vadbeni "luknji", vložena prosti čas in energija, tako s strani godbenic in godbenikov kot tudi dirigenta, le niso bili brez pomena in so se več kot obrestovali. Velika želja se nam je uresničila, dosegli in celo presegli smo zastavljeni cilj. Za lanski uspeh orkestra v III. težavnostni kategoriji je dirigent prejel Bronast Vorančev spominek, ki ga je župan Maks Večko svečano predal z besedami, da bi Zlata listina iz Sežane obrodila sadove in nas pripeljala do novih uspehov. Takrat nihče niti v sanjah ni upal verjeti, da se bodo županove besede uresničile. S trdim delom, z vztrajnostjo in

s skupnim prizadevanjem Marka Kavtičnika ter vseh godbenikov in godbenic smo se v dveh letih povzpeli kar za dve stopnički, iz tretje težavnostne kategorije smo napredovali v prvo, na kar smo zelo ponosni.

Že na začetku sem omenila, da nam "zlata" barva tako pristoji, da smo jo sklenili obdržati in ne bomo dopustili, da njen sijaj zbledi. Za njen lesk imajo zasluge tudi naši sponzorji - vsa prevaljska podjetja in samostojni podjetniki, ki nam stojijo ob strani in nas vzpodbujajo pri našem delu. Ob tej priložnosti se jim za vse prispevke lepo zahvaljujemo. V isti sapi pa moramo opozoriti tudi na težave, ki nas pestijo. Omenim naj stare, ponošene uniforme, ki so zaščitni znak orkestra že 15 let in so letom primerno že dodobra obrabljene ter sodobnemu času neprimerno krojene, tako da godbeniki v takšnih oblekah res ne morejo biti kraju v ponos, saj vemo, da še vedno velja izrek: "Obleka naredi človeka." Poleg tega tudi glasbena

soba, kjer sedaj vadimo, postaja močno pretesna, saj se orkester širi, in notnega materiala, instrumentov in ostalih pripomočkov nimamo kje shranjevati. Godbeniki si

SKLAD RS
za ljubiteljske kulturne dejavnosti
Zveza slovenskih godb

podeljujemo

Zlato listino

na

18. TEKMOVANJU SLOVENSKEKIH GODB
DRUGE TEŽAVNOSTNE STOPNJE
(KONCERTNI PROGRAM)

Pihalnemu orkestru DPD
Svoboda Prevalje

Kriko, 30.-31. maj 1998

Tomaž Plabe,
predsednik žirije

želimo novih podvigov in napredka, kar pa bo težko doseči, saj nimamo zagotovljenih osnovnih razmer za vadbo. Kletni prostori Družbenega doma žal za takšno dejavnost niso primerni, saj - poleg neustrezne akustike - tudi zračenje, višina stropa, bližina diskoteke ... niso zadovoljivi. Poleg tega so nam vaje večkrat onemogočene zaradi vsemogočih prireditev, ki se odvijajo v dvorani Družbenega doma. Obrabljene in starih instrumentov raje ne izpostavljam.

Bliža se naša okrogla 90. obletnica in veseli bi bili, če bi lahko naš rojstni dan dostojno in letom primerno proslavili.

V želji, da se naši uspehi in napredovanja ne bi ustavili zopet za nadaljnjih deset let, naprošamo vse, da nam stojite ob strani, nam po svojih močeh pomagajte in nas podpirate. Glede na to, da godba krajane razveseljuje že celih 90 let, bi radi naše poslanstvo vsaj tako dobro in še boljše opravljali tudi v novi občini Prevalje.

OTROCI, KNJIGE IN BRANJE

Aleksandra Rose

(Besedilo in fotografije)

Branje je spretnost, hkrati pa sposobnost, ki predstavlja enega izmed glavnih virov učenja. Toda kaj se dogaja z branjem danes, v času prehoda iz verbalne v digitalno civilizacijo, v času, ko postajamo vedno bolj in bolj dovzetni za vidne dražljaje in za informacije, ki prihajajo do nas na enostavnejši način?

Kako približati branje otrokom in jih spodbuditi k tovrstnemu pridobivanju in poglobljanju znanja, je vprašanje, ki si ga postavljamo tako starši kot tudi učitelji. Danes najbrž ni otroka, ki ne bi že v predšolskem obdobju poslušal pravljic, ki ne bi znal poiskati koga med odraslimi, ki bi mu pravljice

Branje je v začetku, ko otrok šele usvaja tehniko, prava mora in ni nikakršen užitek. Otrok v tem obdobju namreč porabi vso svojo miselno energijo samo za to, da dešifrira grafične znake, da išče njihov glasovni pomen, da spaja glasove v besede in šele potem poišče spominske asociacije. Za vse ostalo, kot je npr. predstava pravljичnih oseb, dogajalnega prostora, za identifikacijo z osebo, ki mu je najljubša in s katero bi želel deliti vesele in žalostne trenutke, pa mu čisto preprosto zmanjka energije. In ravno to je vzrok za težave malega bralca.

Kdaj naj se torej začne otrok učiti branja?

Gre za vprašanje, na katerega bo najbrž zelo težko poiskati odgovor, ki bo ustrezal vsakemu otroku. Če upoštevamo otrokovo individualnost, potem bi bilo treba vsakemu otroku poiskati optimalni čas za razvoj te funkcije. Torej čas, ko se otrok te spretnosti najlaže in najhitreje nauči.

V zadnjem času se tudi pri nas že kaže težnja po tem, da bi čas opismenjevanja predstavili v zgodnejša leta in ga podaljšali. Po izkušnjah učiteljic prvih razredov približno četrtnina otrok ob vstopu v šolo že bere, polovica jih pridobiva spretnost branja v okviru rednega opismenjevalnega programa, pri četrtnini otrok pa se pojavljajo bralne težave.

Zgodnji bralci so običajno bolj sposobni otroci ali pa pri teh otrocih izstopajo oziroma so bolj razvite sposobnosti za branje. To so otroci, ki so jih najbrž že zelo zgodaj spodbujali starši, okolica ... Pomembno

V novi knjižnici na Osnovni šoli Prežihovega Voranca na Ravnah so knjige tako pregledno in privlačno razporejene po policah, da kar vabijo k izposoji.

prebiral ali pa na kakršenkoli drug način posredoval.

In kaj se zgodi po letu šolanja?

Mnogi otroci, ki so v predšolskem obdobju imeli veselje do knjig, ne marajo literature. In zakaj ne? Zato, ker ne marajo branja. Odrasli tega velikokrat preprosto ne razumemo. Zakaj se moj otrok tako "muči" ob prebiranju pravljic, zakaj so potrebne prošnje, obljube ali v najslabšem primeru celo grožnja samo za to, da se udobno namesti in prebere pravljico?

V premislek naj vsem tistim staršem, ki ure in ure presedijo s svojim otrokom in knjigo, pa še kljub temu ne gre in ne gre, zapišem pomembno spoznanje.

vlogo odigra tudi otrokova radovednost. Otroka zanimajo dogodki, sprašuje, kako se imenujejo črke, kaj piše tu, kaj tam. Opaža razlike v velikosti, barvi, različnosti črk ... Seveda pa starši ob takem otrokovem zanimanju hitro storijo napako. Otrokov interes namreč hitro preraste v starševske višje interese. Mnogi starši namreč začnejo svoje otroke siliti k branju, čeprav otroci za to še niso zreli. Takega učenja branja se bomo seveda izognili, saj bomo sicer storili več škode kot koristi. Seveda pa bomo na drugi strani z zanimanjem sprejeli vsako otrokovo pobudo in ga v njegovem napredovanju ne bomo ovirali.

ŠOLSKA KNJIŽNICA SPODBUJA OTROKE K BRANJU

Pogovor s knjižničarko Metko Horjak

Otrokom je namreč pri učenju branja treba dati dovolj časa, jih na primeren način navdušiti in poiskati branju primerno vzdušje in prostor.

Šolska knjižnica ima pri tem prav gotovo zelo pomembno vlogo. Šolska zakonodaja določa, da mora imeti vsaka osnovna šola tudi knjižnico.

In kako je urejena knjižnica na Osnovni šoli Prežihovega Voranca na Ravnah na Koroškem?

O tem sem se pogovarjala s knjižničarko Metko Horjak. Gospa Metka je sicer predmetna učiteljica slovenskega in srbohrvaškega jezika, pozneje pa je opravila še izpit za knjižničarko. Zaposlena je že od leta 1976. Sama pravi, da je delo knjižničarja zelo zanimivo, vendar tudi naporno. Takole je stekel najin pogovor.

Knjižničarko
Metko Horjak
vseskozi
obkrožajo
mladi bralci.

“Knjižnica na OŠ Prežihovega Voranca je dobila nove prostore. Kolikšna je njena velikost, kdo je projekt financiral in kdo opremil?”

“**N**ova knjižnica je velika približno 70 m², potem je tu še stari del, ki zavzema 38 m² in v katerem so trenutno še tiste knjige, ki jim moram še premestiti v novi del in čakajo na vpis v računalnik.

Sicer je novo knjižnico financirala občina Ravne - Prevalje, opremila pa Lesnina Ljubljana.”

“Kako je knjižnica urejena in koliko knjig vsebuje?”

“**K**njižnico sestavljajo: priročna knjižnica, čitalniški del, v katerem med drugim potekajo tudi bibliopedagoške ure, izposojevalni del, v katerem lahko najdete knjige za domače branje, za bralno značko in še mnogo drugih zanimivih knjig. Ta del je tudi računalniško opremljen, kar pomeni pomembno pridobitev za šolo in seveda tudi veliko olajšanje pri delu. Potem so tu še knjižne police, namenjene učiteljem, ki naj bi jih v prihodnje premestili v staro knjižnico in tam uredili strokovno knjižnico za učitelje.

Statistični podatki za leto 1997/98 pravijo, da je v knjižnici 22.500 knjig (od tega 4.700 v učiteljski knjižnici), da smo bili naročeni na 27 časopisov ali revij. V lanskem šolskem letu smo dobili tudi 517 novih knjig.”

“Kakšen red oziroma pravila veljajo v knjižnici?”

“**I**zposoja poteka vsak dan, razen četrta, pred in po pouku. V tem času lahko učenci obišečejo

knjižnico, si izposojajo knjige. Kadar gre za izposajo na dom, je čas izposoje omejen na največ mesec. Ob prostih dnevih in med počitnicami je knjižnica zaprta. Sicer pa veljajo splošna in učencem dobro poznana pravila glede vedenja v knjižnici in ravnanja s knjigami.”

“Kaj po vašem mnenju sodi med naloge knjižničarja na šoli?”

“**S**krb knjižničarja je strokovna urejenost knjižnice, izposoja, vključevanje v neposredni šolski proces, bibliopedagoško delo (ure knjižne in

Bodo
radi brali
tudi,
ko odrastejo?

knjižničarske vzgoje), potem je tu še vzgoja za orientacijo v knjižnem prostoru, vzgoja za kakovostno branje, motiviranje, svetovanje. Kot knjižničarka moram sodelovati tako z učenci kot tudi z učitelji in drugimi delavci šole. Seveda pa je potrebno še sodelovanje z različnimi založbami in s knjižnicami.

Vsako leto organiziram tudi delavnico za starše, na kateri skušam staršem predstaviti, kako motivirati otroka za branje."

"Rekli ste, da ste pridobili tudi naziv skrbnik učbeniškega sklada. Kaj to pomeni?"

"Res je, gre za naziv, pridobljen v letošnjem šolskem letu. Učbeniški sklad predstavlja pomoč staršem, ki si lahko izposodijo učbenike za otroke na šoli in zanje plačajo tretjino cene. Kot pomemben podatek lahko povem, da sta se v tem šolskem letu za to obliko izposoje odločili kar dve tretjini staršev naših otrok."

Za vsakega izmed nas ima knjiga svojstven pomen. Takole pa so o knjigi razmišljali učenci 4. b razreda na OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem.

Knjiga mi je kot prijateljica. Iz nje lahko izbrskam vse.

Knjiga mi pomeni sopotnika, ki me uči in razvedri.

Knjiga mi pomeni zadovoljstvo in veselje.

Knjiga mi pomeni učenje, zabavo in zanimivost.

Knjiga mi pomeni znanje, ki bi ga rad osvojil.

"S knjižnico so povezane tudi interesne dejavnosti na šoli. Eno od teh dejavnosti vodite sami. Kaj počnete?"

"Organizirala sem knjižničarski krožek, ki ga letos obiskujejo učenci od 5. do 8. razreda. Vključenih je 10 učencev. Člani si pridobivajo izkušnje in navade za pomoč v knjižnici (razvrstitev knjig po policah, pomoč pri orientaciji, odnos do knjige ...). Skupaj pripravljamo razstave, raziskovalne naloge, sodelujemo pri pogovorih o novih knjigah, sodelujemo tudi s Koroško osrednjo knjižnico dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem."

"Kakšne so vaše želje za prihodnost?"

"Želim si, da bi bila naša knjižnica dobro obiskana, da bi jo obiskovali učenci kot tudi učitelji, da bi bili oboji zadovoljni in bi se v knjižnici čim bolj počutili.

Želim si tudi več sredstev za nabavo novih knjig, kajti le tako bo lahko knjižnica "v koraku s časom".

Pa še na eno zelo pomembno stvar, povezano s knjižnico, bi rada opozorila vse tiste, ki imajo kakršnekoli pristojnosti na tem področju. Gre za raziskovalno delo, ki bi ga morali omogočiti učencem na področju osnovnega šolstva. Menim namreč, da gre za zelo zanimivo obliko pridobivanja znanja, ki bi jo bilo treba spodbuditi."

"Gospa Metka Horjak, za pogovor se vam najlepše zahvaljujem!"

LITERATURA

Kordigel, M.: Bralni razvoj, vrste branja in tipologija bralcev. *Otrok in knjiga*, Maribor, 1990, 29-30, str. 5-42.

Pouk branja z vidika prenove, Strokovno posvetovanje Bralnega društva Slovenije 12. in 13. sept. 1996, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana 1997.

MENJAJ ZNANJE, NE SANJE!

Borza znanja Slovenj Gradec se predstavlja

Bernarda Mori-Rudolf

Morda znate tudi vi kaj takega, kar zanima druge, ali pa bi radi izvedeli kaj novega, nevsakdanjega, pa ne veste, kje? Pokličite Borzo znanja Slovenj Gradec na tel. št. 42-997 in z veseljem vam bomo pomagali. (Op. ur.: Na fotografiji je Bernarda Mori-Rudolf, vodja Borze znanja Slovenj Gradec.)

KAJ JE BORZA ZNANJA?

Ob besedi "borza" vedno pomislimo na kapital. Na korist. Tudi na to, da nekaj iztržiš, pridobiš, se bogatiš. Vse to velja tudi za borzo znanja. Le da je tu kapital - znanje. Korist - da si pridobiš nove veščine, uresničiš svoje stare sanje ali jih s svojim znanjem pomagaš uresničiti nekemu drugemu. Borza znanja je zamenjava kapitala znanja.

Vzemimo, da bi se radi naučili kreativnega pisanja ali pisanja prošenj za delo, kuhanja po sudansko, ali pa vas zanima, kako se redi zajce, igra backgammon ali plete slamnate košare. Ker vsi ljudje vse vedo, zagotovo obstajajo ljudje, ki znajo natanko tisto, kar vas zanima. Toda kje jih najti?

Rešitev ponuja borza znanja, najširša mreža informacij, ki je namenjena povezovanju ljudi, ki se želijo česa naučiti, in tistih, ki jim pri tem lahko pomagajo. Borza znanja je šola brez šole, njen moto je "Menjaj znanje, ne sanje!".

OD KOD IDEJA?

Ideja o informacijskih središčih, ki bi spodbujala neformalno izmenjavo najrazličnejših znanj in informacij med ljudmi in jim pri tem pomagala, se je rodila v sedemdesetih letih. V Chicagu je leta 1971 nastala ustanova "The Learning Exchange", ki je temeljila na načelu "each one teach one". Po njenem zgledu je

Andragoški center Republike Slovenije v letu 1992 razvil projekt Borza znanja kot del projekta Središča za pospeševanje samostojnega učenja, namenjenega povezovanju neformalnih oblik učenja in izobraževanja. Trenutno deluje v Sloveniji pet borz znanja, in sicer v Ljubljani, Mariboru, Novem mestu, Slovenj Gradcu in v Izoli.

KAKO DELUJE BORZA ZNANJA?

Vborzi znanja lahko sodeluje vsak, ki ima neko znanje ali spretnost, vendar ne potrebuje nikakršnih dokazil o formalni usposobljenosti.

V Borzo znanja se lahko včlanite tako, da pokličete po telefonu na številko 42-997 ali se oglasite v prostorih KOR-CIS na Gosposvetski 4 v Slovenj Gradcu vsak ponedeljek, torek in četrtek med 8. in 15. uro, v sredo med 8. in 17. uro ter v petek med 8. in 13. uro.

Poprosili vas bomo za nekaj osnovnih osebnih podatkov, s katerimi bomo previdno ravnali, vi pa nam boste zaupali svoje želje, potrebe ali ideje. Če bodo podatki, po katerih boste povpraševali, na voljo v bazi informacij, vam bomo ime in telefonsko številko člana takoj povedali; če pa med našimi člani še ni ljudi, ki bi lahko zadovoljili vašim potrebam po znanju, se bomo potrudili in jih poskusili najti s pomočjo oglaševanja v medijih. Oglaševanje je anonimno.

KOLIKO JE TREBA PLAČATI ZA STORITEV BORZE ZNANJA?

Posredovanje podatkov o ponudnikih in uporabnikih znanja je brezplačno. O tem, kako se bodo člani borze drug drugemu oddolžili, se dogovarjajo sami. Za kakovost učnih storitev borza znanja ne jamči. Od članov borze pričakujemo le to, da nas seznanijo s tem, kako so bili zadovoljni s ponudnikom oziroma povpraševalcem - zato, da bi bili pri ponovnem stiku z osebo, s katero je kdo imel slabe izkušnje, previdnejši.

Borza znanja tudi ne odloča o tem, kje, kdaj in kako bodo člani izmenjevali znanja in informacije. Način učenja je odvisen od njihovih potreb, želja in možnosti.

KDO SO ČLANI SLOVENJGRAŠKE BORZE ZNANJA?

Da je ustanovitev Borze znanja v Slovenj Gradcu koristna pridobitev za celotno Koroško, je pokazal tudi odziv ljudi, ki so nas poklicali ali obiskali z željo, da bi se nečesa naučili ali pa svoje znanje ponudili drugim. Po letu delovanja šteje Borza znanja 245 članov, ki so posredovali 415 ponudb in povpraševanj. Tu bi želela kot vodja Borze znanja Slovenj Gradec poudariti, da ni bistveno, da lobiramo člane; v Borzi znanja težimo predvsem za tem, da pomagamo ljudem pri pridobivanju in ponujanju najrazličnejših znanj.

Člani Borze znanja so ljudje, ki znanje iščejo ali ponujajo ne le zaradi poklicne ali socialne uveljavitve, temveč tudi ali predvsem zato, da bi se osebno uresničili. Znanje iščejo in ponujajo vse generacije, med njimi je nekoliko več žensk kot moških.

Malo manj kot polovica članov je zaposlenih, pokličejo nas tudi nezaposleni. V veliki meri se na nas obračajo tudi učenci in študentje. Člani Borze znanja so v večini dobro formalno izobraženi. Skoraj polovica je članov s končano visoko šolo, velika sta tudi odstotka ljudi s končano višjo ali srednjo šolo. Sodelujejo ljudje vseh poklicev, največ je gimnazijskih maturantov in ljudi z ekonomsko izobrazbo oziroma izobrazbo s področja strojništva.

Večina članov je dokaj enakomerno razpršena med tri večje koroške občine - Slovenj Gradec, Ravne - Prevalje in Dravograd, dokaj velik je tudi odstotek članov iz velenjske regije.

KAKŠNA ZNANJA ČLANI BORZE ZNANJA IŠČEJO ALI PONUJAJO?

Člani Borze znanja izmenjujejo najrazličnejša znanja. Med učnimi ponudbami je največ jezikovnih in ekonomskih znanj, sledijo znanja s področja matematike in statistike, ročnih del ter osebne rasti. Člani Borze znanja največ povprašujejo po znanju tujih jezikov, ročnih del ter matematike in fizike, sledijo jim umetnost, astrologija in turizem.

Menim, da se ljudje kljub vse bolj bogati ponudbi formalnih oblik izobraževanja na Koroškem odločajo tudi za neformalne oblike učenja predvsem zato, ker je posredovanje določenih znanj po individualnem dogovoru prilagojeno njihovim potrebam in možnostim ter cenovno dostopnejše. Prednost Borze znanja je gotovo tudi ta, da posreduje podatke o najrazličnejših znanjih in informacijah, tudi o takšnih, ki jih ni mogoče pridobiti drugje.

Med najbolj zanimivimi ponudbami naj omenim:

- pomoč pri pisanju kriminalk in drugih napetih romanov,
- seznanitev z osnovami arabskega jezika in s kulturo arabskih dežel,
- pomoč učencem od prvega do osmega razreda OŠ, ki imajo specifične težave pri učenju,
- znanje rejki-ja,
- znanja s področja industrijskega inženiringa.

Za člane Borze znanja še vedno iščemo ljudi, ki bi posredovali:

- kakršnekoli informacije o potovanju z vlakom na Poljsko,
- informacije o gramofonskih ploščah slovenske ljudske in narodno-zabavne glasbe,
- znanja iz psihologije trženja,
- znanje latinščine,
- informacije o potovanju v Peru, Jordanijo in na Šri Lanko,
- znanje klekljanja,
- izkušnje pri izdelavi domačega kisa,
- znanje igranja na harmoniko - frajtonarico.

V Borzi znanja Slovenj Gradec smo že pomagali članom, ki so želeli pridobiti

- večšine in tehnike bruhanja ognja, znanje o poslikavi sveč, o tehniki izdelavi sončne ure, o švedski masaži ter o izdelovanju železniških maket in še in še.

SODELOVANJE Z MEDIJI

Dejavnost borze znanja je bistveno odvisna od sodelovanja z javnimi občili, saj s pomočjo njih ljudi obveščamo, kakšna znanja so na voljo in po kakšnih informacijah, veščinah, spretnostih in znanjih povprašujejo ljudje. **Ponudbe in povpraševanja slovenjgraške Borze znanja je možno trenutno redno spremljati v tedniku Koroški tednik, v mesečnem programu prireditve za Koroško, na kanalu CaTV Slovenj Gradec, vsak četrtek ob 14.45 na Radiu Radlje in vsak torek med 11. in 12. uro na Koroškem radiu Slovenj Gradec.** V Borzi znanja Slovenj Gradec pa bi želeli k sodelovanju pritegniti še preostale koroške medije.

30 LET ORGANIZIRANOSTI DELOVNIH INVALIDOV V MEŽIŠKI DOLINI

Franc Černe

Pripravljalni odbor za ustanovitev **Medobčinskega društva telesnih invalidov Ravne na Koroškem** (MDTI) se je sestal 18. 10. 1968. Iniciativni odbor je bil ustanovljen 13. 11. 1968: predsednik - Franc Leskošek, tajnica - Olga Virant, blagajnik - Marjan Žerdoner.

Delegacija iniciativnega odbora MDTI se je 16. 1. 1969 udeležila ustanovne skupščine Zveze društev telesnih invalidov SR Slovenije.

Na ustanovni skupščini MDTI 30. 3. 1969 je bil postavljen izvršni odbor v sestavi: predsednik - Franc Leskošek, podpredsednik - Franc Černe (pozneje Anton Kamenik), tajnica - Olga Virant (pozneje Lojzka Kolar oz. Pavla Slemenjak), blagajnik - Marjan Žerdoner (pozneje Marica Fišer) in imenovan predsednik nadzornega odbora - Oto Hafner (pozneje Franc Černe).

Ustanovitvi MDTI je prisostvovalo naslednje število delegatov z vodji:

iz občine Dravograd 12 delegatov (Ciril Lovše),

iz občine Radlje ob Dravi 10 delegatov (Katica Bukovnik),

iz občine Ravne na Koroškem 14 delegatov (Olga Virant),

iz občine Slovenj Gradec 6 delegatov (Miroslav Faletov).

Že v naslednjih mesecih so bile ustanovljene podružnice v Dravogradu, v Radljah, na Ravnah in v Slovenj Gradcu ter aktivni zaposleni invalidov v Koroškem gozdnem gospodarstvu Slovenj Gradec, Rudniku Mežica in Železarni Ravne, pozneje tudi za Slovenske železarne.

Najpomembnejše delo v prvih letih je bilo pridobivanje novih članov in širitev organizacije ter ustanavljanje poverjeništev.

Število članov v takratnih podružnicah je bilo naslednje:

MDTI je imel pisarniški prostor v Domu upokojencev Ravne na Koroškem na Partizanski ulici na Ravnah.

Že v letu 1970 je bilo organizirano pravno svetovanje za člane MDTI pri pravniku Rajku Poberžniku v Dravogradu.

Ob mednarodnem dnevu invalidov (MDI) leta 1973 je MDTI na Ravnah organiziral medobčinsko športno tekmovanje invalidov in akademijo.

Prva leta delovanja: organizacijsko prilagajanje in povečevanje članstva

V MDTI je delovala **Podružnica Ravne na Koroškem**, ki je bila ustanovljena 30. 5. 1969. V odboru so bili: predsednica - Irena Krivograd (pozneje Ivan Pepevnik oz. Mirko Angeli), tajnica - Agica Kragelnik (pozneje Jože Knez oz. Demetriž Žunko), blagajnik - Jože Gruden.

Poverjenišтва so v začetku vodili:

v Črni - Franc Mlačnik, v Mežici - Avgust Šteharnik, na Prevaljah - Ivan Pogorevčnik in na Ravnah - Agica Kragelnik.

Iz poverjeništev so nastali krajevni odbori (KO).

Začetek organiziranega letovanja na morju sega v leto 1971; najprej je bilo v Umagu, od leta 1973 pa na Rabu, kjer poteka še danes.

Leta 1974 je bil MDTI reorganiziran: iz podružnic so nastala samostojna **društva invalidov (DI)** v takratnih občinah: DI Dravograd - 12. 10. 1974, DI Radlje - 16. 11. 1974, DI Slovenj Gradec - 23. 11. 1974, DI Ravne na Koroškem - 22. 12. 1974.

Usklajevanje dela teh društev v regiji pa je prevzel koordinacijski odbor (njegovi člani so predsedniki

vseh DI v regiji), ki ga je vodil Franc Leskošek; sedaj se v vodstvu menjavajo predsedniki DI.

Podružnica	Dravograd	Radlje	Ravne	Slovenj Gradec	MDTI
konec leta 1969	22	42	257	33	354
konec leta 1972	69	57	874	82	1.081

Po akademiji v počastitev mednarodnega dneva invalidov 30. 11. 1996 na Muti. V vrsti stojijo z leve proti desni: Jože Freidel - predsednik DI Muta, Ivan Draušbaher - župan občine Muta, Franc Vreš - predsednik DI Dravograd, Lidija Verdnik - voditeljica akademije, Martin Vižintin - predsednik DI Slovenj Gradec, dr. Vladimir Topler - poslanec DZ, Marjan Kroflič - predsednik Zveze, Herman Tomažič - župan občine Radlje ob Dravi, Kristijan Helbl - predsednik DI Radlje ob Dravi; spredaj sedi Franc Černe - predsednik DI Ravne na Koroškem.

Društvo invalidov Ravne na Koroškem se je lani preimenovalo

DRUŠTVO INVALIDOV RAVNE NA KOROŠKEM (DIR) je bilo ustanovljeno 22. 12. 1974. V odboru so bili: predsednica - Terezija Škrubej (od leta 1982 pa Franc Černe), tajnik - Demetriž Žunko (pozneje Marija Šrot, Danica Lončar, Slavka Dragolič, sedaj Urška Gostenčnik), blagajnik - Jože Gruden. Predsednik nadzornega odbora je bil Janko Kokal.

Društvo je še naprej včlanjeno v ZDIS (Zveza društev invalidov Slovenije, od leta 1997 pa Zveza delovnih invalidov Slovenije).

Društvo je imelo 4 krajevne odbore, ki so leta 1985 postali podružnice (Črna, Mežica, Prevalje, Ravne) z več pooblastili. Vsi štirje KO so razvili prapore. Leta 1981 se je DIR pobratil z DI Jesenice. Pisarniški prostor je DIR dobil leta 1978 v zasebni hiši na Partizanski ulici 12; leta 1987 pa v novem Domu Društva upokojencev Ravne na Koroškem, na Ravnah, Ob Suhu 23.

Iz društvene komisije za rekreacijo in šport je bilo leta 1979 ustanovljeno samostojno **Invalidsko**

športno društvo **SAMORASTNIK Ravne** (IŠD Samorastnik); njegov predsednik je Peter Ozmec. Od ustanovitve izvaja program rekreacije in športnih tekmovanj tudi za člane DIR.

Društvo invalidov Ravne na Koroškem se je na skupščini 14. 10. 1997 preimenovalo v **Društvo invalidov Mežiške doline** s sedežem na Ravnah na Koroškem. Obdržalo je vse štiri podružnice, aktivni zaposleni invalidov pa so prenehali delovati.

Sedaj ima DI Mežiške doline 1.613 rednih članov, evidentiranih pa ima še 1.000 simpatizerjev.

V sestavi DI Ravne na Koroškem so torej delovali štirje krajevni odbori.

Ustanavljanje teh **krajevnih odborov v Mežiški dolini** pa so spremljali precejšnji napori.

Društvo invalidov Mežiške doline ima štiri podružnice

V arhivu društva je dokument z datumom 6. 3. 1972, kjer piše, da je bil na prvem sestanku **KO Ravne na Koroškem** izvoljen nov odbor: predsednik - Janko Kokal (od leta 1975 Ivan Hočevar), podpredsednik - Herbert Gigerl (pozneje

Franc Mikl), tajnica - Agica Kragelnik (pozneje Jožica Hočevar), blagajnik - Ivan Lipovšek (pozneje Janez Šnajder). Člani nadzornega odbora so bili: Ivan Lačen, Stanko Pogorevčnik in Kolman Poredoš (pozneje Mirko Angeli).

Leta 1979 je bil razvit prapor KO Ravne na Koroškem.

Iz KO Ravne na Koroškem je leta 1985 nastala **Podružnica Ravne na Koroškem** z odborom: predsednik - Ivan Hočevar, podpredsednik - Franc Mikl (sedaj Ludvik Ošlovnik), tajnica - Jožica Hočevar, blagajnik - Janez Šnajder. V nadzornem odboru je bil Dominik Kašnik.

Ustanovni sestanek **KO Prevalje** je bil 9. 2. 1974, ko so izvolili naslednji odbor: predsednik - Peter Zih (pozneje Kristijan Švab in Simon Šiftar), podpredsednik - Jurij Hafner (pozneje Peter Zih in Kristijan Švab), tajnik - Maks Iskrač (pozneje Lidija Šestir, Inge in Slavko Tomič, Avgust Pačnik, Robert Preglau), blagajnik - Valentin Sonjak (pozneje Maks Iskrač).

Leta 1980 je bil razvit prapor KO Prevalje.

Iz KO Prevalje je leta 1985 nastala **Podružnica Prevalje** z odborom: predsednik - Simon Šiftar (sedaj Danilo Šalej), podpredsednik - Zmago Kovač (sedaj Simon Šiftar), tajnik - Franc Dobnik (sedaj Kristina Smolak), blagajnik - Maks Iskrač (sedaj Zmago Kovač); v nadzornem odboru je bil Ivan Brložnik (pozneje Stanko Robin, sedaj Franc Čuk).

sestavljali Franc Gačnik, Franc Vidmar in Ivan Turk (pozneje Franc Jesih, Feliks Gavez in Agan Veladžič; Bernard Kotnik, Alojz Ramšak; Franc Dorič).

Od leta 1975 pa so odbor sestavljali: predsednik - Franc Dorič (pozneje Franc Jesih in Feliks Gavez), od leta 1979 je podpredsednik - Mirko Kreuh, tajnik - Ivan Pušnik (pozneje Ljudmila Skrube, Stanko Brdник), blagajnik - Vinko Lovrenčič (pozneje Herman Štirn). V nadzorni odbor sta bila izbrana Silvo Libnik in Mirko Kreuh.

Leta 1978 je bil razvit prapor KO Mežica.

Iz KO Mežica je leta 1985 nastala **Podružnica Mežica** z odborom: predsednik - Feliks Gavez (sedaj Vinko Strgar), podpredsednik - Mirko Kreuh (pozneje Vinko Strgar, sedaj Feliks Gavez), tajnik - Stanko Brdник (pozneje Ljudmila Skrube, Stanko Brdник, Amalija Kop, sedaj Irena Kurmanšek), blagajnik - Herman Štirn (pozneje Marija Krebl, sedaj Edvard Plaz); v nadzornem odboru - Mirko Kreuh (pozneje Herman Štirn, sedaj Marija Krebl).

Iniciativni odbor za ustanovitev **KO Črna na Koroškem** je bil postavljen na sestanku 21. 10. 1970 v sestavi: predsednik - Ivan Sojič, tajnik - Gustav Ladinik, blagajnik - Jože Markovič.

Obstaja zapisnik s sestanka 4. 2. 1972, ko je bil izvoljen odbor: predsednik - Ivan Škoflek (pozneje Drago Mavrin, Mirko Kolarič, Drago Mavrin), od leta 1980 je podpredsednik - Mirko Janše (pozneje Drago Mavrin, Mirko Kolarič), tajnik - Ivan Kranjc (pozneje

Invalidska organizacija prireja tudi izlete: julija letos so se udeleženci povzpeli pod vznožje Grossglocknerja.

Ustanovni sestanek **KO Mežica** je bil 3. 10. 1969, ko so izvolili naslednji odbor: Avgust Šteharin in: Jože Konečnik, Franc Ipavic, Anica Hudopisk, Marko Prosen, Apolonija Štruc, Vinko Lovrenčič, Mirko Kreuh, Ivan Štumberger.

Na občnem zboru leta 1972 je bil izvoljen odbor, ki ga je vodil Avgust Šteharin, nadzorni odbor pa so

Terezija Škrubej, Mirko Janše, Avgust Omerza, Duša Brumen), blagajnik - Mihael Vejt (pozneje Ančka Kamnik). V nadzorni odbor je bil izbran Jože Markovič (pozneje Slavko Plesec, Alojz Molari, Ivan Maček, Drago Mavrin, Jože Ramšak).

Leta 1982 je bil razvit prapor KO Črna na Koroškem.

Iz KO Črna na Koroškem je leta 1985 nastala **Podružnica Črna na Koroškem** z odborom: predsednik - Drago Mavrin (pozneje Slavko Plesec, sedaj Antonija Plesec), podpredsednik od leta 1996 Branko Lepičnik, tajnica - Duša Brumen (sedaj Dubravka Plesec), blagajnik - Ančka Kamnik (sedaj Terezija Kranjc). Nadzorni odbor je bil v sestavi - Rajko Modrej, Jože Dobnik, Niko Brumen (sedaj Anton Slemenšek).

RAZNE INFORMACIJE ZA ČLANE - INVALIDE

INVALIDSKI ZNAK - PARKIRNO KARTO izda upravna enota. Po Zakonu o varnosti v cestnem prometu (UL RS št. 30/98) so upravičenci do "znaka" invalidi z najmanj 80-odstotno telesno okvaro organizma, zaradi katere jim je oteženo gibanje, če sami vozijo vozilo in tudi če sami ne vozijo, temveč jih z vozilom vozijo drugi (starši, rejniki, skrbniki, zakonci itd.). S tem znakom označeno vozilo smejo parkirati tudi na krajih, kjer to sicer ni dovoljeno, vendar vozilo ne sme ovirati drugih udeležencev v prometu.

DO OPROSTITVE PLAČILA RTV-NAROČNINE so upravičeni tisti invalidi, ki jim je priznana 100-odstotna telesna okvara, in tisti, ki jim je priznana manj kot 100-odstotna telesna okvara, in sicer pod pogojem, da prejema dodatek za pomoč in postrežbo. Vlogo in kopijo odločbe o priznanju omenjene pravice pošljite na naslov: RTV Slovenija, Služba za RTV-naročnino, Dalmatinova 8, p. p. 590, 1001 Ljubljana.

DODATEK ZA POMOČ IN POSTREŽBO pripada uživalcem starostne, invalidske in družinske pokojnine, ki jim je za življenje neizogibno potrebna stalna pomoč pri opravljanju vseh osnovnih življenjskih potreb. Če pa gre za pomoč pri opravljanju večine življenjskih potreb, imajo pravico do polovičnega dodatka. O dodatku odloča Invalidska komisija pri ZPIZ na predlog osebnega zdravnika.

DO OPROSTITVE PLAČILA TURISTIČNE TAKSE so po UL RS št. 18/91 upravičeni člani invalidskih organizacij in druge invalidne osebe, ki svojo invalidnost lahko utemeljijo z ustreznim dokumentom, in osebe z zdravniško napotnico v naravnih zdraviliščih. Na to opozorite na recepciji takoj ob prihodu. Enako velja tudi za Republiko Hrvaško.

POPUST ZA INVALIDE - ČLANE AVTO-MOTO SLOVENIJE v višini 40 odstotkov je nuden invalidom, če je njihova invalidnost ocenjena z najmanj 80 odstotki. Popust utemeljite z ustreznim dokumentom.

PROGRAM DELA DRUŠTVA INVALIDOV V LETU 1999

(pomembnejše akcije)

- Sodelovanje z občinskimi upravami in upravnimi službami na področju skrbi za invalide in njihove potrebe.
- Spremljanje sprememb zakonodaje o varstvu in o pravicah invalidov ter seznanjanje članov o njih.
- Pravno svetovanje članom.
- Skrb za odpravljanje arhitekturnih ovir.
- Informiranje javnosti o delu društva.
- Preventivna zdraviliška rekreacija za čim več članov zaradi ohranjanja zdravja.
- Društvena rekreacijsko-družabna srečanja.
- Športno-rekreacijska tekmovanja članov.
- Občni zbori članov po podružnicah in skupščina društva.
- Pedagoška akcija po šolah v počastitev mednarodnega dneva invalidov (3. december).
- Počastitev jubileja društva.
- Regijska proslava ob mednarodnem dnevu invalidov.
- Obisk oskrbovancev v Koroškem domu starostnikov v Črnečah ob koncu leta.
- Obisk bolnih članov (težkih invalidov) na domu ob koncu leta.
- Enkratna socialna pomoč najpotrebnejšim članom.
- Ažuriranje podatkov o članih.

Invalidi iz podružnice Črna na pikniku pri koči na Smrekovcu 10. 8. 1985.

OPROSTITEV PLAČILA CESTNE TAKSE PRI REGISTRACIJI MOTORNIH VOZIL lahko uveljavljajo vojaški in civilni invalidi vojne ter delovni invalidi, ki imajo najmanj 80-odstotno telesno okvaro na spodnjih okončinah. **Zavarovalnice** pa priznavajo pri različnih zavarovanjih vozil 10-odstotni popust. Potrebujemo le ustrezno dokazilo o invalidnosti.

PRAVNO SVETOVANJE - nasvete s področja invalidskega varstva za člane društva nudi v Društvu invalidov "Drava" Radlje ob Dravi svetovalec Silvo Lasnik vsako sredo od 10. do 12. ure (tel. 0602 71 055).

OHRANJEVANJE ZDRAVJA omogočajo članom društva naslednje zmogljivosti, ki jih ima ZDIS:

- v hišicah v kampu Terme Čatež,
- v apartmaju Kosirnik v Bukošku (pri Brežicah),
- v apartmajih v Simonovem zalivu Izola,
- v Termah Ptuj,
- v apartmajih v Rogaški Slatini,
- v Domu zdravja v Radencih.

Po pogodbi z ZDIS je možno še zdraviliško zdravljenje:

- v Šmarjeških Toplicah,
- v Termah Topolšica.

Informacije dajejo predsedniki in tajniki podružnic ter pisarna društva. Prijave bodo zbirali v januarju in februarju.

LETOVANJE NA RABU v poletnih mesecih organizira komisija za izletništvo in letovanje po posebnem programu.

ČLANARINA za leto 1999 je 500 tolarjev.

URADNE URE V PISARNI DRUŠTVA na Ravnah v Domu Društva upokojencev Ravne na Koroškem, Ob Suhi 23:

ponedeljek od 10. do 12. ure,
sreda od 10. do 12. in od 16. do 18. ure,
petek od 10. do 12. ure.

TELEFONSKE ŠTEVILKE

v društveni pisarni tel./faks	22 218
predsednik - Franc Černe	22 802
tajnica - Urška Gostenčnik	23 080
blagajnik - Jože Gruden	21 595
v podružnicah:	
Ravne - Ivan Hočvar	21 502
Prevalje - Danilo Šalej	31 242
Mežica - Vinko Strgar	37 082
Črna - Antonija Plesec	38 184.

* * * * *

**SREČNO IN ZDRAVO
LETO 1999 VAM ŽELI**

**DRUŠTVO INVALIDOV
MEŽIŠKE DOLINE**

SREČANJE S PRETEKLOSTJO

Ob razstavi Leše v času premogovnika

Rudi Mlinar

(Besedilo in fotografiji)

Le nekaj več kot šestdeset let je minilo, odkar je zadnji leški knap, ves umazan od ilovice, poslednjič zlezel iz enega od mnogih rogov leškega premogovnika. Od takrat je rudnik propadal, nekaj let so delali le še rudarji v rudarski zajednici, pa še ti so leto ali dve pred začetkom druge svetovne vojne obupali in zmetali svoje krampe, lopate in drugo orodje na podstrešja, v kleti in drvarnice.

Ob letošnjem krajevnem prazniku (*praznovanje je potekalo 11. julija 1998*) je kulturno društvo pripravilo razstavo, ki smo ji dali naslov **Leše v času rudnika**. V večnamenskem prostoru podružnične šole na Lešah so obiskovalci (*bilo jih je okoli dvesto*) lahko videli v dveh dneh, ko je bila razstava odprta, vse tisto, kar je še ostalo iz obdobja razcveta rudarskih Leš: rudarske svetilke, predmete, potrebne pri delu v rovu, staro pohištvo, jedi, ki so bile na mizi rudarja,

Obiskovalci so si z zanimanjem ogledovali razstavljeno gradivo iz rudarske preteklosti Leš.

Podoba rudarskih Leš se je takrat začela bliskovito spreminjati, še zlasti pa po drugi svetovni vojni. Izginjale so male rudarske hiše, rovi so se podsuli, oboke so rušili ljudje in iz njihovih ostankov zidali hiše. S podstrešij, iz kleti in drvarnic pa so prav tako začeli izginjati vsi predmeti, ki so jih prej Lešanarji uporabljali pri delu v rudniku in doma pri vsakdanjih opravilih. Sprva so jih ljudje metali na smetišča ali v ogenj; po načelu, da je treba vse staro pač zamenjati z novim. Pozneje so prišli zbiralci z druge strani meje in za majhen denar pokupili mnogo izvirnih predmetov, ki danes krasijo zasebno zbirko prenekaterega petičnega tujca.

Šele v zadnjem obdobju se je v naših glavah nekaj premaknilo ... Pred našimi očmi so izginile rudarske Leše, izginilo je vse tisto, na kar smo začeli biti ponosni in kar bi lahko bila tudi duša kraja. Pravzaprav - skoraj izginilo.

Le nekaj posameznikov je še na Lešah, ki so zaradi različnih razlogov ohranili nekaj starih predmetov. Njim gre zahvala, da danes lahko pokažemo tistim, ki jih naša preteklost zanima, delček ohranjene zgodovine, vezane na tukajšnji premogovnik.

obleke, dokumente, stare slike in fotografije današnjih Leš, ki še vsaj malce govore tudi o preteklosti.

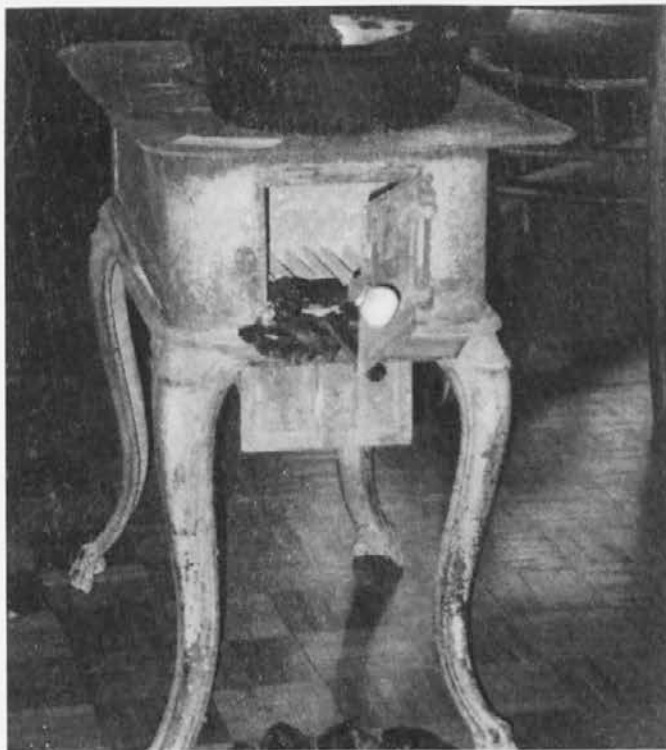
Predmete so iz svojih zbirk prispevali: Berta Pavlinec, Zvonko Topler, Beno Mandl in še nekaj posameznikov. Omenjeni so bili tudi jedro odbora za pripravo razstave, skupaj s predsednico kulturnega društva **Hedviko Gorenšek** in z **avtorjem tega zapisa**.

Četudi se vsi še kako zavedamo, da je več kakor devetdeset odstotkov predmetov iz obdobja premogovnika tako ali drugače izginilo, smo z razstavo vendarle uspeli predstaviti stvarno podobo tedanjih rudarskih Leš. Vsak razstavljeni predmet ima svojo zgodovino, svojo zgodbo, ki so jo avtorji razstave, *saj so prevzeli tudi vodstvo po njej*, radi povedali vsakemu obiskovalcu, če je le pokazal zanimanje zanjo. Prav ta neposredni stik med obiskovalci in zbiratelji je dal vsej akciji še posebno pristnost. Kot gost je na razstavi z nekaj kosi obnovljenega pohištva sodeloval tudi uveljavljeni **restavrator Franc Šopar** s Prevalj. Pa še na našega mojstra **Adolfa Petra** ne smem pozabiti, saj je izdelal miniaturne rudarske **tregline** (nekakšna nosila, podobna veliki smetišnici z ročaji, za prenašanje

FOTOGRAFIJA Z RAZSTAVE: Člani leškega kulturnega društva Svoboda so v 30. letih tega stoletja uprizarjali igro Prisega opolnoči.

Od leve proti desni: Viktor Krebl, Mara Komar, Fric Kuči, Erna Čegovnik (por. Juvan), Kristi Komar, Majda Šrot (por. Bonho), neznan, Berta Dretnik (por. Pavlinec) in Jože Komar.

Na takšnem gašperčku so se kuhali skromni obroki za knape in njihove družine.

premoga v rovih - od odkopa do vozička) z nekaj koščki pravega leškega premoga, s katerimi smo se na simboličen način zahvalili vsem, ki so kakorkoli pomagali, da je razstava tako lepo uspela.

Odziv obiskovalcev je bil zelo dober, zato smo bili v društvu zadovoljni. Vendar pa med podpisniki v knjigi vtisov zaman iščemo imena vabljenih predstavnikov različnih institucij. Ti bi lahko dali razstavi še večjo težo, in sicer s kakšno strokovno pripombo ali z dobronamernim mnenjem. Žal so Leše, četudi imajo bogato zgodovino, premajhne in nepomembe ter kot vsa dosedanja leta tudi zdaj prepuščene sebi in svojim ljudem. Pa saj je vedno bilo tako in ni treba, da bi zaradi tega izgubljali besede. Vendar je kar nekaj naključnih obiskovalcev izrazilo mnenje, da bi si ta razstava za kakšen dan zaslužila mesto tudi v prostorih Koroškega muzeja na Ravnah ali v novem rudarskem muzeju v Rudniku Mežica. V Evropi znajo te stvari drugače promovirati v javnosti . . .

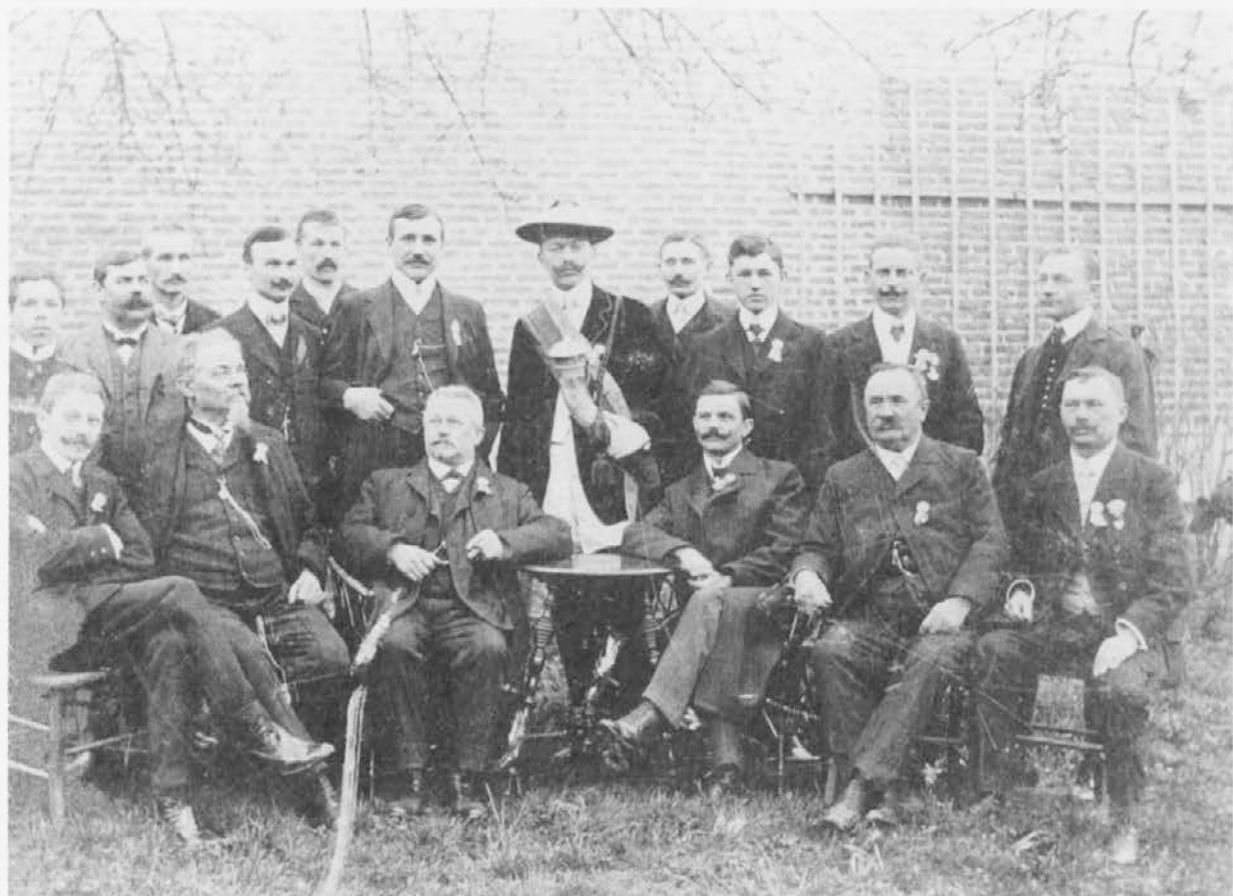
UTRINKI IZ PRETEKLOSTI

Pevsko društvo Guštanj iz leta 1912

Ervin Wlodyga

Pevsko društvo Guštanj je bilo precej aktivno pred prvo svetovno vojno. Pevci so se tudi večkrat slikali, kar je bila zasluga ljubiteljskega fotografa in uradnika v ravenski tovarni Mihaela Korata.

Ugotoviti priimke in imena teh pevcev je bila kar precej težavna naloga. Kljub temu sem razvozljaj (razen treh) vse njihove priimke in imena. S slike je mogoče ugotoviti, da so bili pevci iz različnih slojev, in sicer: sedem uradnikov podjetja, mojster in dva delavca tovarne, direktor na gozdni upravi in vrtnar v grofovi vrtnariji, nadučitelj, krojaški mojster, za tri pevce pa poklica nisem mogel ugotoviti. Pevovodja je bil uniformirani Josip Korat. Ali je bil njegov rog simbol društva, mi ni znano.

Sedijo od leve: Hugo Lipovic, Leopold Widman, Ferdinand Pečnik, Franc Aschenbrenner, Jurij Šafer, Mihael Korat.

Stojijo: Leopold Taibel (Tajber), Maks Leš, Florjan Kučer, neznan, neznan, neznan, Josip Korat, Valentin Jevšnikar, Maks Husar-Savodnik, Ervin-Herman Wlodyga, Gustav Hrubeš.

HUGO LIPOVIC Rojen je bil 22. 12. 1884 v Celovcu. V uradniško službo pri podjetju je vstopil kot 18-letni mladenič 22. 11. 1902. (Več podatkov o njem nisem našel.)

LEOPOLD WIDMAN Rodil se je 2. 4. 1847 v Mežici. Umrl je 11. 5. 1933 v Guštanju, pokopan pa je pri sv. Antonu.

Bil je zelo dober ključavničarski mojster v tovarni. Spominjam se, da je izdelal posebno blagajno v obliki hiše, ki se je dala odpreti s posebnim znakom. (Za tiste čase kar zanimiva pogruntavščina!)

FERDINAND PEČNIK Rojen je bil 16. 10. 1862 v Podgorju v Rožu, v okraju Beljak. Poročen je bil z Ido (roj. 16. 9. 1867, umrla 22. 10. 1942 v Guštanju, pokopana pri sv. Antonu). Imela sta dve hčerki, in sicer: Ido (roj. 3. 11. 1890, umrla 2. 9. 1966 na Ravnah, pokopana na pokopališču Barbara) ter Olgo (roj. 25. 4. 1892, umrla 22. 6. 1964 na Ravnah, pokopana pri sv. Antonu). Obe sta bili učiteljici na tukajšnji osnovni šoli.

Ferdinand Pečnik je bil nadučitelj od leta 1905 (Avstrija), poučeval pa je v stari šoli pri cerkvi sv. Egidija v Guštanju, in sicer do zgraditve nove šole v kraju leta 1910. Kot nadučitelj se je upokojil (takrat že v Jugoslaviji) leta 1925. Umrl je 21. 11. 1938, pokopan pa je pri sv. Antonu.

FRANC ASCHENBRENNER Rodil se je 22. 12. 1878 kot sin Jožefa in Marije (roj. Schudermann) v St. Magdalen pri Beljaku. Poročen je bil s Heleno Dobrovnik, hčerko občinskega tajnika tolstovrške občine. Imela sta tri sinove in eno hčerko: Heinza, Franca, Rudolfa in Marto.

Franc Aschenbrenner je bil zaposlen kot uradnik v tukajšnji tovarni. Bil je vodja knjigovodstva in prodajnega oddelka pa tudi prokurist podjetja. Umrl je 13. 8. 1942 v Guštanju, pokopali so ga pri sv. Antonu, leta 1975 pa prekopali v Celovec.

JURIJ ŠAFER Rodil se je 13. 4. 1851 v Libeličah. Po poklicu je bil krojaški mojster. Od leta 1907 do 1919 je bil poveljnik v guštanjanskem gasilskem društvu, od leta 1919 do 1927 pa poveljnik in načelnik društva. Leta 1924 je prejel odlikovanje z zlato svetinjo za civilne zasluge. Bil pa je tudi častni ter prvi predsednik in načelnik Korotanske gasilske župe. Prejel je tudi diplomu častnega člana župnega predsedstva. Umrl je 31. 8. 1929 v Guštanju; z vsemi gasilskimi častmi so ga pokopali pri sv. Antonu.

MIHAEL KORAT Njegova življenjska pot se je začela 17. 9. 1870 v Guštanju. Bil je uradnik meznega oddelka v tovarni. Uveljavil pa se je tudi kot ljubiteljski fotograf. Gre mu zahvala, da so takrat nastale različne fotografije; med drugimi tudi objavljena slika. Po pripovedovanju moje matere je tudi mene kot otroka večkrat slikal. Vedno je zahteval,

naj gledam v majhno okence njegove velike črne skrinje - češ, da bo iz njega priletela ptička. Ker je seveda ni bilo, sem bil kar malo razočaran.

Mihael Korat je bil prvič oženjen s Katarino Strumitzer. Poročila sta se 1. 7. 1901. (Njegova prva žena je bila rojena v Landorfu 24. 1. 1870. Podatkov o njeni smrti nisem našel.) V drugo se je poročil z Alojzijo Marzel iz Guštanj. Po koncu prve svetovne vojne sta se preselila v Celovec, kjer sta umrla in tam sta tudi pokopana. V tem zakonu sta se rodila sin Herman in hčerka Alojzija.

LEOPOLD TAIBEL (TAJBER) O njem nisem našel nobenih podatkov.

MAKS LEŠ Rodil se je leta 1867. Bil je vrtnar v grofovi vrtnariji na Ravnah. (Njegov oče je bil Leopold Leš, nadvrtnar v grofovi vrtnariji. Rojen je bil leta 1829, umrl pa je 1910. Pokopan je pri sv. Antonu. Maksov sin Oto živi na Ravnah.)

Maks Leš je bil leta 1925 odlikovan s srebrno kolajno za civilne zasluge. Umrl je leta 1940, pokopali so ga pri sv. Antonu, leta 1976 pa prekopali na pokopališče Barbara.

FLORJAN KUČER Rodil se je 5. 7. 1868 v Guštanju. Zaposlen je bil kot delavec v tukajšnji tovarni. Bil je tudi prizadeven gasilec (prvi Steiger - kletalec). Leta 1925 je bil odlikovan s srebrno kolajno za civilne zasluge.

Po naravi je bil velik šaljivec. Vedno si je kaj posebnega izmislil. Po pripovedovanju moje matere se je po neki zabavi ob odprtem oknu doma nekega gasilca zadril: "Ungeheuer." (Grozen.) Iz notranjosti se je zaslihal ves preplašeni in zaspani glas: "Wo ist Feuer?" (Kje je ogenj?) Zunaj pa so šaljivci planili v smeh, saj ognja ni bilo.

4., 5. in 6. oseba so neznane.

JOSIP KORAT (v posebni obleki in z rogom). Rodil se je 15. 3. 1885. Bil je delavec v tovarni. (Drugih podatkov o njem nisem našel.) Na nastopih pevskega društva je nosil posebno obleko in velik rog. Kaj je ta predstavljal, pa ne vem.

VALENTIN JEVŠNIKAR Rodil se je 30. 12. 1882 v Guštanju kot sin Valentina in Lucije Jevšnikar. Poročil se je s Pavlino, roj. Pistotnik 21. 12. 1890 v Guštanju. V zakonu sta se rodila dva sinova. Viljem se je rodil 22. 12. 1912 v Guštanju, umrl je 1. 11. 1991 v Kamnici, pokopali pa so ga v Rušah, kjer je bil dolga leta župnik. Sin Leo se je rodil 17. 6. 1930 v Guštanju; z Vido se je v Ljubljani poročil 9. 11. 1957. Hčerka Pavla se je rodila 17. 12. 1924, umrla pa 12. 10. 1966. Žena Pavla je umrla 14. 12. 1976, pokopana je na pokopališču Barbara.

Valentin Jevšnikar je vstopil v službo 19. 12. 1898. Komaj 16-letni mladenič se je zaposlil v tukajšnji tovarni. Dodelili so ga v laboratorij, kjer se je učil laboratorijskih veščin od znanega direktorja Marischlerja. V fiziki in kemiji se je izpopolnjeval sam, zato je lahko opravljal laboratorijska dela. Obdelal je trgalne in kemične probe (vzorci), ki so mu jih dostavljali iz martinovke. Veliko pa se je naučil od poznejšega obratovodje in direktorja inž. Ernsta Göryja. Uradnik je postal 1. 1. 1921. Upokojil se je kot vodja laboratorija. Delal je 36 let - do 1. 1. 1934.

Bil je dober pevec in velik ljubitelj slikanja. Spominjam se, da je za tukajšnje gledališče naslikal vse kulise.

Umril je 30. 5. 1971, star 89 let. Pokopan je na pokopališču Barbara.

MAKS HUSAR-SAVODNIK

Rodil se je 19. 4. 1893 v Guštanju kot sin Maksa Husarja (roj. 17. 7. 1851). Po poklicu je bil uradnik v tovarni, in sicer vodja mezdnege oddelka med obema vojnoma. Bil je tudi hišni posestnik v Guštanju. Med drugo svetovno vojno je nadomeščal guštanjkega župana Karla Osiandra (medtem ko je bil ta pri vojakihi). Maks Husar-Savodnik je 8. maja 1945 predal občinske ključke partizanu Antonu Vušniku, ki je še isti večer občinske posle predal novemu županu Luki Juhu.

Na večer predaje občinskih ključev so Husarja jugoslovanske oblasti odpeljale; domov se ni več vrnil. Kraj in čas njegove smrti nista znana. Za mrtvega so ga svojci uradno proglasili 1. junija 1950. leta.

ERVIN-HERMAN WLODYGA

Rodil se je 27. 4. 1882 v češkem Třincu kot sin Ignaca-Andreja in Agnes, roj. Konczakowsky. Njegov oče se je rodil 30. 1. 1834 v Kenty - Šlezija (Avstrija), umrl pa 31. 5. 1912 v Třyncu (sedaj Češka), mati Agnes pa je bila rojena 13. 1. 1838 v Bohuminu (sedaj Češka), umrla pa 28. 1. 1907 v Třyncu.

Ervin Wlodyga se je poročil z 22-letno Jožefo Puh (roj. 6. 3. 1890 v Guštanju) - hčerko Jurija in Antonije-Neže, roj. Zakotnik. Poroka je bila 15. 9. 1912 v Guštanju.

Moj oče je bil uradnik in šef mezdnege oddelka v ravenski tovarni - do odhoda v Celovec leta 1922. Zelo dobro je igral na gosli in pogosto nastopal na porokah. V Celovcu je bil zaposlen pri firmi Jeglitsch do prerane smrti. Umril je v starosti komaj 41 let, in sicer 6. 2. 1923 v Celovcu, kjer je tudi pokopan.

GUSTAV HRUBEŠ

Rodil se je 25. 2. 1884. Zaposlen je bil od leta 1922 - kot direktor pri gozdni upravi grofa Duglasa Thurna, po poklicu je bil namreč gozdar.

Sedež gozdne uprave je bil v gradu na Ravnah. Do leta 1922 je družina grofov Thurn v glavnem stanovala na svojem gradu v Pliberku, kjer je bil tudi sedež gozdne uprave. Po letu 1919, ko je nastala jugoslovanska državna meja, so bila posestva Thurnov na območju Raven, Mežice, Slovenj Gradca, Prevalj in Radovljice ločena od gozdne uprave v Pliberku.

Zaradi tega je bilo tudi oteženo redno poslovanje. Zato je bila leta 1922 za te posesti osnovana gozdna uprava grofov Thurn na Ravnah. Tudi družina grofa Thurna se je za stalno preselila v ravenski grad.

Na gozdni upravi na Ravnah je bil imenovan za direktorja gozdar Gustav Hrubeš, ki pa med sodelavci ni bil priljubljen. Poročen je bil z Angelo (roj. 22. 3. 1881, umrla 23. 5. 1931 v Guštanju; leta 1976 so jo s pokopališča pri sv. Antonu prekopali na pokopališče v Riedu v Zgornji Avstriji). Imela sta hčerko Angelo, por. Sincinger, ki je po poroki živela v Riedu in tam tudi umrla.

Gustav Hrubeš je umrl 18. 10. 1935 v Gradcu, kjer je bil tudi pokopan, pozneje pa so ga prekopali v Ried.

ZAHVALA

Na koncu predstavitve guštanjkehi pevcev iz leta 1912 se za pomoč pri iskanju raznih osebnih podatkov najlepše zahvaljujem **Marijanu Gerdeju** iz Pokrajinskega arhiva Maribor - Enota za Koroško na Ravnah ter **Danici Polanšek** z Matičnega urada na Ravnah, saj sta mi bila v veliko pomoč. Hvala tudi **Franciju Kamniku** za dragocene podatke o vodji laboratorija Valentinu Jevšnikarju.

VIRI PODATKOV

Ervin Wlodyga: 100 let prostovoljnega gasilskega društva na Ravnah na Koroškem 1878-1978 (almanah in Koroški fužinar): o članih gasilskega društva Juriju Šaferju, Florjanu Kučerju.

Ervin Wlodyga: Naša pokopališča (Koroški fužinar, 25. 8. 1976, str. 37-47): razni podatki o umrlih.

Marijan Gerdej, Pokrajinski arhiv na Ravnah: razni osebni podatki uslužbencev in delavcev Jeklarne na Ravnah.

Danica Polanšek, Matični urad Ravne: osebni podatki Ferdinanda Pečnika.

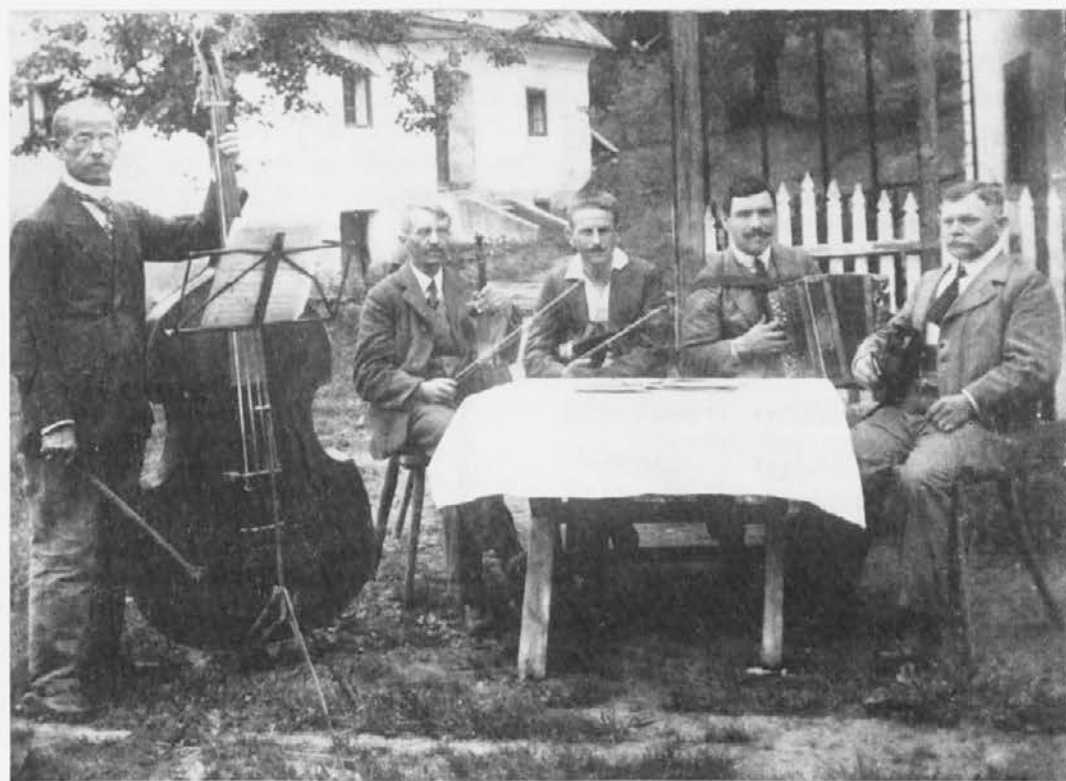
Ervin Wlodyga: 80 let guštanjkehi župani in predsedniki občine 1909-1989 (Koroški fužinar, 1990): podatki o Maksu Husarju.

Franc Kamnik: razni podatki o Valentinu Jevšnikarju.

Včasih ni bilo poroke brez Guštanjskega godalnega kvinteta

Ervin Wlodyga

Sestavljali so ga: **Florjan Viternik** (bas), njegov sin **Štefan Viternik** (gosli), moj oče **Ervin Wlodyga st.** (gosli), **Franc Kefer** (harmonika) in **Vincenc Stopar** (gosli). Muzikantje so skupaj igrali v letih 1919 do 1922 (tistega leta se je v Celovec odselil E. H. Wlodyga), za zabavo pa so v glavnem skrbeli na porokah, in sicer v bližnji in daljni okolici Guštanja.

Od leve proti desni: Florjan Viternik, Ervin-Herman Wlodyga, Štefan Viternik, Franc Kefer in Vincenc Stopar.
(Slikano pri Viternikovich na Stražišču 3, kjer so muzikantje vadili za nastope.)

FLORJAN VITERNIK

Bil je kmet in godbenik; vodil je ta kvintet.

Rodil se je 2. 5. 1862 v Borovljah pri Pliberku. Pri hiši se je reklo "Kosma". Že kot sedemletni otrok je igral na porokah.

Prvič se je poročil z Antonijo Kresnik. V tem zakonu je imel devet otrok, vendar sta dva kmalu umrla. Vsi, torej oče in sedem sinov, so bili ljubiteljski godbeniki.

Iz gasilske kronike Guštanj je razvidno, da je Florjan igral pri tamkajšnji gasilski godbi že leta

1905. Ta godba se je takrat naučila igrati štiri koračnice, ki so jih glasbeniki na "lepo nedeljo" (1. 9. 1905) na paradi gasilcev kar naprej ponavljali.

Po smrti prve žene se je Florjan poročil s 34 let mlajšo Heleno Šapek (rojena 1896. leta, umrla leta 1970).

Od sinov naj omenim Ludvika, župnika v Javorju, ki je igral in komponiral; Antona, ki je bil poklicni godbenik pri vojaški godbi v Ljubljani; in Maksa, ki je bil leta 1933 na predlog ravnatelja jeklarne Davida Lorberaua izvoljen za predsednika guštanjske godbe na pihala, pozneje pa za njenega častnega predsednika.

Florjan Viternik je umrl 12. 2. 1945 na Stražišču 3 v starosti 83 let.

ŠTEFAN VITERNIK

Bil je Florjanov sin. Rodil se je 18. 12. 1889 na Stražišču. Bil je godbenik. Umrl je na Selovcu pri "Tresku" 7. 4. 1939, star 50 let.

ERVIN-HERMAN WLODYGA

Rojen je bil 7. 4. 1882 v Trincu (sedaj Češka). Po poklicu je bil uradnik v ravenski tovarni. 15. 9. 1912 se je poročil s hčerko tovarniškega delavca Jurija Puha, Jožefo Puh, roj. 6. 3. 1890 v Guštanju. Ženin je bil tedaj star 30 let, nevesta pa 22 let. V zakonu sta imela sinova Ervina in Evalda ter hčerko, ki pa je pri porodu umrla. Ervin Wlodyga je umrl 6. 2. 1923 v Celovcu, kjer je tudi pokopan. Jožefa Wlodyga je umrla 6. 10. 1979 v bolnišnici v Slovenj Gradcu. Pokopana je na pokopališču Barbara.

Po pripovedovanju moje matere je oče na božični večer na goslih spremljal Pavlo Večko, ki je na koru pela razne božične pesmi.

FRANC KEFER

Rodil se je 5. 11. 1887 v Dravogradu. Po poklicu je bil mesar in vodja jeklarniške klavnice ter mesnice v Guštanju.

Že leta 1923 se je kot godbenik priključil tukajšnji godbi na pihala, ki jo je tedaj vodil kmet Maks Rogačnik, p. d. Štuk, od 10. 11. 1925 pa tovarniški sedlar Alojz Kostwein.

Poročen je bil z Marijo Stopar, roj. 4. 6. 1890 v Guštanju. Imela sta tri sinove in hčerko. 18. 5. 1945 so ga odpeljali predstavniki jugoslovanske oblasti; za njim se je potem izgubila vsaka sled. Svojeci so ga 4. 6. 1965 dali proglašiti za mrtvega.

VINCENC STOPAR

Bil je tovarniški delavec, roj. 24. 3. 1881 v Mežici. Poročen je bil z Marijo Muh. V zakonu sta imela hčerko Marijo.

Tudi Vincenc Stopar se je že leta 1905 priključil guštanjski godbi na pihala.

Umrl je 28. 1. 1950 v Guštanju, pokopan pa je na pokopališču pri sv. Antonu.

VIRI PODATKOV:

■ 70 let godbe ravenskih železarjev, Ravne na Koroškem, 1972.

■ Ada Simon: podatki o njenem očetu Maksu in o družini Viternik.

■ Boža Belaj, Matični urad Ravne na Koroškem: podatki o datumih rojstva in smrti godbenikov.

Za sodelovanje pri pripravi tega članka se **Adi Simon in Boži Belaj** najlepše zahvaljujem.

V MEŽICI STA BILA NEKDAJ DVA ŠUMCA

Štefan Lednik

Prva mala, zatišna kmetiška Mežica se je z osnovanjem fužin po letu 1776 začela razvijati v razgibano obrtniško in malo pozneje, s postavitvijo rudarskih in topilniških naprav na Bregu in na Poleni, tudi v industrijsko naselje. K živahnemu utripu tedanje Mežice pa je prispeval še manjši premogovnik na Stržovem, ki je obratoval od leta 1802 do 1885. Skratka, potok Šumc je za Mežico v njeni zgodnji industrijski dobi na prelomu iz 18. v 19. stoletje pomenil osnovo za nadaljnji razvoj.

Naj ponovno naštejemo (V knjigi *Mežica 1994 - o podobi in preteklosti kraja* ob njegovi 840-letnici sem opisal tudi nekdanje mežiške fužine in druge vodne pogone na potoku Šumc.) vse pogone in obrate na Šumcu, in sicer glede na stanje pred prvo svetovno vojno, ko so skoraj vsi še obratovali. Na razmeroma kratkem toku (nekaj več kot 2 km) od izvira pod Gorno do izliva v Mežo so si sledili:

- Mlačnikov, nekdanj Sevtičev mlin (še obratuje),
- Plodrov, danes Krivčev mlin (obnovljen, še obratuje),
- Ručnikova žaga (opuščena pred 2. svetovno vojno),
- Ručnikov mlin (podrt okoli leta 1975),
- Encijev mlin (opuščen po 2. svetovni vojni),
- Encijeva kovačnica (opuščena še pred letom 1930),
- pogon za Henrikov jašek premogovnika,
- pogon za premogovniško pralnico na Mrvovem,
- fužina pri Melku (opuščena leta 1916),
- Stržovi mlin (opuščen po 2. svetovni vojni, podrt okoli leta 1985),
- Stržova žaga (po letu 1945 opuščena, nato preurejena v stanovanje),
- Logarjeva fužina (opuščena leta 1916),
- Čorejeva fužina (opuščena leta 1916),
- Abnarjeva fužina (opuščena leta 1916),
- Žagmojstrova žaga in mlin (Mlin so opustili okoli leta 1918, tedaj je bila zgrajena mala elektrarna. Žago so podrti leta 1994.),
- Kivova fužina, pozneje kovačnica Pungartnik (zgradba brez kovaških naprav še stoji),
- Stoparjev mlin (opuščen po letu 1945, podrt okoli leta 1960),
- Stoparjeva kovačnica (opuščena po letu 1945, podrt pa leta 1961),

- Törčev mlin, po letu 1909 moderniziran Guttenbergerjev mlin in elektrarna (elektrarna opuščena leta 1948, mlin leta 1954),

- fužina "pokrca" (opuščena leta 1916, zadnji del zgradbe podrt leta 1963),

- stope za drobljenje lubja pred izlivom Šumca v Mežo (opuščene že pred koncem 19. stoletja).

Vodno silo potoka Šumca so precej izkoriščali tudi že pred fužinarsko dobo. Po podatkih Terezijanske davčne rektifikacije (nekakšen prvi katastrski popis zemljišč in dajatev), ki je bila za urad Mežica izdelana od 6. aprila do 26. junija 1750, so na takratni glavni strugi Šumca obratovali naslednji vodni pogoni, ki jih naštevam po vrstnem redu od zgornjega proti spodnjemu toku potoka:

- Sevtičev (Mlačnikov) hišni mlin z enim kamnom,
- Hanžejev hišni mlin z enim kamnom,
- Ručnikov hišni mlin z enim kamnom,
- Stržovi mitninski mlin s tremi kamni,
- Mrvovi hišni mlin z enim kamnom,
- Žagmojstrov hišni mlin z enim kamnom in žaga,
- Kivov hišni mlin z enim kamnom,
- Törčev mitninski mlin s tremi kamni,
- Obenarjev hišni mlin z enim kamnom.

Deseti po vrsti je bil Brdnikov mlin, ki ga je poganjal drugi tok Šumca, tedaj tekoč po samostojni strugi vse od izvirov v okolici Skudnikovega ribnika pa do izliva v Mežo. V nadaljevanju ga imenujem "drugi" Šumc. Potek strug obeh ločenih Šumcev sem vrisal v karto današnje Mežice.

Zaradi popolnosti podatkov o nekdanjih mežiških mlinih navajam še preostale, in sicer iz časov Marije Terezije:

- Keupov hišni mlin v današnji Senčni vasi na potoku Škratkovcu,
- Kočanov hišni mlin z enim kamnom (Onkraj Meže),
- Onkraj Meže),
- Gutovnikov hišni mlin z enim kamnom na Gutovnikovem potoku (Onkraj Meže),
- Kunčev - Starijev hišni mlin z enim kamnom na Starijevem potoku (Onkraj Meže).

Na območju današnjega mežiškega okoliša je stal še Obèrov mlin, in sicer na Obèrovem potoku prek Meže, nasproti Marholčevim bajtam na ozemlju naselja Plat, tedaj pripadajočega uradu Guštanj.

O približnem poteku struge nekdanjega "drugega" Šumca, od Stržovega navzdol do izliva v Mežo, so se v času prve Jugoslavije ohranjali - zaradi družinskega izročila - še kar živi spomini. O Šumcu za župniščem pa so (pri pouku lokalne zgodovine) pripovedovali tudi na mežiški osnovni šoli še po letu 1945. Celo do še pred nekaj leti so nekateri starejši Mežičani, doma ob Celovski cesti, vedeli povedati, da naj bi struga tekla pod Stržovim, ob cesti k Rehtu, pred Čorejevo hišo, nato pa je zavila mimo Abnarja na Keupovo, se usmerila po današnjem spodnjem delu Podjunske ulice in zavila za župnišče do Meže. Mežina struga je tedaj (prek Vivodovih travnikov) tekla bliže republiški cesti.

**Ostanki pred
220 leti
opuščenega
Brdnikovega mlina
ob Podjunki ulici
v Mežici.**

*(Foto Štefan Lednik,
marca 1997)*

Omenil sem že, da je ta "drugi" tok Šumca poganjal Brdnikov mlin. Mlin je stal pod vznožjem Brdnikovega hriba, za nekdanjo Stoparjevo gostilno. Zadnji ostanki zidovja mlina, opuščena že pred okoli 220 leti, ko so mu odvzeli vodo, še stojijo ob Podjunki ulici, v soseščini majhne krajevne elektrarne, postavljene pred nekaj leti na cevovodu vodovoda Šumc proti Prevaljam. Zemljiška parcela tega mlina je kljub njegovi davni opustitvi že od Franciscejskega katastra dalje, vse do danes veljavne zemljiške knjige, označena kot "stari mlin" oziroma prej "Alte Mühle, k. o. Mežica, št. 252". Parcelo z opuščeni ostanki zgradbe mlina je, obenem s celim Brdnikovim posestvom, leta 1900 kupil od tedanjega lastnika Antona Praperja gostilničar in posestnik Rudolf Stopar st..

Iz pripovedovanj o nekdanjem Brdnikovem mlinu in "drugi" strugi Šumca je bilo zaznati, kot da so nekateri domačini domnevali, da je po opuščeni strugi za župniščem tekla kar ves mežiški Šumc. Vendar temu ni bilo tako, kar je bilo razvidno že iz obstoja fužin, ki jih je do leta 1916 vse poganjal "glavni" Šumc.

V raziskovanju obstoja in trase tega "drugega" Šumca se med zaključevanjem besedila za svojo

knjigo o Mežici nisem utegnil spuščati, čeprav me je močno mikalo, da bi to tematiko razvozljajal.

Pred nekaj leti so mediji objavili, da je Arhiv Slovenije v Ljubljani pridobil z Dunaja preslikano gradivo t. i. Jožefinskih vojaških merjenj, ki poprej naši javnosti niso bila poznana. Gradivo vsebuje tekstualni del z grobim opisom krajev in poti ter karte v merilu okoli 1:40.000. Barvne karte so prvi, doslej znani podrobnejši, a zelo približni zemljevidi naših krajev. Domneval sem, da je na teh zemljevidih morebiti vrisana tudi struga "drugega" kraka Šumca, saj so bili popisi in merjenja na terenu opravljena od leta 1763 do 1787, mapiranje kart pa je potekalo od

leta 1784 do 1787. Vendar sem ugotovil, da, žal, v karti št. 138, ki obsega ozemlje okoli Mežice in Pece, Šentanela in Pliberka do Globasnice, ta "drugi" Šumc ni vrisan, čeprav so bili popisi in terenski posnetki Mežice nedvomno narejeni še pred letom 1776, ko so začeli graditi fužine. To namreč dokazuje opis Mežice, ki navaja le mline, fužin pa ne. Opis se, v mojem prevodu, glasi:

27. Vas Mežica je oddaljena od vasi Gornje Libuče 1 1/4 milje, od Sv. Janeza na Poljani 2/3 milje.

a/ Farna cerkev poleg župnišča je grajena trdno, kakor tudi kapelice sv. Janeza, sv. Volbenka in sv. Ane, ki so zidane.

b/ Potok Meža je 18 do 25 korakov širok in 1 1/2 do 2 čevlja globok. Ima kamnito dno in zelo hiter tok, zaradi tega je v močno deževnem vremenu njegovo prečenje (prehod čez njega) nemogoče; drugi mali potok (t. j. Šumc, op. avtorja) v vasi Mežica odteka zelo hitro in omogoča tamkajšnjim mlinom dobro obratovanje, drugače pa je nepomemben.

d/ Cesta od Pliberka proti Črni je, v omenjenem odseku, v vseh letnih časih uporabna, poti v hribe pa so slabe. Pot proti Guštanju prek

Strugi nekdanjih dveh mežiških Šumcev pred osnovanjem fužin po letu 1776

Nekdanji pogoni na potoku Šumcu na Stržovem in Mrvovem v Mežici - stanje po letu 1776

Posirne (Ime je verjetno napisano nečitljivo, prav je gotovo ... prek Poljane, op. avtorja.) je tudi v vsakem času dobro uporabna.

e/ Ta vas leži med hribi, ki prevladujejo na vseh straneh.

f/ Drevesa v hribovskih gozdovih so visoka. Razpršeni domovi na teh okoli ležečih hribih spadajo vsi k tej farni cerkvi.

V opisu Mežice so torej omenjeni samo mlini, ne pa tudi fužine. Ob končni obdelavi kart pa so fužine nedvomno že obstojale, "druga" struga Šumca je bila tedaj že opuščena, zato ni vrisana, opisa kraja pa ob koncu dela, kot kaže, niso dopolnjevali.

Pri ponovnem pregledovanju gradiva v Arhivu Slovenije sem izvedel, da imajo dve izvedbi kart. Prve imenujejo kopije, so starejše, nastale pa so po prvih terenskih posnetkih. Druge, posebej arhivirane, ki v čitalnici niso na razpolago, imenujejo originali. Te karte so malo večje, bolj natančne in očitno dopolnjevale pozneje - ob končni obdelavi gradiva. Struga spodnjega dela "drugega" Šumca seveda tudi v njih ni vrisana. Pač pa so na Šumcu, z drobnimi zvezdicami, ki nedvomno ponazarjajo vodne pogone, označeni mlini in tudi fužine, ki jih na kopijah ni.

Ko je tako odpadla možnost, da bi o strugi "drugega" Šumca vendarle našel dokumentirane podatke o načrtih, sem se podal v podrobnejše terenske ogledе rokavov Šumčevega povirja ter v sklepanja. Ugotovil sem naslednje:

Vodo iz struge "drugega" Šumca so ob graditvi fužin ali kmalu po tem, ko so že obratovale, speljali v glavno strugo na odseku pod Stržovim mlinom in v pozneje ali istočasno zgrajeno Stržovo žago, in sicer s prekopom terena v dolžini okoli 30 m (glej skico). Tako so dobili za močne pogone v fužinah več vode, kar je bilo pomembno posebno pozimi, ko je voda zmrzovala. Drugo nevšečnost pa je predstavljalo dejstvo, da je imel Stržovi mlin vodo napeljšano iz glavne Šumčeve struge po dolgih rakah. Ta voda se je izlivala v strugo "drugega" Šumca. Zaradi tega je fužinam še dodatno primanjkovalo vode. Na terenu pa lahko opazimo, da so prvotno najbrž nameravali urediti preusmeritev vode že višje, v Stržovem gozdu. O ponesrečenem poskusu takšne napeljave vode pričata dva nedokončana prečna jarka. Ko se jim ni posrečilo v celoti izkopati prvega, so poskušali še z drugim, a tudi ta trasa je bila očitno prezahtevna.

S prekopom pod mlinom (strugo "drugega" kraka Šumca so zaradi značilnosti terena tudi precej poglobili) so pridobili primeren padec in tam postavili še žago. Za njen pogon pa sta sedaj skrbeli že obe vodi: odtekajoča od mlina in tista od "drugega" Šumca. Gornji del "drugega" Šumca pa so višje, na Stržovem, še zajezili in napravili Stržovi ribnik. Ta je,

poleg zadrževalca vodnega toka in rezervoarja, poleg služil tudi za gojenje rib, pozimi pa za napravlanje ledu za ledenice, pa tudi za otroško drsališče.

Pri postavljanju fužin grofa Thurna iz Pliberka so morali "odstopiti svoje lokacije" tudi trije mlini, in sicer: Mrvovi mlin za Čorejevo fužino, Kivov mlin za Kivovo fužino in Obenarjev mlin za zadnjo fužino "pokrco". Med gradnjo fužin in reguliranjem Šumčeve struge ob njih so tedaj ali malo pozneje postavili tudi Stoparjev mlin in Stoparjevo podkovsko kovačnico.

V tistem času so nato regulirali in izboljšali

Današnja podoba središča Mežice (Foto A. Č.)

cestišče takratne deželne ceste Mežica-Reht-Pliberk od Žagmojstra proti Stržovemu, ki ga je poprej ob nalivih pogosto preplavljala in zasipavala voda iz vzporedno tekočega, a plitvejšega korita "drugega" Šumca. Strugo čez Keupovo in za župniščem pa so sčasoma zasuli in tam uredili travnike ter polja. Še pri nedavni zidavi hiš ob spodnjem delu Podjunske ulice so nekateri graditelji pri izkopu za kleti naleteli na sledi struge s kamenjem in prodom.

Nekdanja pomembna "energetska" vloga Šumca je v Mežici že davno pozabljena. Vseeno pa je Šumce vreden, danes morda še bolj kot nekdanj, spoštovanja in varovanja. Že od leta 1926 namreč oskrbuje Mežico z odlično pitno vodo, med letoma 1983-1987 pa je prevzel še napajanje okoliša Prevalj in Raven.

Viri:

- Arhiv Slovenije: Gradivo Jožefinskih vojaških merjenj.
- Kärntner Landesarchiv Celovec: Davčna rektifikacija Marije Terezije, Fasc. 106.
- Štefan Lednik: Mežica 1994 - o podobi in preteklosti kraja, Mežica 1994.
- Zapisi ustnih izročil.

ZVESTOBA, DOLGA POL STOLETJA

Srečanje dolgoletnih članov PD Prevalje

Andreja Čibron-Kodrin

(Besedilo in fotografiji)

V Planinskem društvu Prevalje se lahko pohvalijo, da imajo – glede na število krajanov na Prevaljah – največ članov med koroškimi PD. Posebej pozorni pa so do dolgoletnih planincev; septembra letos so v gostilni Krištan oziroma Sonjak pripravili 2. srečanje članov, ki so v društvu že 50 in več let. Podelili so jim priznanja, člani sedanjega UO so jim predstavili delo odsekov, z diapozitivi so jih "popeljali" na Kilimanjaro in Mont Blanc ter prisluhnili njihovim spominom.

Kot je poudaril predsednik PD Prevalje Ivan Komprej, so jubilariti nosili največje breme obnavljanja koč na Uršlji gori, ki so jo med vojno požgali partizani. Nekateri od njih pa so pozneje sodelovali tudi pri graditvi njenega prizidka, ki so jo spremljale številne prepreke. A kot je povedal tedanji društveni predsednik Stanko Lodrant, so jih prevaljski planinci uspešno zmogli, ravnaoč se po izreku: "Kjer je volja, tam je pot."

Priznanje za dolgoletno zvestobo je od Ivana Kompreja in Franca Kešpeta dobil tudi Stanko Lodrant, nekdanji dolgoletni predsednik PD Prevalje.

džipom. Ker v vodstvu društva vedo, da sedemdesetletniki in osemdesetletniki ne zmorejo več poti na Uršljo goro, so jim ponudili prevoz z društvenim vozilom, saj je na rednih oskrbovalnih vožnjah ob vozniku v njem še dovolj prostora za tiste, ki se želijo razgledati z njenega vrha.

Kot so sami povedali, pa si starejši planinci še vedno želijo na izlete. O tovrstni dejavnosti društva jim je spregovoril Kristijan Krajer, predsednik izletniškega odseka.

Društvo ima 10 planinskih vodnikov, ki naj bi letos izpeljali 19 pohodov. Čeprav si organizatorji izletov prizadevajo, da bi le-te (če se le da) zasnovali variantno, tako da bi se jih lahko hkrati

udeležili različno pripravljene planinci, si seniorji želijo lažjih tur, pogrešajo pa tudi več informacij o društvenih prireditvah. Njihove pripombe bodo UO PD nedvomno v pomoč pri nadaljnjem delu.

V PD Prevalje tudi z druženjem, kakršno je bilo jesensko (že pred leti pa so začeli podeljevati priznanja za 25- in 40-letno zvestobo), uspešno povezujejo generacije planincev; izkušnje in modrost starejših članov ter smeje načrte mlajših odbornikov. Kljub velikemu številu članov se z drobnimi pozornostmi znajo približati posameznikom (pri tem ni nepomembna računalniško podprta baza podatkov o članstvu). Zato se njihov cilj, da 80-letnico društva prihodnje leto okronajo z 2.000 člani, sploh ne zdi neuresničljiv.

Slavljence je pozdravil predsednik PD Prevalje Ivan Komprej

Franca Kešpeta, predsednik komisije za članstvo, je jubilarantom čestital "za neomajno zvestobo idealom planinskega društva". Poudaril je, da je PD Prevalje "velika družina", saj šteje že 1.823 članov (13 A-članov, 1.234 B-članov in 576 C-članov) ali 44 več kot lani.

PD Prevalje je sicer že v preteklih letih postalo "krepko društvo", tudi po zaslugi takšnih "uršljegorskih grč", kot so jubilariti. Lani jih je bilo 36, letos pa 20.

V zadnjih letih se je spremenila tudi ponudba v planinski postojanki na Uršlji gori, je udeležencem družabnega srečanja razložil predsednik gospodarskega odbora Jože Merc. V koči dobiš skorajda vse, kar si zaželiš, vendar pa je v delo vključenih tudi veliko več ljudi kot nekdanj. Planinskega doma ne oskrbujejo več z osličkom Monijem, ki se ga starejši planinci še spominjajo, temveč z

PROSTOVOLJNO ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE V SLOVENIJI - KAKO NAPREJ?

UVOD Nedavno sprejete spremembe Zakona o zdravstvenem varstvu in zavarovanju v svojih določilih zavezujejo vse ponudnike prostovoljnih zdravstvenih zavarovanj za doplačila, da uskladijo vsebino zavarovanj z zahtevami tega zakona.

V nadaljevanju objavljamo nekaj osnovnih dejstev o novostih na področju prostovoljnega zavarovanja, za kakšne spremembe gre in kako k spremembam pristopa Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije.

VSEBINA ZAKONSKIH SPREMEMB Prostovoljno zdravstveno zavarovanje poznamo pri nas že od leta 1993. Zanj se je odločilo skoraj 1,4 milijona prebivalcev, ki so si s tem zagotovili določeno zdravstveno varnost. Doslej sta takšno zavarovanje izvajala le Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, pri katerem je zavarovanih prek 1,1 milijona prebivalcev Slovenije, in Adriatic, d. d. Spomladi letos pa je Državni zbor RS sprejel spremembe in dopolnitve zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, ki se nanašajo prav na to področje.

Zakon določa, da morajo vse zavarovalnice, ki izvajajo zavarovanje za doplačila do polne cene zdravstvenih storitev, to organizirati kot dolgoročna zavarovanja in oblikovati zavarovalno-tehnične rezervacije za starost. Realna višina premije bo rezervacije tudi zagotavljala.

Prav tako nalaga Zavodu za zdravstveno zavarovanje Slovenije (v nadaljevanju Zavod), da za izvajanje tega zavarovanja ustanovi specializirano zavarovalnico v obliki vzajemne družbe.

USTANAVLJANJE VZAJEMNE DRUŽBE Ta družba naj bi bila ustanovljena do konca letošnjega leta. Kljub intenzivnim pripravam pa še niso izpolnjeni vsi pogoji, da bi začela že z novim letom. Bo pa vsekakor ustanovljena najpozneje do jeseni prihodnjega leta. Ves ta čas bodo vse osebe, prostovoljno zavarovane pri Zavodu, imele zagotovljene pri njem vse pravice na način, kot so sklenile zavarovalne pogodbe. Zato so strahovi in določena namigovanja, da bi utegnile z novim letom ostati brez kritja, povsem neutemeljeni.

Po ustanovitvi nove vzajemne družbe ni pričakovati, da bi se položaj in pravice zavarovancev poslabšale. V bistvu gre bolj za pravno-formalno in organizacijsko spremembo, po kateri bo prišlo do še večje razmejitve nalog pri izvajanju obveznega in prostovoljnega zavarovanja v Zavodu. Ta ne bo vplivala na varnost oseb, ki so že zavarovane pri Zavodu in ki bodo "prenešene" na novo družbo. V tej družbi lahko celo pričakujejo nekatere ugodnosti, ki jih v sedanji ureditvi ni bilo mogoče povsem zagotoviti.

Nova družba, ki jo ustanavlja Zavod, bo delovala po **načelih vzajemnosti** in ji bo v ospredju zadovoljevanje interesov članov - zavarovancev. Po tej svoji naravnosti se bo bistveno razlikovala od drugih zavarovalnic, ki so organizirane kot delniške družbe, katerih cilj je ustvarjanje dobička. Pristop, ki temelji na vzajemnostnih odnosih na področju zdravstvenega zavarovanja, je značilen za večino evropskih držav.

Prva prednost, ki izhaja iz te oblike neprofitnih zavarovanj, je dolgoročna naravnost, kar onemogoča spekulativnost pri cenovnih politikah. Z vzajemnimi zavarovanji namreč skušajo v Evropi na področju prostovoljnih zdravstvenih zavarovanj, ki so tesno povezana s pravicami s področja

obveznega oz. osnovnega zdravstvenega zavarovanja, vzpostaviti dolgoročno zdravstveno varnost prebivalstva. Ugotavljajo namreč, da bolezen in njeno zdravljenje ne moreta biti predmet zgolj dobička delničarjev. To v realnosti pomeni praviloma postavljanje kratkoročnih zavarovanj in izvajanje posebnih pogojev oziroma vračanje ljudi z večjimi zdravstvenimi tveganji (bolni, starejši).

Druga prednost takšne ureditve je v dejstvu, da so njeni člani istočasno zavarovanci in lastniki ter upravljalci družbe in si tako sami določajo pravila pri uresničevanju skupnih interesov. Tako za vzajemna zavarovanja velja pravilo, da se v njej tudi morebitni presežki prihodkov nad stroški namenjajo članom oz. zavarovancem in za izboljšanje njihovih bonitet.

MEDGENERACIJSKA IZRAVNAVA IN DOLGOROČNA VARNOST PROSTOVOLJNIH ZAVAROVANJ Vzajemnostni odnosi v novi družbi, ki jo ustanavlja Zavod, tako predvidevajo medgeneracijsko izravnavo stroškov, s katero bo omogočena tudi starejšim in zdravljenja bolj potrebnim osebam dosegljivost prostovoljnega zavarovanja za doplačila in ustrezno zdravstveno varnost. Takšna medgeneracijska izravnava je pridobitev, ki jo poznajo skoraj vse evropske države, in je ena izmed značilnosti socialne politike in naravnosti družbe.

Novost, ki izhaja iz zakona in bo uresničena z ustanovitvijo Zavodove družbe, je tudi uvedba zavarovalno-tehničnih rezervacij za starost. To bodo posebna sredstva, ki jih bodo mlajši zavarovanci vplačevali in varčevali za svoja starejša leta, ko so stroški za zdravljenje v povprečju 3- in večkrat višji kot v mladosti. Te rezervacije so poročstvo, da bo družba zagotavljala zdravstveno varnost svojim članom praktično dosmrtno. To je eno izmed pomembnih dejstev in ena od novosti, po katerem se bo družba po vsej verjetnosti razlikovala od drugih zavarovalnic, ki ne izvajajo teh zavarovanj po načelih vzajemnosti.

V NOVO LETO TOREJ Z NORMALNIM IZVAJANJEM PROSTOVOLJNIH ZAVAROVANJ Na koncu velja tako še enkrat poudariti, da se ob novem letu za zavarovance Zavoda ne bo zgodilo nič usodnega in da jim ni treba sprejemati kakršnihkoli novih odločitev o svojem zavarovanju. Sklenjene večletne pogodbe so namreč veljavne in zavezujejo oba partnerja, zavarovance in Zavod. K normalnemu izvajanju obveznosti brez pretresov za zavarovance pri uvajanju sprememb zavezuje Zavod tudi zakon. Vendar bi tudi brez zakonskega določila Zavod v celoti izpolnil svoje obveznosti, kot jih je že doslej v zadnjih šestih letih.

Zato ni razlogov za zaskrbljenost in še manj za nasadanje nekaterim netočnim informacijam, po katerih naj bi Zavod z novim letom celo prenehal izvajati prostovoljna zavarovanja in zagotavljati pravice iz sklenjenih pogodb.

O vseh pomembnih aktivnostih za ustanovitev nove vzajemne družbe in vseh novostih na področju izvajanja prostovoljnega zavarovanja bo Zavod pravočasno in sprotno obveščal javnost in svoje zavarovance.

Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije

POKROVITELJI

ENERGETIKA • RAVNE d.o.o.

2390 Ravne na Koroškem, Slovenija

SŽ

OPREMA RAVNE, d.o.o.

pnevmatika, hidravlika, orodja in tehnološke linije
Koroška c. 14, 2390 Ravne na Koroškem, Slovenija

SLOVENSKE ŽELEZARNE
METAL • RAVNE d.o.o.

2390 Ravne na Koroškem • Slovenija

IKD, d.o.o.

Na Šancah 80
2390 Ravne na Koroškem

SLOVENSKE ŽELEZARNE
NOŽI • RAVNE d.o.o.

2390 Ravne na Koroškem • Slovenija

KOROŠKI
97,2 FM **Radio**
SLOVENJ GRADEC

SŽ-STROJI IN TEHNOLOŠKA OPREMA d.o.o.
RAVNE na Koroškem
Ravne na Koroškem • Slovenija

TRANSKOR
PREVOZI - SERVIS - TRGOVINA

SALUS

2392 MEŽICA
Ob Meži 11

Varovanje oseb in
premoženja
Urejanje okolja

VOgard
d.o.o.

VZMETI RAVNE d.o.o.

Podjetje za proizvodnjo vzmeti in stabilizatorjev
Koroška c.14, SI-2390 Ravne na Koroškem

ZIP SLOVENSKE ŽELEZARNE
center d.o.o.

podjetje za proizvodnjo, storitve,
usposabljanje in zaposlovanje invalidov

Koroška cesta 14
2390 Ravne na Koroškem

- GRAFIČNA DEJAVNOST
- LESARSKA DEJAVNOST
- GOSTINSTVO

študijska knjižnica

KROŠKA OSREDNJA KNJIŽNICA
RAVNE

VP 260/1998 e

658(497 12)(085 3)

3004740

COBISS •